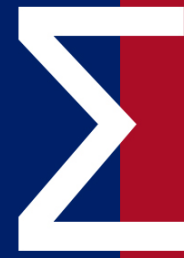

ΛΟΓΟΣ

THE ART OF SCIENTIFIC MIND

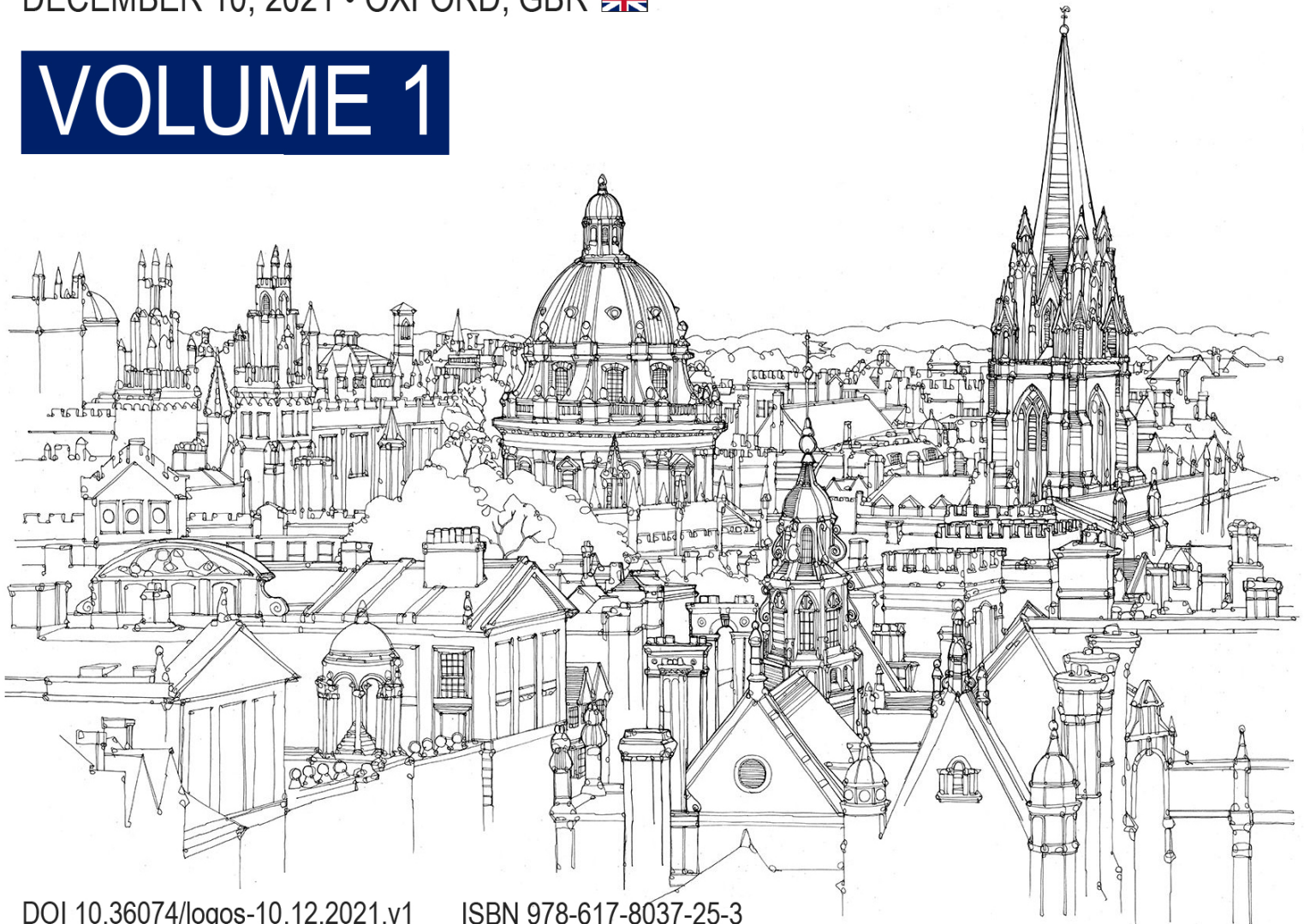
COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE III INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

THEORETICAL AND EMPIRICAL SCIENTIFIC RESEARCH: CONCEPT AND TRENDS

DECEMBER 10, 2021 • OXFORD, GBR

VOLUME 1

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1
ISBN 978-1-8380555-8-5 (PDF)

ISBN 978-617-8037-25-3
ISBN 978-617-8037-26-0 (volume 1)

EUROPEAN
SCIENTIFIC
PLATFORM

ΛΟΓΟΣ

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE III INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

**«THEORETICAL AND EMPIRICAL
SCIENTIFIC RESEARCH: CONCEPT
AND TRENDS»**

DECEMBER 10, 2021 • OXFORD, UK

VOLUME 1

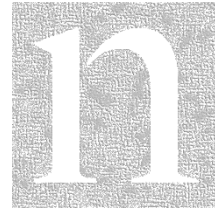
Oxford, United Kingdom
«P.C. Publishing House»
2021

Vinnytsia, Ukraine
«Yevropeiska naukova platforma»
2021

E
S
P

UDC 001(08)
T 44

<https://doi.org/10.36074/logos-10.12.2021.v1>

Chairman of the Organizing Committee: Holdenblat M.

Responsible for the layout: Bilous T.

Responsible designer: Bondarenko I.

The conference is included in the catalog of International Scientific Conferences; approved by ResearchBib and UKRISTEI (Certificate № 204 dated February 25th, 2021); certified by Euro Science Certification Group (Certificate № 22349 dated November 21th, 2021).

Conference proceedings are publicly available under terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

Bibliographic descriptions of the conference proceedings are indexed by CrossRef, ORCID, Google Scholar, ResearchGate, OpenAIRE and OUCI.

T 44

Theoretical and empirical scientific research: concept and trends: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference (Vol. 1), Oxford, December 10, 2021. Oxford-Vinnitsia: P.C. Publishing House & European Scientific Platform, 2021.

ISBN 978-617-8037-25-3

ISBN 978-617-8037-26-0 (VOLUME 1)

ISBN 978-1-8380555-8-5 (PDF)

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1

«European Scientific Platform», Ukraine

«European Scientific Platform», Ukraine

«P.C. Publishing House», United Kingdom

Papers of participants of the III International Scientific and Practical Conference «Theoretical and empirical scientific research: concept and trends», held in Oxford, December 10, 2021, are presented in the collection of scientific papers.

UDC 001 (08)

ISBN 978-617-8037-25-3

ISBN 978-617-8037-26-0 (VOLUME 1)

ISBN 978-1-8380555-8-5 (PDF)

© Participants of the conference, 2021

© European Scientific Platform, 2021

© P.C. Publishing House, 2021

© Oxford Sciences Ltd., 2021

CONTENT

SECTION I. ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

PROMISING DIRECTIONS OF CURRENT DEVELOPMENT OF THE AGRARIAN SECTOR OF THE ECONOMY Petrukha S., Petrukha N.	7
ВДОСКОНАЛЕННЯ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОМУ РЕГІОНІ Кривенцева А.П.	9
РОЗВИТОК GIG-ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ Матвіїшин Є.Г.	15
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Шлафман Н.Л., Горячук В.Ф., Бондаренко О.В.	17
ФАЗИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЦИКЛУ ПРОЕКТУ Альваджи В.В., Примич В.О.	20

SECTION II. ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICE SECTOR

FEATURES AND CONDITIONS OF FUNCTIONING OF ENTERPRISES IN COMPETITIVE MARKETS Poberezhna Z.	22
IMPROVING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP MANAGEMENT IN THE CONDITIONS OF MARKET INSTABILITY AND GLOBALIZATION Orlova-Kurilova O., Skrypnyk V., Bondarenko M.	24
ІНДУСТРІЯ ГОСТИННОСТІ ТА ТУРИЗМУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ КАРАНТИННОЇ ФАЗИ Вецепура Н.В., Земліна Ю.В.	27
МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ПРОЄКТІВ НА РИНКОВУ ВАРТІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ Ємельянов О.Ю., Бреньо А.В.	29
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ Ситник Н.С., Баськова Ю.С.	33

SECTION III. FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

PROBLEMS OF DISCLOSURE OF INFORMATION ABOUT CASH IN THE FINANCIAL STATEMENTS Tukila K.L.	36
--	----

VERTRAUEN UND GELD Osadcha T.	41
ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ В УМОВАХ РИЗИКОВОСТІ Ковальчук Т.М., Урсуляк Д.В.	45
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ Ковальчук Т.М., Букатчук М.М.	48
СТРАХОВА КУЛЬТУРА І МІССЕЛІНГ Кучерівська С.С.	50
СУТНІСТЬ І ПРИЗНАЧЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РОЗВИТКУ Карпенко Т.М.	52
СУТНІСТЬ І ПРИЗНАЧЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РОЗВИТКУ Мельник А.Г.	54
СУТНІСТЬ ФІНАНСОВИХ СТРАТЕГІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ Дудукалова О.С.	56
ТЕХНІКА БІЗНЕС-АНАЛІЗУ «НАКОПИЧЕНИЙ ДОСВІД» У ПОКРАЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРОЕКТІВ Олексієнко А.К.	60

SECTION IV. MARKETING AND LOGISTICS ACTIVITIES

STRENGTHENING THE COMPETITIVE POSITIONS OF UKRAINIAN UNIVERSITIES UNDER GLOBALIZATION Holovko K.Yu.	62
--	----

SECTION V. MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

ECONOMIC EFFECT OF MENTAL HEALTH IN THE ORGANIZATION Khovrat A., Huliiev N.	65
PROBLEMS OF USING DATA SOURCES FOR POLICYMAKING IN THE FIELD OF STATE REINTEGRATION POLICY Dmitriiev O.	68
АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ Хлебнікова Т.М., Бодягіна О.Ю.	71
МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ Й ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ Гречаник О.Є., Плахтєєва В.І.	75
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КЛІЄНТСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В ЕПОХУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «Д.СОЛЮШНС» Захарова О.І.	79

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ Замроз М.В.	82
ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ НА ШЛЯХУ ВПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТРАНЗИТНОЇ СИСТЕМИ Юсупов М.О.	85
ПРИСВОЄННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КВАЛІФІКАЦІЙ: ІННОВАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ Семигіна Т.	87
РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ Федюшин Д.В.	90

SECTION VI. INTERNATIONAL RELATIONS

ЗМІНИ В МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ВПЛИВОМ ПАНДЕМІЇ COVID-19 Шайда С.Р.	92
ПРИЧИНИ ТРУДОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ Бондаренко О.І.	95
УКРАЇНСЬКО-ІТАЛІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ ЗА ЧАСІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ Маломуж В.В.	102

SECTION VII. LAW AND INTERNATIONAL LAW

COMBATING ILLEGAL MIGRATION: THE EXPERIENCE OF THE UNITED STATES AND GERMANY Lupu A.	104
TRADEMARK DEFINITIONS: PROBLEMS OF COORDINATION IN BRITISH LAW Maksurov A.A.	106
ОСОБЛИВІ ПРИЙОМИ ВИСТУПУ ПЕРЕД СУДОВОЮ АУДИТОРІЄЮ Гакало І.Г., Скиба В.М.	108
ПОСИЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ: ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ Вашека Г.В.	111
ПРОБЛЕМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЖІНОК НА РИНКУ ПРАЦІ Пушкіна О.В.	114

SECTION VIII. MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND SECURITY OF THE STATE BORDER

ВІЙСЬКОВО-ПОВІТРЯНІ СИЛИ БАЛТІЙСЬКИХ ТА СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО В СУЧАСНІЙ НАГОРОДНІЙ ФАЛЕРИСТИЦІ Кривцов А.О., Кривцов О.В., Царенко О.О.	116
--	-----

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ВОГНЕВОГО УРАЖЕННЯ ПРОТИВНИКА
Лихольот О.В. 120

SECTION IX. BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY

IDENTIFICATION OF LUMBRICUS TERRESTRIS IMMUNE CELLS
Sokolenko Yu., Sokolenko S., Zubenko O. 123

SECTION X. AGRICULTURAL SCIENCES AND FOODSTUFFS

ВИКОРИСТАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ГЕНОТИПІВ У
ПРОГРАМАХ ГІБРИДИЗАЦІЇ В СВИНАРСТВІ
Федяєва А.С., Хохлов А.М., Шевченко О.Б. 125

ІННОВАЦІЇ З ПРОГНОЗУВАННЯ ФІТОСАНІТАРНОГО СТАНУ ПОСІВІВ
ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР
Круть М.В. 127

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕДПОСІВНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ВИСІВУ
ГОЛОНАСІННОГО ГАРБУЗА НА НАСІННЯ
Мурач О.М., Оничко Т.О. 131

SECTION XI. VETERINARY SCIENCES

BABESIOSIS OF DOGS
Slipchenko V.O. 135

ПАТОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕЙДИГОМИ
Чумак К.С. 137

ПАТОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕМІНОМИ У СОБАК
Чумак К.С. 139

SECTION XII. CHEMISTRY, CHEMICAL ENGINEERING AND BIOENGINEERING

COMPARISON OF ARTIFICIAL NEURAL NETWORKS AND TRADITIONAL
CLUSTERING METHODS
Pushkarova Ya., Kholodniuk P. 141

SUBJECT COMPETENCES – AN IMPORTANT COMPONENT OF MODERN
EDUCATION OF CHEMISTRY IN THE SECONDARY EDUCATIONAL SCHOOL
(KEY COMPETENCES OF THE “NEW UKRAINIAN SCHOOL”)
Bazilevska L. 143

SECTION I. ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.01

PROMISING DIRECTIONS OF CURRENT DEVELOPMENT OF THE AGRARIAN SECTOR OF THE ECONOMY

ORCID ID: 0000-0002-8859-0724

Petrukha Serhii

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Doctoral Student of the Department of Management in Construction
Kyiv National University of Construction and Architecture

ORCID ID: 0000-0002-3805-2215

Petrukha Nina

Candidate of Economic Sciences
Associate Professor of the Department of Management in Construction
Kyiv National University of Construction and Architecture

UKRAINE

A new globalization, industrialization and failure to solve a global food problem against the background of dynamic growth of production of agricultural products in developed (and developing) countries of the world assumes formation of new agrarian sector's current development directions able not only to adapt agro-food systems to retrospective and current manifestations of the agrarian and COVID crisis ensuring food sovereignty and food security but also provide leading positions in the external food market. Execution of this task is promoted by the agrarian sector's transition to a new development paradigm – a bioeconomy, its penetration not only into specific agro-economic institutions but also into cluster agro-construction groups as a response of the institutional structure of the sector to external environment threats consisting, first of all, in destabilizing value added chains, narrowing the capacity of external food markets traditional to the sector, in particular, but not exceptionally through artificially created production preferences or trade “barriers”.

According to the forecast of the European Bank for Reconstruction and Development [1], Ukraine's GDP will grow by 3.5 % per annum in 2021–2022. In 2021, this growth will be promoted by high grain yield and business activity normalization. A long lockdown at the beginning of the 2021 first led to the Ukraine's GDP drop by 2.2 % in the first quarter as compared with the same period of the previous year, but already in the second quarter a 5.7% growth took place. This recovery was promoted by a two-figure growth in consumption volumes of households and investments as well as by a record growth in prices for main export food groups. This is exactly why a share of domestically produced goods in retail trading is appropriate to consider in close interrelation to an indicator of the import component in expenses for production of agricultural products, raw material and food. As Ukraine is just on the way to regulating the Food Security Strategy for the period of the program Sustainable Development Goals [2], we proposed to use this indicator as a current indicative parameter aimed at further regulation of flows of import food

resources in the production of goods under own trademarks as one of the promising directions of development of the agrarian sector of its economy.

If this task is considered through the lens of agro-construction clusters promoting, at the current stage, formation through goods-producing chains with a full technological cycle, it is necessary to emphasize the following promising directions:

– assistance in development of national grocery companies integrated in domestic trade chains and promoting Ukraine-made goods including electronic trade sites;

– reformatting and modernization of agrarian and construction policy towards sustainable growth of agricultural construction [3] as a response initiated by the President of Ukraine's A New Village project [4] and concurrently a provider of the bioeconomic paradigm of the post-COVID recovery and development of the agrarian sector of the national economy;

– formation of a motivation mechanism for growth of retail sales of trading (including chain trading) of Ukrainian food products including assuming development of active tools within the Codex Alimentarius [5–6] retail and Internet trading facilities;

– institutionalization of the national nutrition institute, which tasks will be developing nutrition standards oriented on the formation of the nutrition culture of the population and high-quality food product consumption, provision of a high level of literacy of the population in the food sphere and food security themes.

Implementation of the above directions forms new horizons for collaboration of the agrarian and construction economy, which must create, in the short term, the conditions for increasing in local value added, developing a niche agricultural production as well as post-COVID recovering the rural economy, penetrating, by a bioeconomy paradigm, into it, on the basis of the sustainability of value added chains integrated and development-promoting Presidential Initiatives – Large Construction, A New Village and many others.

References:

- [1] *Financial Report 2020*. (2020). Вилучено з <https://www.ebrd.com/news/publications/financial-report/financial-report-2020.html>
- [2] *Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки на період до 2030 року* (Проект розпорядження Кабінету Міністрів України). (2020). Вилучено з <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&isSpecial=True&id=33eec8aa-b768-4234-8f5d-7014601cf6e7&title=ProktRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkrainiproSkhvalenniaStrategiiProdovolchoiBezpekiNaPeriodDo2030-Roku>
- [3] Ryzhakova, G., Petrukha, S. & Kynytskyi, K. (2019). Institutional foundations and regulatory levers for the development of agricultural construction under conditions of systemic economic transformation. *Management of Development of Complex Systems*, (40), 171–178. <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.11969082>.
- [4] *Реалізація проекту «Нове село» допоможе відновити українські села та життя в них*. (2021). Вилучено з <https://www.president.gov.ua/en/news/realizaciya-proektu-nove-selo-dopomozhe-vidnoviti-ukrayinski-67013>
- [5] Петруха, С. В. (2018). *Державне антикризове регулювання аграрного сектору економіки України*. Київ: Центр учбової літератури.
- [6] Петруха, Н. М. & Петруха, С. В. *Державне регулювання інтегрованих корпоративних об'єднань в умовах структурно-інституціональної та функціональної трансформації сільської економіки: проблеми методології, теорії, соціально-економічної та секторальної політики*. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Професіонал».

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.02

ВДОСКОНАЛЕННЯ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОМУ РЕГІОНІ

ORCID ID: 0000-0002-8161-632X**Кривенцева Аліна Петрівна**

канд. екон. наук,

м.н.с. відділу економічного регулювання природокористування
*Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ***УКРАЇНА**

Транспортна логістика в сфері поводження з відходами в регіонах із традиційно розвиненими туризмом і рекреацією (а відповідно, з огляду на взаємозв'язок із перенавантаженням антропогенного тиску на довкілля та значним зростанням обсягів утворення відходів у туристичний сезон) має свої особливості, що полягають у підвищеній, у порівнянні з іншими регіонами, інтенсивності надання послуг, більш оперативній і відповідальній роботі підприємств та інших стейкхолдерів, задіяних у цій сфері.

У публікаціях, присвячених проблемам забруднення довкілля та поводження з відходами, в тому числі їх транспортування та зберігання, зокрема в рекреаційно-туристичних регіонах, висвітлено такі питання: теоретичні положення транспортної економіки та транспортного менеджменту (еколого-економічний підхід до аналізу впливу транспорту на навколишнє природне середовище та пошуку шляхів зниження екодеструктивного впливу з боку транспортних засобів) [1]; ринкові умови розвитку транспортної діяльності [2]; готовність до управління змінами на шляху до реалізації Цілей сталого розвитку [3], зокрема в контексті вирішення екологічних конфліктів [4; 5]; логістичні аспекти стратегічного розвитку річкових портів [6]; стан і можливості розвитку внутрішнього водного транспорту [7]; можливості рециклінгу в Україні з урахуванням техніко-технологічних умов дотримання стандартів якості вторинної сировини, при забезпеченні виконання комплексу організаційних заходів [8]; особливості підприємницького менеджменту в межах організаційного розвитку [9]; специфіка підготовки твердих побутових відходів для їх використання в альтернативній енергетиці, на основі морфологічного аналізу складу відходів, на прикладі м. Львів [10]; регіональні аспекти поводження з небезпечними відходами, зокрема в Одеській області [11]; економічні проблеми транспортного обслуговування промислового виробництва [12]; а також безпосередньо в рекреаційній галузі: забезпечення економічної безпеки [13], зв'язок із природною складовою [14-16], оптимізація інвестиційної політики [17].

Розглянемо соціально-економічні показники транспортно-логістичної діяльності в Одеській області (з огляду на брак інформації щодо реверсної логістики та транспортування відходів, аналіз проведено за загальними показниками, що включають у себе дані й у сфері поводження з відходами). За даними в таблиці 1 можна простежити динаміку руху та заробітної плати працівників на підприємствах транспортної та логістичної діяльності в Одеській області. Як бачимо, спостерігається зростання і числа працівників у галузі, і заробітна плата для роботи тут.

Проте високий рівень прийому та високий рівень вибуття працівників говорить про те, що робітники не затримуються на робочих місцях, оскільки, передусім, рівень винагороди а абсолютному значенні є низьким.

Розглянемо фінансово-економічні показники транспортної та логістичної діяльності в Одеській області (табл. 1):

- чистий дохід зростав протягом 2016-2018 рр. з 34318 млн грн до 37101 млн грн, отже збільшився майже на три мільярда грн;
- чистий прибуток підприємств залишається незмінним уже протягом трьох років; при тому, що в 2015 році, як і більшість показників, він був на вищому рівні;
- фінансовий результат демонструє зростання протягом усього досліджуваного періоду – до 3221 млн грн в 2018 році;
- рівень рентабельності дещо втратив свої позиції, проте залишається на порівняно високій позначці: 7,8% протягом 2017-2018 років;
- зменшується кількість збиткових підприємств, а також їх загальний збиток: 1778 млн грн в 2018 році у порівнянні з 2000 млн грн у 2017 році.

Загалом фінансово-економічні показники є задовільними.

Таблиця 1

Соціально- та фінансово-економічні показники транспортно-логістичної діяльності в Одеській обл., тис. грн, 2015-2018 рр.

Показник	2015	2016	2017	2018
Прийнято працівників, осіб	12500	13200	16617	16862
Вибуло працівників, осіб	14334	15052	16115	19439
Різниця, осіб	-1834	-1852	-502	-2577
Рівень прийому працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	19,2	20,4	26,1	26,2
Рівень вибуття працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	22,1	23,3	25,3	30,2
Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, грн	6459	8023	9923	9923
Чисті доходи, млн грн	51222,4	41564,1	42411,8	44662,5
Витрати, млн грн	54912,0	41235,6	39350,3	41440,6
Фінансовий результат (сальдо), млн грн	-3689,6	328,5	3061,5	3221,9
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	-3689585,6	328481,3	3061490,8	3221893,3
Рівень рентабельності, збитковості (-), %	-6,7	0,8	7,8	7,8

Дані сформовано з [18; 19]

В Одеській області та інших регіонах із традиційно розвиненою рекреаційно-туристичною діяльністю в Україні [20-22] поточна та допандемічна ситуація в сфері поводження з відходами не відповідає потребі суспільства в забезпеченні екологічно чистого та соціально-спрямованого середовища для відпочинку та оздоровлення.

З метою використання для покращення ситуації розглянемо досвід транспортно-логістичної діяльності в сфері поводження з відходами в Німеччині [23-25], який поступово слід впроваджувати в Україні.

Відповідно до законодавства, що постійно вдосконалюється з урахуванням змін у економіці та навколишньому середовищі та враховуючи позитивний досвід Німеччини [24], перевезення відходів має підпадати під дію великої кількості законодавчих норм, про зміст яких повинні бути поінформовані експедитори та транспортні компанії. Як юридичний наслідок перевезення небезпечних відходів, виникає обов'язок щодо інформаційного супроводження цієї діяльності. Крім того, на вимогу компетентного органу виникає зобов'язання щодо необхідних спеціальних знань для транспортування небезпечних відходів. Це в основному стосується всіх компаній, які не перевозять небезпечні відходи на комерційній основі.

Розглянемо досвід перевезення відходів, який можна використати для впровадження в українських умовах (при врахуванні місцевих особливостей і ситуації, що склалася в країні та в економіці станом на сьогоднішній день). Отже, в практиці експедирування вантажів різниця між комерційним та некомерційним транспортом відходів не завжди є однозначно можливою. Наприклад, питання про те, чи рекламуються власні відходи чи відходи від третіх осіб, може в певних випадках відігравати певну роль у відмежуванні комерційного транспорту від перевезення в рамках економічних підприємств. Так, наприклад, транспортування власних або самостійно створених відходів здійснюється не на комерційній основі, а в умовах господарських підприємств, оскільки ця діяльність не відбуватиметься за участю третіх осіб. І навпаки, не кожен транспорт для третіх сторін обов'язково є комерційним.

Повинні бути досить жорсткі вимоги для власників бізнесу з транспортування відходів, а саме:

- порядність і надійність особи власника бізнесу та особа, що здійснює нагляд за відповідальною компанією;

- обізнаність у справі: в ході експертизи перевіряються знання власника бізнесу. Власник може вільно не брати на себе відповідальність за управління та нагляд за перевізником, а передавати його одній або більше іншим особам. Існує три варіанти підтвердження такої експертизи: 1) дворічна практична діяльність у галузі транспортування відходів; 2) однорічна практична діяльність у галузі транспортування відходів, якщо є відповідна професійна кваліфікація; 3) разовий візит до визначеного курсу (іспит не планується);

- експертиза іншого персоналу (водія, диспетчера): спочатку вони проходять планове навчання за допомогою інструктажу / навчання для включення та подальшого розвитку. Курс повторюється кожні три роки.

Повинна бути чітко відпрацьована дозвільна процедура перевезення небезпечних вантажів: на перевезення небезпечних відходів транспортна компанія повинна мати дозвіл, для цього заява про дозвіл повинна бути адресована компетентному органу відповідного регіону чи міста (дозвіл потрібно перевозити в транспортному засобі).

Центральне координаційне бюро земель (ZKS-Abfall) [25] розробило проект, в основі якого знаходиться «електронна процедура виявлення відходів». У рамках цього проекту реалізовано пропозицію щодо впровадження процедури електронного виявлення відходів, затверджену міністрами навколишнього середовища у листопаді 2004 року та підготовлену Федеральним управлінням інформаційної безпеки (BSI). Постановою Федерального Кабінету від 28.2.2007 р. Проект було включено до плану реалізації на 2007 рік програми «Електронний уряд 2.0 – Федеральна програма».

Відповідно до регламенту щодо виявлення відходів, станом на 1 квітня 2010 року всі сторони, які беруть участь у процесі утилізації небезпечних відходів, зобов'язані використовувати електронні докази - це стосується

виробників відходів, операторів з вивезення відходів, перевізників та компетентних органів. Наступний крок був зроблений 1 лютого 2011 року – відтоді обов'язково використовувати електронний підпис замість письмового підпису.

У проекті ZKS [25] відповідальні наглядові органи федеральних земель співпрацюють зі сферою поводження з відходами та Федеральним міністерством охорони навколишнього природного середовища, охорони природи та ядерної безпеки. Землі представлені національною робочою групою «Загальні системи поводження з відходами» та їхнім офісом. Працює інформаційно-координаційна система управління відходами. Представники бізнесу – від підприємств, що займаються виробництвом відходів, компаній, що займаються перевезенням відходів, і компаній, що займаються видаленням відходів. Завдяки високому інноваційному потенціалу Федеральне міністерство внутрішніх справ підтримує цей проект у рамках високотехнологічної стратегії федерального уряду.

Організація центру являє собою такі дії. Адміністративна угода забезпечує основу для співпраці між добровільними об'єднаннями та юридичними зобов'язаннями. Вона регламентує правові, організаційні та фінансові засади для спільного створення, функціонування та подальшого розвитку комп'ютерних систем поводження з відходами. Це може включати завдання щодо збору та обслуговування даних, а також організації електронного обміну даними. Необхідною умовою є те, що це завдання контролю, моніторингу, планування та виконання зобов'язань щодо інформації та звітності на національному та міжнародному рівні.

У той же час ресурси можна економно використовувати, а синергетичні ефекти можна використовувати для вирішення майбутніх завдань щодо управління відходами шляхом розподілу праці та взаємного обміну даними. Витрати на разові інвестиції або щорічні витрати на постійну експлуатацію, що виникають для країн із спільної мережі передачі даних, розподіляються відповідно до спеціального ключа для відповідної комп'ютерної системи. Якщо не всі учасники беруть участь у проекті, використовується, відповідно, адаптований ключ.

Вищим органом при реалізації проекту є державна робоча група, яка і відповідає за координацію співпраці між учасниками. Його постанови є обов'язковими для інших органів.

Керівна група здійснює повсякденну діяльність вказаного вище центру та несе відповідальність за координацію всіх комп'ютерних програм. Можуть створюватися робочі групи для виконання конкретних завдань, які можуть бути тимчасовими або постійними.

Приєднання до розробки системи спостереження за відходами є добровільним. Законодавство про закінчення терміну експлуатації транспортних засобів додає юридично обов'язкове завдання до створення спільного офісу по закінченню експлуатації транспортних засобів.

Центр має такі цілі [25]:

- розробка, використання та подальший розвиток спільних програм;
- організація загальнодержавної мережі передачі даних;
- обмін даними для мінімізації навантаження;
- забезпечення даних транснаціонального моніторингу потоків відходів;
- управління власним бюджетом, що забезпечується учасниками.

Цікавим є досвід створення загальної комп'ютерної системи відходів [23]. Для ефективного моніторингу поводження з відходами важлива актуальна,

вичерпна та достовірна інформація щодо утилізації відходів. Без використання сучасних інформаційних технологій надання та оцінка необхідних даних вже не можливі.

Для того, щоб мати можливість ефективно надавати необхідну інформацію та інструменти в сфері поводження з відходами своїм органам з питань відходів, усі землі погодилися тісно співпрацювати щодо укладення Адміністративної угоди щодо об'єднаних систем відходів. Ефект співпраці забезпечується спільною розробкою програмного забезпечення та інтенсивним обміном даними та інформацією. Система моніторингу відходів надає користувачам управління відходами можливість ефективно керувати всіма даними, необхідними для моніторингу поводження з відходами. Зміст цього поводження впливає із відповідних законодавчих і нормативних актів, а також відповідних європейських директив та правил.

Отже, транспортно-логістична діяльність у сфері поводження з відходами в регіонах із підвищеними вимогами до якості навколишнього природного середовища та інфраструктури для надання рекреаційно-туристичних послуг, потребує оперативних заходів із вдосконалення, відповідно до стандартів економічно розвинених країн, зокрема в аспектах інформаційного забезпечення, оптимізації функцій планування, мотивування та моніторингу.

Список використаних джерел:

- [1] Голубев, И. Р., Новиков, Ю. В. (1987). *Окружающая среда и транспорт*. Москва: Транспорт.
- [2] Тадыка, И. Б. (1992). *Экономический анализ эффективности деятельности промышленно-транспортных комплексов в условиях формирования рыночных отношений: дис. канд. экон. наук*. Одесса : ИППРЕИ.
- [3] Shevchenko, H., Petrushenko, M., Burkynskyi, B., Khumarova, N. (2021). SDGs and the ability to manage change within the European green deal: The case of Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, 19(1), 53-67. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.19\(1\).2021.05](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.19(1).2021.05)
- [4] Петрушенко, М. М. (2012). Економічні ігри проти природи: модель прийняття рішень у сфері управління екологічними конфліктами. *Бізнес Інформ*, (4), 130-132. Вилучено з http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2012-4_0-pages-130_132.pdf
- [5] Прокопенко, О. В., Петрушенко, М. М. (2013). Системно-синергетичний підхід до управління екологічними протиріччями на територіальному рівні. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, (1), 254-266. Вилучено з <https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/en/journals/2013/1/254-266>
- [6] Тимошук, О. М., Кучерук, Г. Ю., Мельник, О. В. (2015). *Логістична стратегія розвитку річкових портів України*. Київ : ІПРЕЕД НАН України.
- [7] Підлісний, П. (2016). Внутрішній водний транспорт: історія, проблеми, напрями розвитку. *Економіст*, (1), 10-20.
- [8] Завгородня, Н. І., Півоваров, О. А. (2013). Організаційно-методичні заходи поводження з твердими побутовими відходами. *Вопросы химии и химической технологии*, (2), 97-100.
- [9] Шевченко, Г. М. (2010). Підприємницький менеджмент у контексті організаційного розвитку. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*, (2), 63-72. Вилучено з <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3052>
- [10] Крайнов І. П., Крилюк, В. М., Прокопчук, О. Л. (2014). Розподіл твердих побутових відходів за морфологічним складом для використання в якості альтернативного палива. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Технічні науки*, (1), 261-264.
- [11] Ковалева Н. Г., Хумарова, Н. И. (2002). Региональные аспекты менеджмента токсичных отходов. *Экономические инновации*, (13), 241-242.
- [12] Котлубай, М. И. (1992). *Экономические проблемы транспортного обслуживания промышленного производства в условиях многообразия форм собственности и рыночных отношений (на примере морского транспорта) : дис. док. экон. наук*. Одесса: ИПРЭИ.
- [13] Shevchenko H. M., Reznik O. M. (2015). Ensuring state economic security in the area of taxation: agent-based and subject-based legal approaches. *Aktual Problems of Economics*, 168(6), 167-172. Вилучено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_6_23

- [14] Шевченко, Г. М. (2007). Принципи побудови організаційно-економічного механізму формування та використання природно-рекреаційного потенціалу території. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*, (1), 60-66. Вилучено з <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/1866>
- [15] Петрушенко, М. М. (2013). *Прогнозування та регулювання розвитку національної економіки: соціоприродні й економічні протиріччя*. Суми: Університетська книга.
- [16] Кислий В. М., Шевченко Г. М. (2007). Роль та місце природно-рекреаційної сфери в системі територіально-економічних відносин. *Екологічний менеджмент у загальній системі управління*. Суми: СумДУ. Вилучено з <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/7894/1/Kyslyi.pdf>
- [17] Shevchenko, H. M. (2017). Regulatory policy and optimization of investment resource allocation in model of functioning recreation industry. *Baltic Journal of Economic Science*, 3(1), 109-115. <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-1-109-115>
- [18] Котвицька Л. Е. (ред.) (2018). *Статистичний щорічник Одеської області у 2017 році*. Одеса : ГУС в Одеській обл.
- [19] Головне управління статистики в Одеській області: офіційний сайт. <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>
- [20] Shevchenko, H., Petrushenko, M., Burkynskiy, B., Khumarova, N., & Kodzhebash, A. (2021). Input-output analysis of recreational assets within the inclusive sustainable development in Ukraine. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 8(3), 90-109. [https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3\(5\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3(5))
- [21] Кислий, В. М., Шевченко, Г. М. (2007). Аналіз передумов формування ринку рекреаційних послуг в Україні. *Механізм регулювання економіки*, (2), 27-36. Вилучено з <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3127>
- [22] Шевченко, Г. М. (2017). *Прогнозування розвитку рекреації в Україні : соціально-економічний екілібріум*. Суми: Університетська книга.
- [23] ASYS – ein gemeinsames Abfall-DV-System der Länder (2019). Вилучено з <https://www.asysnet.de/>
- [24] Die Beförderung von Abfällen (2015). Bonn: DSLV. Вилучено з [https://www.dslv.org/dslv/web.nsf/gfx/04FA93428FA8FE40C1257EE50032D98A/\\$file/Leitfaden%20Bef%C3%B6rderung%20von%20Abf%C3%A4llen_AbfAEV_%20Stand%20Oktober%202015.pdf](https://www.dslv.org/dslv/web.nsf/gfx/04FA93428FA8FE40C1257EE50032D98A/$file/Leitfaden%20Bef%C3%B6rderung%20von%20Abf%C3%A4llen_AbfAEV_%20Stand%20Oktober%202015.pdf)
- [25] ZKS Abfall (2019). Вилучено з <https://www.zks-abfall.de>

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.03

РОЗВИТОК GIG-ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

ORCID ID: 0000-0001-9522-4645

Матвіїшин Євген Григоровичдоктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри регіонального та місцевого розвитку
Національний університет «Львівська політехніка»

УКРАЇНА

Умови цифровізації суспільного життя зумовлюють, з одного боку, розвиток нових форм зайнятості і видів підприємницької діяльності, з іншого – ширші можливості автоматизації контролю за фінансовими операціями та рухом товарів і послуг. Зокрема поширення цифрових засобів комунікації активізувало розвиток так званої gig-економіки, для якої притаманно переважання на ринку праці короткотермінових трудових угод і робіт на умовах фрілансу порівняно з зайнятістю на постійній основі [1]. Карантинні заходи, вжиті більшістю країн впродовж 2020-2021 років, надали додаткового імпульсу поширенню gig-економіки. Зокрема поширилася практика віддаленої роботи працівників у багатьох сферах, удосконалилися технології надання товарів і послуг, наприклад: інтернет-замовлення, доставка додому, робота деяких готелів без очного контакту з клієнтами (бронювання й обслуговування номерів можна замовити через мобільні додатки та месенджери) тощо.

Розвиток електронної комерції, поширення нових форм зайнятості та засобів обміну товарами і послугами в умовах цифровізації одночасно зумовлюють проблеми оподаткування підприємницької діяльності, яка використовує інформаційно-комунікаційні технології [2]. Розвиток gig-економіки характеризується великою кількістю розпорошених на різноманітних цифрових платформах фізичних і юридичних осіб. Переважно їхні заробітки незначні; власне термін gig-економіка відповідає короткочасній зайнятості, часто додатково до основної роботи [3]. Проте сумарні обсяги трансакцій у gig-економіці зростають. Це є додатковим стимулом до подальшого розвитку сфери інформаційних технологій і зростання попиту на послуги IT-фахівців. Наприклад, на початку 2021 року в Україні було відмічено рекордну кількість IT-вакансій у відкритому доступі – понад 8000, хоча насправді їх ще більше: адже не всі пропозиції IT-компаній розміщені у відкритому доступі [4].

З погляду суспільного добробуту повинен досягатися баланс між сумарними доходами суб'єктів підприємництва та їхнім внеском до державного бюджету. У випадку gig-економіки затрати державних органів на адміністрування та контроль доходів і платежів до бюджету можуть виявитися надто великими через велику чисельність її суб'єктів. Попри труднощі контролю (зокрема податкового) за діяльністю учасників бізнес-відносин учасників gig-економіки, вона має низку переваг як для працедавців, так і для виконавців робіт:

- працедавці, яким не потрібні працівники на постійній основі, можуть залучати тимчасових виконавців за потреби;
- фірми можуть зменшувати видатки на оренду приміщень та їх експлуатацію (опалення, освітлення, кондиціонування тощо);
- незалежна робота дає змогу виконавцям працювати за гнучким графіком і більш спеціалізовано, що сприяє зростанню продуктивності праці;

- шукачі роботи можуть прямо (без посередників) знаходити її;
- розширилися можливості зайнятості для деяких груп населення: людей з інвалідністю; матерів, які доглядають дітей; людей, які доглядають родичів; працездатних осіб, які географічно далеко проживають тощо.

Непрямий позитивний ефект від поширення гіг-економіки в умовах цифровізації мають заклади освіти. Адже зростає попит на освітні послуги для здобуття знань і навичок роботи з різноманітними засобами комунікації на основі інформаційних технологій.

Для споживачів послуг і продукції вираш полягає у зменшенні їх ціни, що пов'язано із збільшенням конкуренції серед виробників (надавачів послуг) через зростання кількості суб'єктів гіг-економіки. З тієї ж причини підвищується різноманітність і якість продукції і послуг.

Загалом цифровізація стала одним з найпомітніших і найвпливовіших явищ останніх років, наслідком якого є зокрема поширення гіг-економіки. Їхній розвиток має довгострокову перспективу, що зумовлюється, серед іншого, й невизначеністю епідеміологічної ситуації через поширення коронавірусної хвороби. Деякі негативні наслідки цифровізації пов'язують із витісненням з ринку частини професій, використанням її переваг для злочинних дій, посилення нерівності в добробуті та конкурентних можливостях як окремих верств громадян, так і цілих країн – «цифрові розриви» [5, с. 105]. Цифровізація та гіг-економіка змінили суть економічної діяльності, добробуту та інших соціально-економічних понять, що вимагатиме додаткового наукового аналізу.

Список використаних джерел:

- [1] Матвішин, Є. & Горпинюк, З. (2020). Удосконалення державної податкової політики в умовах поширення Гіг-економіки. *Актуальні проблеми економіки*, 4(226), 50-58.
- [2] Lazos, G., Pazarskis, M. & Karagiorgos, A. (2019). Business Taxation in the Digital Economy: Existing Problems and Perspectives. *Actual Problems of Economics*, 10(220), 86-92.
- [3] Кудінська, І. & Сандул, Г. (2020). «Халтурна економіка»: термінологічний вимір. *Трудові ініціативи*. Вилучено з: https://trudovi.org/en/site/show-news?news_id=155
- [4] Пилипчук, К. (2021). Пошук талантів: чому в Україні сплеск попиту на ІТ-фахівців. *Mind*. Вилучено з: <https://mind.ua/openmind/20222263-poshuk-talantiv-chomu-v-ukrayini-splek-popitu-na-it-fahivciv>
- [5] Пищуліна, О. (2020). *Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти*. Київ: Заповіт; Центр Разумкова.

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.04

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ORCID ID: 0000-0002-9522-8272

Шлафман Наталія Леонідівна

доктор екон. наук, с.н.с., пр.н.с. відділу розвитку підприємництва
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»

ORCID ID: 0000-0001-7083-0863

Горячук Валерій Федорович

доктор екон. наук, проф.,
с.н.с. відділу розвитку регіональних, економічних систем
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»

ORCID ID: 0000-0003-2847-3267

Бондаренко Олена Володимирівна

канд. екон. наук, н.с. відділу розвитку підприємництва
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»

УКРАЇНА

Анотація. У статті викладені теоретичні аспекти формування організаційно-економічного механізму реалізації стратегії підвищення продуктивності підприємницької діяльності, виділено наукові підходи до визначення організаційно-економічного механізму, обґрунтовано систему принципів, на якій базується його формування, та включення до складу організаційно-економічного механізму трьох систем: забезпечення, функціональну та цільову.

Більшість вчених [1-6] мають узгоджену думку щодо того, що найбільший вплив на підвищення продуктивності підприємницької діяльності має технологічний розвиток. Однак, згідно Звіту про промисловий розвиток 2020 (Індустріалізація у цифрову епоху) ЮНІДО [7], Україна не відноситься до числа країн, що вважаються активними учасниками процесу розвитку технологій передового цифрового виробництва (які входять до груп: лідери -10 країн, послідовники, які беруть участь у процесі виробництва цифрових технологій - 23 країни, послідовники, які беруть участь у процесі використання цифрових технологій – 17 країн, а навпаки, відноситься до групи країн, що запізнились, але приймають участь у процесі виробництва цифрових технологій. Тобто Україна поки що ще відноситься до країн, що мають хоча б одну заявку на звичайне патентне сімейство в області передового цифрового виробництва, і які демонструють відносну спеціалізацію на експорті товарів, пов'язаних з передовим цифровим виробництвом, або реалізують дані товари у великих обсягах на світових ринках (вище середньої частки ринку при виключенні групи лідерів). Отже, нашій країні вкрай необхідно, для підвищення, як продуктивності підприємницької діяльності, так і в цілому національної економіки, стимулювати технологічний розвиток.

Враховуючи, що у науковій спільноті ще не існує єдиного погляду, як на сутність поняття «організаційно-економічний механізм», так і його структуру, проведено дослідження праць вчених [8-11], на базі якого виділено чотири наукових підходи до визначення цієї категорії:

- економіко-математичний, тобто розгляд як гру для досягнення цілей [9], або як ланки зв'язків між стратегією та результатом [10], або як комунікаційну систему, в якій учасники обмінюються повідомленнями один з одним і центром [11];

- загальносистемний, тобто розгляд як систему організаційних і економічних засобів, взаємодія яких сприяє досягненню поставлених цілей;
- елементний, тобто розгляд як сукупність різного роду елементів (явищ [8], організаційно-економічних методів і важелів впливу на об'єкт управління) для досягнення поставлених цілей;
- процесний, тобто розгляд як процесу вирішення поставлених завдань для досягнення цілей.

На наш погляд, найдоцільніше для нашого завдання буде комплексний підхід, тобто розглядати організаційно-економічний механізм реалізації стратегії підвищення продуктивності підприємницької діяльності як систему взаємопов'язаних організаційних та економічних методів та інструментів, взаємодія яких (при наявності зворотного зв'язку) сприяє підвищенню продуктивності підприємницької діяльності. При цьому побудова механізму має ґрунтуватися на системі принципів, а саме:

- науковості: базуватися на сучасних, науково обґрунтованих методах виявлення та вирішення наявних проблем;
- цілеспрямованості: вирішення окремих задач має бути спрямованим на підвищення продуктивності підприємницької діяльності, а неефективні інструменти мають бути вдосконалені відповідно до загальної мети;
- відповідності: застосовувані інструменти мають бути відповідними наявним ресурсам та реальним потребам підприємців;
- оптимальності: обрання кращого варіанту з можливих або альтернативних;
- адаптивності: коригування інструментів залежно від результатів моніторингу стратегії та змін економічної ситуації;
- узгодженості інтересів: виявлення оптимуму задоволення інтересів усіх акторів процесу;
- стабільності: забезпечення мінімізації ризиків погіршення умов ведення продуктивної підприємницької діяльності;
- бюджетної ефективності: забезпечення фінансування державних програм згідно з їх пріоритетністю, чітке формулювання цілей і критеріїв результативності бюджетних програм;
- відповідальності: має бути встановлена чітка міра відповідальності за недосягнення запланованих результатів.

Базуючись на результатах дослідження [12], до складу організаційно-економічного механізму доцільно включити систему забезпечення, функціональну та цільову систему, склад яких буде визначено залежно від характеристик об'єкта регулювання, сфери та масштабів діяльності, а також від впливу зовнішнього середовища. Згадані системи розподілимо на два блоки – компоненти та спрямованість. До компонентів віднесемо: інституційне середовище (правові норми); економічні явища; ресурси; взаємозв'язки акторів процесу реалізації стратегії підвищення продуктивності підприємницької діяльності; доцільні впливи на протікання процесу.

Отже, мета – це підвищення продуктивності підприємницької діяльності шляхом створення сприятливого (для стимулювання підприємницької активності) середовища в країні.

Пріоритети – це вдосконалення: соціально-економічної, науково-технологічної та інституціональної складових підприємницького середовища.

Функції – методи вирішення виявлених проблем, які заважають досягненню мети, а саме:

- високий рівень зносу основних фондів підприємств і низький технологічний рівень виробництва;
- наявність невідповідності оцінки продуктивності в масштабах країни, регіонів і підприємств;

- високий рівень податкового навантаження на підприємницькі структури (особливо у виробничій сфері);
- дефіцит кваліфікованих кадрів, які володіють управлінськими і технологічними компетенціями, необхідними для підвищення продуктивності підприємницької діяльності;
- високі соціальні ризики масових скорочень (особливо у періоди криз), що наочно показала пандемія COVID19, і не завжди працюючі механізми швидкого пошуку нової роботи, а також перенавчання і підвищення кваліфікації кадрів у підприємницьких структурах (особливо важливо для МСП);
- дефіцит довгострокових кредитно-фінансових ресурсів для розвитку виробничого підприємництва;
- високий відсоток підприємців, що зазнають банкрутства в перші місяці після початку діяльності або через вплив кризових явищ (у тому числі пандемії);
- низька конкурентоспроможність виробничих підприємницьких структур на вітчизняному та міжнародних ринках;
- обмежений внутрішній споживчий ринок внаслідок недосконалої державної соціальної та податкової політики.

Форми регулювання – податкове, кредитно-фінансове та інституційне регулювання складових підприємницького середовища України. Методи – економічні, організаційні, інституційні, інформаційні тощо. Інструменти реалізації – інструменти та заходи економічного, організаційного, адміністративного та інституційного регулювання. Критерій результативності - зростання доданої вартості (як показника підвищення продуктивності) від здійснення підприємницької діяльності на рівні не менш ніж 5% на рік. Ресурси – реалізація стратегії відбувається в умовах жорсткої обмеженості ресурсів: кадрових, часових, та особливо фінансових.

Список використаних джерел:

- [1] Alam, A., Casero, P., Khan, F., & Udomsaph, C. (2008). Unleashing prosperity: productivity growth in Eastern Europe and the Former Soviet Union. World Bank. Retrieved from: <http://siteresources.worldbank.org/ECAEXT/Resources/publications/UnleashingProsperity.pdf>
- [2] Feenstra, R. C., Inklaar, R., & Timmer, M. P. (2015). The next generation of the penn world table. *American Economic Review*, 105(10), 3150–3182. doi:10.1257/aer.20130954
- [3] Hall, R. E., & Jones, C. I. (1999). Why do some countries produce so much more output per worker than others? *The Quarterly Journal of Economics*, 114(1), 83–116. doi:10.1162/003355399555954
- [4] Inklaar, R., & Timmer, M. P. (2008). *GGDC productivity level database: International comparisons of output, inputs and productivity at the industry level*. Groningen Growth and Development Centre, University of Groningen, №. GD-104. Retrieved from: <http://ggdc.eldoc.ub.rug.nl/root/WorkPap/2008/GD-104/>
- [5] Timmer, M. P., Inklaar, R., O'Mahony, M., & Ark, B. van. (2010). *Economic Growth in Europe: A Comparative Industry Perspective*. New York: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511762703
- [6] Zaytsev, Alexander. (2015). *International differences in per capita GDP and labor productivity: role of capital, technological level and resource rent*. Retrieved from: <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/71606/>
- [7] Организация Объединенных Наций по промышленному развитию, 2019. Отчет о промышленном развитии – 2020. Индустриализация в цифровую эпоху. Обзор. Вена.
- [8] Кульман, А.(1993). Экономические механизмы / пер. с франц. Е. П. Островской; общ. ред. Н. И. Хрустальной. М. : Прогресс.
- [9] Mascin, E. (2008). Mechanism Design: How to Implement Socials Goals. *American Economic Review*. Vol. 98. Issue 3. P. 567–576.
- [10] Hurwicz, L., Reiter, S. (2006). *Designing Economic Mechanisms*, Cambridge University Press, URL: <https://EconPapers.repec.org/RePEc:cup:cbooks:9780521836418>
- [11] Myerson, R. B. (1982). Optimal coordination mechanisms in generalized principal-agent problems. *J. Math. Econ.* Vol. 10. (1). 67-81.
- [12] Структурно-содержательные характеристики организационно-экономического механизма развития регионального рыбохозяйственного комплекса. *Евразийский Союз Ученых. Экономические науки*. DOI: 10.31618/ESU.2413-9335

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.05

ФАЗИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЦИКЛУ ПРОЕКТУ

Альваджи Володимир Володимирович

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту морського бізнесу
Одеський національний морський університет

Примич Вадим Олександрович

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту морського бізнесу
Одеський національний морський університет

УКРАЇНА

Розробка та реалізація інвестиційного проекту інноваційної спрямованості охоплюють певний проміжок часу від появи відповідної ідеї до практичного її втілення.

Інвестиційний цикл проекту також називають життєвим циклом інвестиційного проекту. Отже, життєвий цикл проекту — це час від перших інвестиційних витрат до останньої вигоди проекту. Цикл проекту розглядається як певна схема або алгоритм, за допомогою якого відбувається встановлення певної послідовності дій при його розробці та впровадженні. Він відображає розвиток проекту, роботи, які проводяться на різних стадіях його підготовки, реалізації та експлуатації.

Згідно з програмою промислового розвитку ЮНІДО (UNIDO – United Nations Industrial Development Organization) [1] проект слід розглядати як інвестиційний цикл, який охоплює три фази:

- передінвестиційна фаза, у процесі якої розробляються варіанти альтернативних інвестиційних рішень, проводиться їхня оцінка і приймається до реалізації конкретний їхній варіант. Займає приблизно 30 % інвестиційного циклу;
- інвестиційна фаза, у процесі якої здійснюється безпосередня реалізація прийнятого інвестиційного рішення. Займає приблизно 45-50%;
- експлуатаційна фаза, у процесі якої забезпечується контроль за досягненням передбачених параметрів інвестиційних рішень у процесі експлуатації об'єкта інвестування. Займає приблизно 25-30%.

Кожен проект у будь-якому випадку має містити такі складові: проектні матеріали; учасники та дії, які виконуються ними; організаційно-економічний механізм реалізації проекту; організаційні, операційні і часові рамки (рис. 1).

Рис. 1. Складові інвестиційного проекту

Джерело: Розроблено автором з використанням [1, 2, 3]

Зазначимо, що розробка інвестиційного проекту є досить трудомістким процесом і вимагає значних витрат часу та коштів. Ефективність та результативність інвестиційного проектування досягаються вірною та раціональною організацією розробки інвестиційного проекту, яка передбачає чіткий розподіл обов'язків між виконавцями проектних робіт та координацію їхніх дій; забезпечення взаємозв'язків та взаємо-узгодженості в розробці окремих розділів проекту; встановлення термінів розробки проекту; доведення основних положень проекту до всіх зацікавлених сторін.

До розробки інвестиційного проекту необхідно залучати різноманітних фахівців, які володіють достатніми теоретичними знаннями і мають необхідний практичний досвід у цьому виді діяльності (менеджерів, фінансистів, маркетологів, юристів, економістів та інших). Залучення до розробки інвестиційного проекту консультантів та експертів, які не є працівниками підприємства, дає змогу підвищити рівень довіри потенційних інвесторів (оскільки ці фахівці – особи незацікавлені, а тому, можливо, є більш об'єктивними). Обов'язковою у цій роботі є також участь керівника підприємства та автора ідеї, покладеної в основу інвестиційного проекту.

Список використаних джерел:

- [1] United Nations Industrial Development Organization. *UNIDO*. <https://www.unido.org/resources-publications/publications-advancing-economic-competitiveness>
- [2] Боярко, І. М., Гриценко, Л. Л. (2011). *Інвестиційний аналіз* : навч. посіб. Київ : ЦУЛ. Вилучено з: https://shron1.chtyvo.org.ua/Boiarko_Iryna/Investytsiynyi_analiz.pdf
- [3] Мойсеєнко, І., Ревак, І., & Миськів, Г. (2019). *Інвестиційний аналіз* : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС.
- [4] Яремик, Х.Я. (2015). Система циклів інвестиційного процесу. *Науковий вісник НЛТУ України*, 25.7, 268-272. Вилучено з: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2015/25_7/44.pdf

SECTION II. ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICE SECTOR

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.06

FEATURES AND CONDITIONS OF FUNCTIONING OF ENTERPRISES IN COMPETITIVE MARKETS

Zarina Poberezhna

PhD in Economics, Associate Professor
National Aviation University

UKRAINE

Because competition is part of the market environment of the enterprise, it should always be the subject of thorough research and study. Systematic analysis and evaluation of market players and their relationships, which are formed in the process of competition, are a very important area of research. Given the instability of economic development of the market environment, which was formed under the influence of the global financial crisis, there is a task to better study the features of the study of the competitive market of enterprises.

The market concept of competitive advantage recognizes as the basis of competitive advantage the market position and strategic sectoral position of economic entities, so the choice of strategy depends mainly on the type of market and available resources.

According to the type of competition in modern economic theory, the following competitive markets are distinguished:

- market of pure (perfect) competition, which provides for equal rights and opportunities of sellers and buyers;
- market of imperfect competition (market of oligopolistic, monopolistic competition and pure monopoly).

Each of these types of competitive markets has significant features, so all market participants need to choose the type of competition that will achieve the highest level of competitive advantage in a particular market. Depending on the market structure, companies must choose strategies to achieve competitive advantage, methods and means of their implementation in the market segment where they are actually or intend to be. Thus, the existence of different types of market structures and types of competition in diverse markets, significantly affects the realization of the competitive advantage of each entity.

According to the teachings of E. Chamberlin and J. Robinson, the most well-known forms of imperfect competition are:

- monopolistic competition, characterized by confrontation between market participants, whose power depends on the unique differences of their products;
- oligopolistic competition, which is manifested in competition between firms whose market power is determined by their market share;
- pure monopoly, which is a market where only one firm operates, can directly affect market supply and demand, and hence the market price. [1, 2]

The monopolistic market is characterized by a large number of sellers selling a differentiated product, which allows them to exercise some control over the price of goods (services) until they are copied by competitors

Product differentiation is based on fierce non-price competition, which is based on:

- differences in the quality of goods;
- the presence of a patent for products with unique parameters;
- natural, environmentally friendly raw materials;
- related services (convenient delivery, warranty, after-sales service);
- proximity of the place of sale to the place of residence of the consumer;
- differences related to packaging, brand, company image, advertising;
- sales promotion, system of discounts.

In an oligopolistic market, the decisive influence on external competitive advantages is caused by the reaction of buyers and the actions of competitors. As for domestic competitive advantages, the best conditions in such a market are formed on the basis of the principle of differentiation, introduction of new innovative technology, production of mostly unique products that are of exceptional value to the consumer.

The market of pure monopoly is characterized by the fact that there is one seller of goods in the market, which has equivalent substitutes. In the case of a pure monopoly, the product is not diversified, unique and does not need advertising due to lack of analogues and competitors. [3]

To form competitive markets according to the described typology, there must be the necessary conditions:

- the presence of profit, which is the main incentive for the company to enter the market.
- when the income is determined by the price at which the normalized costs are significantly lower than in the industry as a whole, you can earn a surplus.
- reduction of stocks of products, especially after the sale of the product, stocks in warehouses should be reduced. Eventually, stocks should fall to 0, after which the price will be able to rise. Higher prices create an incentive for the manufacturer to increase its production.
- competition among consumers, because consumers must compete with each other for benefits and additional benefits for themselves.
- the ability of the consumer to refuse the purchased product, under which consumers can refuse goods and services if they do not want to buy them or simply do not need.

When conditions are created that correspond to those described above, they allow the formation of competitive markets that allow the company to set a market price, and the consumer has the opportunity to decide for himself whether to buy the product or not. Thus, providing enterprises with a high level of competitive advantage allows the company to take a leading position and maximize profits in the relevant types of competitive market.

References:

- [1] Chamberlain E. The Theory of Monopolistic Competition. 1st ed. Cambridge 1933. Cambridge (Mass.). 1962. № 8.
- [2] Robinson J. He Economics of Imperfect Competition (1933). Macmillan. 1969. № 2
- [3] Околович О. Особливості функціонування монополізованих ринків в Україні. Економічний простір. 2009. С. 45–52.

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.07

IMPROVING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP MANAGEMENT IN THE CONDITIONS OF MARKET INSTABILITY AND GLOBALIZATION

ORCID ID: 0000-0001-8382-8070

Olga Orlova-Kurilova

Doctor of Economics, Associate Professor,
Head of the Management, Law, Statistics and Economical Analysis Department
Luhansk National Agrarian University

ORCID ID: 0000-0003-1813-1749

Viktoriiia Skrypnyk

PhD. Sc. (Ekon), Associate Professor,
Associate Professor of Finance, Accounting and Banking Department
Luhansk Taras Shevchenko National University, Starobilsk

ORCID ID: 0000-0002-9552-4813

Marianna Bondarenko

Graduate student,
Specialties 073 Management of the Management, Law,
Statistics and Economical Analysis Department
Luhansk National Agrarian University

UKRAINE

Improving the efficiency of innovative entrepreneurship management in the conditions of market instability and globalization is a key driver of economic growth and improving the welfare of the population. Innovations, inventions, know-how increasingly determine the macroeconomic indicators of the state, provide new opportunities to improve the management of innovative enterprises in conditions of market instability and globalization. Effective management of innovative entrepreneurship is the main concept or condition for the favorable positioning of our state, especially in the turbulent institutional matrix, where public administration measures and infrastructure support should be systematically reviewed by public authorities. The conceptual issue of improving the efficiency of innovative entrepreneurship in the conditions of market instability and globalization in the process of state formation is to determine the determinants of reform in the exacerbation of the financial and economic crisis, the COVID-19 pandemic and destabilization of certain parts of the socio-economic system. economy.

The instability of the monetary system, inefficient deregulation of the state apparatus in the field of innovation have led to a decrease in intensive and extensive economic growth, which urgently requires managers to respond by means of complete renewal and reset of public administration policy. Moreover, such reform should take into account the need to ensure sustainable economic development of the state, which will be directly proportional to the effective management actions aimed at improving the efficiency of innovative entrepreneurship in conditions of market instability.

It should be borne in mind that the existing negative phenomena in the institutional matrix of Ukraine can be reversed as a basis for future growth and a key opportunity to improve the management of innovative entrepreneurship in a volatile market and globalization. This can be achieved with the right choice of public policy

concepts in the direction of improving the management of innovative entrepreneurship in conditions of market instability and globalization of innovative entrepreneurship. Thus, the new institutional matrix, post-crisis strategy of innovative entrepreneurship management should be formed taking into account the available internal resource sources, adaptive strategies, especially in times of instability of state institutions and elimination of ineffective infrastructure elements in the national economy.

References:

- [1] Орлова-Курилова, О. В. (2016). Венчурний капітал як необхідне джерело фінансування інноваційної діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, (4 (1)), 75-79.
- [2] Гнатенко, І. А. (2014). Специфічні проблеми оцінювання партнерської взаємодії малих та великих виробничих підприємств. *Український соціум*, (4), 104-112.
- [3] Lozhachevska, O., Navrotska, T., Melnyk, O., Kapinus, L., Zos-Kior, M., & Hnatenko, I. (2021). Management of logistics and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market. *Laplage em Revista*, 7(3), 315-323.
- [4] Гнатенко, І. А. (2021). Сучасні управлінські та інформаційно-безпекові підходи формування інноваційного кластерного угруповання в умовах COVID-19 на засадах сталості, децентралізації та євроінтеграції. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*, Випуск 1-2, 68-77.
- [5] Гнатенко, І. А. (2015). Особливості функціонування сучасного малого підприємництва як органічного елементу ринкової економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, (2 (1)), 214-217.
- [6] Zos-Kior, M., Kuksa, I., Samoilyk, I., & Storoška, M. (2017). Methodology for assessing globalisation development of countries. *Economic annals-XXI*, (168), 4-8.
- [7] Гнатенко, І. А. (2018). Концептуальні підходи до управління малими підприємствами з урахуванням критеріїв економічної безпеки та життєвого циклу підприємства. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія: Економічні науки*, (3), 47-56.
- [8] Гнатенко, І. А. (2018). Вплив національного інноваційного підприємництва на сталий розвиток ринку праці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*, (32), 69-72.
- [9] Орлова-Курилова, О. В. (2017). Детермінанти інноваційної діяльності в умовах системної кризи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*, (25 (1)), 186-189.
- [10] Гнатенко, І. А. (2014). Удосконалення державної підтримки суб'єктів малого підприємництва з урахуванням критеріїв економічної безпеки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*, (8 (7)), 78-81.
- [11] Кукса, І. М. (2014). Державні важелі активізації зарубіжної інвестиційної активності в контексті розвитку національної економіки. *Актуальні проблеми економіки*, (2), 75-78.
- [12] Гнатенко І. А. Підтримка діяльності виробничих малих підприємств : дис. канд. екон. наук : 08.00.04 / Гнатенко Ірина Анатоліївна. – Луганськ, 2012. – 214 с.
- [13] Орлова-Курилова, О. В. (2018). Сучасні методи оцінювання інноваційного потенціалу. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, (4), 143-146.
- [14] Гнатенко, І. А. (2021). Моделювання сценаріїв стійкого розвитку підприємств в умовах глобалізації та діджиталізації: управлінський аспект. *Інвестиції: практика та досвід*, (16), 20-25.
- [15] Охріменко, І. В., Вдовенко, Н. М., Овчаренко, Є. І., & Гнатенко, І. А. (2021). Інновації в системі стратегічного управління безпекою національної економіки в умовах ризиків та невизначеності глобалізації. *Економіка та держава*, (8), 4-9.
- [16] Гнатенко, І. А. (2018). Методологічні основи інституціонального аналізу національної системи інноваційного підприємництва. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*, (6), 70-74.
- [17] Ложачевська, О. М., Сафонова, В. Є., Гнатенко, І. А., & Навроцька, Т. А. (2021). Управління інноваційною економікою: стратегічні підходи до бізнес-процесів, кадрового менеджменту та конкурентоспроможності. *Агросвіт*, (15), 14-19.

- [18] Гнатенко, І. А. (2018). Системологія інституціонального середовища інноваційного розвитку підприємництва в Україні. *Причорноморські економічні студії*, (36 (1)), 44-47.
- [19] Орлова-Курилова, О. В. (2019). Генеза парадигми розвитку інноваційного підприємництва в національній економіці. *Інтелект XXI*, (1), 97-101.
- [20] Гнатенко, І. А. (2019). Проблемно-орієнтований підхід до розкриття діалектики інноваційного розвитку підприємництва в національному господарстві. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, (1), 119-122.
- [21] Кукса, І. М. (2013). Сучасні умови формування інноваційного потенціалу АПК. *Економіка Крима* 2, 53-55.
- [22] Гнатенко, І. А. (2019). Феномен інноваційного підприємництва в національній економіці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 23 (1), 61-64.
- [23] Кукса, І. М. (2014). Державні важелі активізації зарубіжної інвестиційної активності в контексті розвитку національної економіки. *Актуальні проблеми економіки*, (2), 75-78.
- [24] Гнатенко, І. А. (2019). Фундаментальні умови державного регулювання та підтримки інноваційного підприємництва. *Проблеми системного підходу в економіці*, (4 (1)), 37-43.
- [25] Кукса, І. М. (2013). Організаційно-економічний механізм державного регулювання інноваційної діяльності АПК. *Формування ринкових відносин в Україні*, 10, 125-128.
- [26] Гнатенко, І. А., & Кулікова, Ю. Е. (2016). Перспективні напрями вдосконалення управління персоналом в організації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*, (16 (4)), 55-58.
- [27] Гнатенко, І. (2021). Управлінські, маркетингові та фінансові підходи оцінювання соціо-еколого-економічного ефекту взаємодії підприємств в умовах зміни споживчих переваг. *Економічний дискурс*, (1-2), 111-121.
- [28] Вдовенко, Н. М., Сухомлин, Л. В., Бачкір, І. Г., & Гнатенко, І. А. (2021). Управлінські засади моделювання державних пріоритетів в інноваційній економіці: диверсифікація підприємницької діяльності та адаптування ринку. *Економіка та держава*, (9), 19-23.
- [29] Клочан, І. В., Трегубов, О. С., Гнатенко, І. А., & Парохненко, О. С. (2021). Управління розвитком підприємництва в інноваційній економіці: моделювання ефективного використання ресурсів та мінімізація трансакційних витрат. *Інвестиції: практика та досвід*, (17), 5-10.
- [30] Гнатенко, І. А. (2018). Генеза парадигми розвитку інноваційного підприємництва. *Формування ринкових відносин в Україні*, (11), 25-33.
- [31] Гнатенко, І. А. (2015). Проблеми кількісного та якісного визначення малих промислових підприємств. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки*, 4, 82-84.
-

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.08

ІНДУСТРІЯ ГОСТИННОСТІ ТА ТУРИЗМУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ КАРАНТИННОЇ ФАЗИ

Вецепура Наталія Володимирівнаканд. екон. наук, доцент,
доцент навчально-наукового інституту
*Київський національний університет культури і мистецтв***ORCID ID: 0000-0003-0194-9472****Земліна Юлія Володимирівна**канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу
*Київський національний університет культури і мистецтв***УКРАЇНА**

Індустрія гостинності являє собою найбільш динамічний сектор світової економіки, та об'єднує всі відповідні галузі економіки, що спеціалізуються на обслуговуванні людей – діяльність туристичних фірм, готелів, закладів ресторанного господарства та торгівлі, будівництво туристичних об'єктів, транспорту, навчальні заклади з підготовки кадрів тощо. У своєму розвитку індустрія гостинності спирається як на оновлення виробничого потенціалу з використанням науково-технічних інновацій, інформаційних технологій, так і на підвищення освітнього рівня персоналу та, насамперед, на пошук та застосування нових технологій, стратегій та підходів до управління бізнесом.

Про необхідність застосування нових технологій, стратегій та підходів до управління бізнесом свідчить спалах пандемії коронавірусу, який привів до спаду світової економіки, обсягів торгівлі та цін на сировинні товари на тлі зниження попиту та перебоїв у постачаннях, а також до відтоку капіталу з країн з ринковою економікою. За оцінками Світового банку, світовий валовий внутрішній продукт (ВВП) 2020 року скоротився майже на 5,2%, що демонструє, як зазначають наукові дослідники, найбільше падіння із часів Другої світової війни. Глобальне економічне зростання, прогнозоване Світовим банком на 2021 рік щодо розвитку світової економіки з 4,1% до 5,6%, сповільнилося до найнижчого рівня з січня у серпні, оскільки поширення варіанту COVID-19 Delta порушило економічну активність у всьому світі. Так, за прогнозами, до кінця 2021 року обсяг світового ВВП зменшиться більш ніж на 4 трлн. доларів [1]. Продовження глибокого спаду очікується Світовим банком майже у всіх ключових торговельних партнерів України.

Пандемія COVID-19 та карантинні обмеження негативно вплинули на споживчий попит, а саме практично зупинили кілька галузей – роздрібну торгівлю, готельний та ресторанний бізнес, авіаперевезення. При цьому, скорочення економічної активності найбільше торкнулося туризму, пасажирських і авіаперевезень, харчування і сьогодні їхні перспективи є непевними. У 2020 році зниження прибутків від міжнародного туризму становило 58-78% порівняно з 2019 роком. На думку експертів, відновлення попиту на рівні 2019 року займе щонайменше два роки, при цьому авіакомпанії будуть змушені збільшувати витрати в середньому на 43-54%, що знизить попит на подорожі.

Туристичний сектор продовжує зазнавати величезних збитків через пандемію COVID-19: за перші п'ять місяців 2021 року потоки міжнародного туризму впали на 95% у деяких частинах світу і поставили під загрозу 100-120 мільйонів робочих місць [2].

Слід зазначити, що туристична галузь України також відчула на собі наслідки обмежень викликаних розвитком карантинної фази:

- значна кількість готелів залишилась закритими і не має змоги приймати офіційних гостей;
- обмеження зачепили і масові заходи тобто фестивалі, концерти, спортивні змагання, на які зазвичай з'їжджаються відвідувачі з різних міст та країн;
- внаслідок карантинних обмежень найбільше постраждали об'єкти туризму, відпочинку та оздоровлення (санаторії, оздоровчі центри та ін.), які практично повністю зупинили свою діяльність.

Загалом збитки туристичної галузі України оцінюються у понад 1,5 млрд. доларів США. Пізній початок курортно-досугового періоду внаслідок введення обмежувальних заходів також справив сукупний вплив як на індустрію відпочинку та туризму, так і на суміжні галузі – готельний бізнес, транспорт (пасажирські перевезення), роздрібну торгівлю, індустрію розваг та діяльність установ культури.

Очікувана економічна рецесія в Україні, падіння рівня добробуту населення, як наслідок неможливість витратити гроші на відпочинок, ще більш деструктивно вплине на галузь.

У цій ситуації дуже важливим є дослідження підходів до вирішення проблем ефективного господарювання підприємств індустрії гостинності та туризму. Важливим критерієм можливості організації функціонувати ефективно визнано характер реакції учасників на соціально-технічні аспекти організаційної системи. Багато підприємств індустрії гостинності та туризму не підготовлені до роботи в умовах загострення епідеміологічних обставин, тому що не мають відповідних концепцій, методичних матеріалів, розроблених з урахуванням зазначеної специфіки.

У складних сучасних умовах вітчизняні підприємства індустрії гостинності та туризму зможуть вистояти переважно за рахунок активізації внутрішнього потенціалу та створення ефективного механізму взаємодії між усіма учасниками виробничого процесу. Вирішення цих завдань доцільно розпочинати з формування стратегії розвитку підприємства.

При виборі шляхів ефективного господарювання підприємства індустрії гостинності та туризму мають орієнтуватися на можливі варіанти стратегії розвитку, що забезпечує їх стабільне динамічне становище, та сприяє відновленню рівня конкурентоспроможності. Стійка діяльність підприємств, їх ефективність на сучасному етапі відновлення економіки визначається соціально-економічними факторами, що визначають мету, характер та інструментарій управлінської діяльності щодо забезпечення ефективності господарської діяльності підприємств.

Висновки. Соціально-економічний аспект господарської діяльності є базисом формування стратегії суб'єктів господарювання, забезпечуючи безперервність всіх процесів організаційно-економічних систем. Соціально-орієнтована стратегія господарської діяльності підприємств індустрії гостинності та туризму спрямована на вирішення стратегічних завдань розвитку, дозволяє організувати діяльність у плані нових ідей, освоєння та реалізації інновацій, покращуючи не лише кількісні, а й якісні характеристики діяльності підприємств.

Список використаних джерел:

- [1] World Bank sees strongest rebound in 80 years despite divergence. (2021) Вилучено з: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-06-08/world-bank-sees-strongest-rebound-in-80-years-despite-divergence?srnd=premium-europe>
- [2] Внучко С. Тимошенко Т. (2020) Covid-19 та соціальний діалог в туристичній галузі: практика ЄС та український реалії. Вилучено з: <http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Covid-19-ta-sotsialniy-dialog-v-turistichniy-galuzi-praktika-yes-ta-ukrayinski-realiyi.pdf>

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.09

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ПРОЄКТІВ НА РИНКОВУ ВАРТІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, доцент,
професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка»

Бреньо Анна Віталіївна

здобувач вищої освіти Інституту економіки і менеджменту
Національний університет «Львівська політехніка»

УКРАЇНА

Довготермінове зростання економіки України потребує забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку вітчизняних підприємств [1–3], зокрема досягнення належного рівня їх технологічного [4–6] та технічного [7, 8] розвитку. За таких умов збільшуватимуться конкурентоспроможність [9–11] та ефективність використання ресурсів цих підприємств [12–16]. Проте, щоб досягти цього, необхідним є розроблення обґрунтованих стратегій розвитку суб'єктів господарювання [17–19]. Це, своєю чергою, зумовлює необхідність у виборі критерію такого розвитку, яким може виступати зростання ринкової вартості підприємств [20–22], оскільки ця вартість описує величину сукупного економічного потенціалу суб'єктів господарювання [23, 24]. Водночас, слід враховувати наявність значної кількості факторів впливу на ринкову вартість підприємств [25, 26]. Зокрема, таким фактором може виступати здійснення підприємствами енергозберігаючих проєктів.

Реалізація на підприємствах енергозберігаючих інвестиційних проєктів може справити суттєвий вплив на величину фінансово-економічних результатів тих суб'єктів підприємництва, які ці проєкти впроваджують. Цей вплив відбуватиметься завдяки таким головним взаємопов'язаним змінам, що матимуть місце у процесі формування результатів господарської діяльності внаслідок здійснення енергозберігаючих інвестиційних заходів:

1) зниженню витрат певного виду (видів) енергетичних ресурсів підприємств, економія яких є головною метою здійснення енергозберігаючих інвестиційних проєктів;

2) зміні структури активів підприємств. Зокрема, може відбутися збільшення частки необоротних активів та скорочення частки оборотних активів суб'єктів господарювання (якщо підприємства фінансуватимуть енергозберігаючі проєкти за рахунок наявних у них обсягів грошових засобів);

3) зміні структури джерел утворення господарських засобів підприємств. Зокрема, може відбуватися збільшення частки позикового капіталу суб'єктів господарювання (якщо підприємства фінансуватимуть енергозберігаючі проєкти за рахунок банківських кредитів або інших видів позикових коштів);

4) зміні величини окремих видів видатків, які несуть підприємства у процесі провадження своєї операційної діяльності. Зокрема, до таких видатків можуть належати амортизаційні відрахування (на реновацію енергозберігаючого

обладнання), витрати на придбання окремих видів енергетичних ресурсів (якщо заходи з енергозбереження передбачають заміщення споживання одного виду таких ресурсів іншими), витрати на сплату відсотків за банківським кредитом, узятим для фінансування інвестиційних проєктів, тощо.

Ці зміни, своєю чергою, зумовлюють зміни двох більш узагальнюючих характеристик господарської діяльності, а саме – рівня ризикованості цієї діяльності та середньої величини прибутку від її провадження.

Слід відзначити, що рівень ризикованості діяльності підприємства може бути оцінено коефіцієнтом варіації за середньоквадратичним відхиленням величини прибутку підприємства від її математичного сподівання. Проте більш обґрунтованим видається застосування коефіцієнта варіації за середнім лінійним відхиленням, оскільки він має прозорий економічний зміст та підлягає нормуванню. Це нормування спирається на той факт, що максимальне значення коефіцієнта варіації за середнім лінійним відхиленням (за невід’ємних значень випадкової величини) не перевищує два. Отже, за умови застосування зазначеного коефіцієнта рівень ризику господарської діяльності підприємства до моменту реалізації ним енергозберігаючих проєктів вимірюватиметься за такою формулою:

$$B_{сл0} = \frac{\sum_{i=1}^n |P_{0i} - C_{м0}| \cdot I_i}{C_{м0}}, \quad (1)$$

де:

$B_{сл0}$ – коефіцієнт варіації за середнім лінійним відхиленням величини прибутку підприємства, яку воно отримуватиме до моменту реалізації ним інвестиційних проєктів з енергозбереження, частки одиниці;

n – кількість станів, у яких може опинитися підприємство;

P_{0i} – очікувана величина прибутку підприємства у i -тому його стані до реалізації інвестиційних проєктів з енергозбереження, грошових одиниць;

$C_{м0}$ – математичне сподівання прибутку підприємства до моменту реалізації ним інвестиційних проєктів з енергозбереження (сума добутків значень прибутку за кожного стану на імовірність його настання), грошових одиниць;

I_i – імовірність настання i -того стану, частки одиниці.

Аналогічним чином можна оцінити ризикованість діяльності підприємства після здійснення ним енергозберігаючих інвестиційних проєктів. Також можливо встановити прогнозні значення математичного сподівання прибутку підприємства відповідно до та після реалізації цих проєктів. Це, своєю чергою, надасть змогу виконати оцінювання впливу реалізації енергозберігаючих проєктів на ринкову вартість підприємств.

Для визначення цієї вартості доцільно капіталізувати математичне сподівання чистого прибутку підприємства за безризиковою дисконтною ставкою та зменшити отриманий результат пропорційно рівню ризикованості діяльності підприємства:

$$B = \frac{C_m}{\rho} \cdot (1 - B_{слн}), \quad (2)$$

де:

B – розрахункова величина ринкової вартості підприємства, грошових одиниць;

S_m – математичне сподівання прибутку підприємства, грошових одиниць;
 δ – безризикова дисконтна ставка, частки одиниці;
 $V_{слн}$ – нормоване значення коефіцієнта варіації прибутку підприємства за середнім лінійним відхиленням (тобто розрахункове значення цього коефіцієнта, поділене на два), частки одиниці.

Слід відзначити, що зростання значення показника (2) є умовою, за якої можливе збільшення рівня ризикованості діяльності підприємства внаслідок реалізації ним енергозберігаючих проєктів є економічно виправданим.

Список використаних джерел:

- [1] Герасимчук, В. Г., Довгань, Л. Є. & Давиденко, В. Р. (2006). Інноваційно-інвестиційний розвиток промисловості України: проблеми і перспективи. *Інвестиції: практика та досвід*, (12), 14–17.
- [2] Найдюк, В. С. (2013). Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, (4), 251–263.
- [3] Продіус, О. І. (2010). Інноваційний розвиток промисловості: реалії та перспективи. *Вісник ХНУ*, (1(1)), 106–110.
- [4] Емельянов, А. Ю. & Петрушка, Т. А. (2014). Технологическое развитие предприятий как средство обеспечения конкурентоспособности их продукции. *Проблемы экономики и менеджмента*, (3(31)), 39–46.
- [5] Пирог, О. В. (2011). Технологічний розвиток промисловості України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий збірник*, (2 (7)), 248–252.
- [6] Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13-32.
- [7] Емельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Клімковський, М. І. (2020). Методологічні засади оцінювання потенціалу технічного розвитку підприємств. *ЛОГОС. ОНЛАЙН*.
- [8] Горбаль, Н. І. & Романишин, С. Б. (2010). Системи управління конкурентоспроможністю підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*, (20(12)), 112–117.
- [9] Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Zahoretska, O., Kusiya, M., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2019). Changes in Energy Consumption, Economic Growth and Aspirations for Energy Independence: Sectoral Analysis of Uses of Natural Gas in Ukrainian Economy. *Energies*, (12(24)), 4724.
- [10] Емельянов, О. Ю., Лесик, Л. І. & Петрушка, Т. О. (2016). Моделювання показників оцінювання конкурентного потенціалу промислового підприємства. *Актуальні проблеми економіки*, (4), 340–348.
- [11] Кузьмін, О. Є., Чернобай, Л. І. & Романенко, О. П. (2011). Методи аналізування конкурентоспроможності підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, (21(10)), 159–166.
- [12] Левченко, Н. М. (2012). Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики. *Інвестиції: практика та довід*, (2), 114–117.
- [13] Емельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Крет, І. З. (2013). Методичні засади оцінювання економічної ефективності впровадження ресурсозберігаючих технологій на промислових підприємствах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*, (754), 18–25.
- [14] Плешка, А. Р. (2011). Фактори, що впливають на розвиток виробничого потенціалу. *Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій* (37/38), 279–283.
- [15] Стельмах, П. Х. & Кузьмін, О. Є. (2010). Економічна ефективність використання основних засобів підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, (20(9)), 240–245.
- [16] Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Vovk, O., Ivanytska, O., Symak, D., Havryliak, A., Danylovych, T. & Lesyk, L. (2021). Criteria, Indicators and Factors of the Sustainable Energy Saving Economic Development: the Case of Natural Gas Consumption. *Energies*, (14 (18)), 5999.
- [17] Власенко, В. А. (2014). Розробка та реалізація стратегії розвитку підприємства в умовах трансформації ринкових відносин: принципові підходи та інструменти. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*, (26(1)), 32–41.
- [18] Клименко, С. М. (2013). Формування стратегії розвитку підприємства з урахуванням ризиків. *Бізнес Інформ*, (8), 343–347.

- [19] Шавшин, О. С. (2017). Стратегія інноваційного розвитку підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*, (3(25)), 167–171.
- [20] Бурбан, О.В. (2021). Роль оцінювання вартості як інструмента підготовки рішень для обґрунтування ринкової капіталізації підприємства. *Економічний форум*, (1), 116–121.
- [21] Максименко, І. О. & Бокій, В. І. (2008). Ринкова вартість підприємства як результат реалізації його економічного потенціалу. *Вісник Хмельницького національного університету*, (3 (1)), 192-221.
- [22] Хімїон, О. О. (2010). Теоретичні і методичні засади оцінки управління вартістю компанії. *Актуальні проблеми економіки*, (5(107)), 150–158.
- [23] Лесик, Л. І., Петрушка, Т. О. & Ємельянов, О. Ю. (2020). Ринкова вартість як один з індикаторів формування і оцінювання економічного потенціалу підприємств. *ЛЮГОС. ОНЛАЙН*.
- [24] Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Лесик, Л. І. (2020). Особливості оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств з використанням показника їх ринкової вартості. *ЛЮГОС. Мистецтво наукової думки*, (10), 18–21.
- [25] Лесик, Л. І. (2013). Чинники впливу на процес формування ринкової вартості промислового підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*, (23.4), 246–252.
- [26] Мамонтова, Н. А. (2010). Побудова системи управління вартістю компанії. *Актуальні проблеми економіки*, (1(103)), 21–26.

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.10

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

ORCID ID: 0000-0003-4138-9721

Ситник Наталія Степанівна
доктор екон. наук, професор,
Львівський національний університет ім. І. Франка

Баськова Юлія Сергіївна
магістр
Львівський національний університет ім. І. Франка

УКРАЇНА

Для багатьох громадян України підприємництво є основним видом трудової діяльності. Підприємницька діяльність входить до провідного сектору ринкової економіки та забезпечує насиченість ринку товарами і послугами і впливає на конкурентоспроможність, створюючи нові робочі місця.

Основним діючим елементом у підприємстві є підприємець – суб'єкт, що знаходить і розвиває нові види економічної діяльності, методи виробництва, нові сфери застосування капіталу [1]. В Україні суб'єктами підприємництва можуть бути: фізичні особи – підприємці, мале підприємство, у тому числі мікро – підприємство, середнє підприємство, велике підприємство та група підприємств.

Останнє десятиліття вітчизняний бізнес України стикається з істотними перешкодами на шляху формування та розвитку своєї діяльності. Цьому сприяє низка подій, а саме нестабільність економіки в країні, недосконалість законодавства, недостатня підтримка з боку держави, складність отримання ліцензій, одержання кредиту та його високі ставки, нерозвиненість інфраструктури, не результативність регіональних програм підтримки малого бізнесу, а також світова фінансова криза спричинена пандемією COVID – 19.

Структурні зміни, які відбуваються у бізнесі протягом 2018 – 2020 рр. представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Показники діяльності суб'єктів господарювання протягом 2018-2020 рр.

	Рік	Підприємства				ФОП	Усього
		Малі	Середні	Великі	З них мікро		
Кількість суб'єктів господарювання, од	2018	10 345	599	14	8 952	50 199	61 157
	2019	10 753	671	15	9 313	53 247	64 686
	2020	10 446	644	14	9 028	55 425	66 529
Кількість суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення, од	2018	74	4	0	64	357	435
	2019	77	5	0	67	382	464
	2020	76	5	0	65	402	483
Кількість зайнятих працівників, осіб	2018	52 434	120 314	56 715	23 338	93 897	323 360
	2019	55 378	134 735	29 874	25 246	96 458	316 445
	2020	53 226	128 303	28 068	23 464	96 798	306 395

Продовження табл. 1

	Рік	Підприємства				ФОП	Усього
		Малі	Середні	Великі	З них мікро		
Кількість найманих працівників, осіб	2018	49 469	120 294	56 715	20 497	43 698	270 176
	2019	50 595	134 711	29 874	20 707	43 211	258 391
	2020	50 416	128 287	28 068	20 778	41 373	248 144
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), тис.грн	2018	50530025,2	113956550,1	129698266,1	17836026,0	25750063,8	319934905,2
	2019	51542301,4	123352836,0	121635192,5	18443972,3	30075008,0	326605337,9
	2020	58885664,8	123650842,2	122308582,5	21099036,2	36378647,2	341223736,7

Дані сформовані з [2] (без урахування результатів діяльності банків та бюджетних установ)

За останні два роки кількість юридичних осіб зменшилась на 2,92%, а кількість фізичних осіб - підприємців у 2020 році збільшилась на 4,09%. Великий бізнес досить швидко адаптується до викликів криз, однак мале підприємництво не завжди адекватно реагує на них і є найбільш уразливим, так як суб'єкти малого підприємництва переважно не мають фінансового резерву, який би дозволив утриматися і не збанкрутувати при настанні фінансової кризи [3].

За даними в таблиці 1 в 2020 році загальний обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктами господарювання за видами економічної діяльності склав 341 223 736,7 тис. грн., що на 14 618 399 тис. грн більше ніж у 2019 році, тобто прибуток підприємств та його ефективність зростає шляхом використання нових підходів до реалізації товарів та послуг.

Протягом 2018 - 2020 років показники малих, середніх та мікро-підприємств зазнали значних змін шляхом зменшення своєї частки на ринку від запровадження карантину внаслідок COVID-19. Так, за даними Спілки українських підприємців України у кризовий березень 2020 року збанкрутували і закрили свій бізнес приблизно 6% суб'єктів малого підприємництва, що є величезною проблемою для держави. Третина власників бізнесу (переважно мікро-) зазнали падіння доходів на 90-100% за березень - квітень 2020 року. Ці ж підприємці звільнили до 50% штату співробітників. Для порівняння, втрати прибутків великих підприємств становили 10-25%, та скорочення штату на 25% [3].

Варто зазначити, що в даних умовах велике значення для розвитку підприємництва є новий напрямок діяльності, електронна торгівля. Саме онлайн продажі та покупки стали «рятувальним сигналом» для багатьох підприємств в період пандемії COVID-19. В Україні електронна торгівля з'явилася порівняно нещодавно, проте серед усіх галузей економіки розвивається найбільш швидкими темпами і щороку збільшується на 25-35% [4]. Високі темпи поширення електронної торгівлі в Україні спричинено потребою споживачів та достатнім рівнем довіри до покупок через мережі. Проте електронна торгівля має ряд недоліків: недосконалість електронних систем, слабкий захист персональних даних, випадки шахрайства з електронними картками та з наймом кваліфікованого персоналу для роботи в інтернет - магазинах. Створення та супроводження сайтів, консультування, організація зворотного зв'язку – ці питання потребують фахового підходу.

Високий рівень підприємницької активності призводить не лише до зростання валового внутрішнього продукту (ВВП), створення робочих місць, збільшення рівня податкових відрахувань, підвищення рівня життя мешканців країни, а також породжує соціальні та ментальні зміни, формує середній клас, дозволяє людині відчувати себе господарем своєї долі, перестати бути залежним від влади чи роботодавця [1].

Отже, для забезпечення сприятливих умов розвитку підприємництва необхідно покращити його нормативно - правове законодавство, створити привабливий інвестиційний клімат, забезпечити високу конкурентоздатність товарів на ринку за допомогою використання науково-технічних інновацій. Важливою формою розвитку підприємництва є стартапи. Саме створення проектів та бізнес-ідей не професіоналами, а найбільш натхненними та цілеспрямованими інноваторами, що прагнуть реалізувати свій потенціал зазвичай має наймовірний успіх [5].

Список використаних джерел:

- [1] Карпюк Г.І. (2021) Основи підприємництва: Навчальний посібник для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти, 9-15.
- [2] Державна служба статистики України. Статистична інформація. Показники діяльності суб'єктів господарювання з розподілом за їх розмірами. Вилучено з : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- [3] Олена Мироненко-Шульган (2020) Малий бізнес в умовах пандемії COVID-19: правове регулювання фінансової підтримки державою. Вилучено з: <https://unba.org.ua/publications/print/5792-malij-biznes-v-umovah-pandemii-covid-19-pravove-regulyuvannya-finansovoi-pidtrimki-derzhavoyu.html>.
- [4] Андреева Л. О., Болтянська Л. О., Лисак О. І. (2018) *Сучасні тенденції розвитку підприємництва в Україні*, 1343-1350. Вилучено з: http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/5830/1/ilovepdf_com-1343-1350.pdf.
- [5] Золотник О. (2018) Актуальні проблеми функціонування господарської системи України: *Перспективи розвитку підприємництва в Україні*, 41-42. Вилучено з: https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/06/XXV_MNKSAMU2018.pdf#page=41.

SECTION III. FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.11

PROBLEMS OF DISCLOSURE OF INFORMATION ABOUT CASH IN THE FINANCIAL STATEMENTS

ORCID ID: 0000-0001-7999-6637

Tukila Karina Leonidivna
applicant for higher education at the Faculty of Economics
Vasyl Stus Donetsk National University

SCIENTIFIC ADVISER:

ORCID ID: 0000-0003-4519-0381

Razborska Olena Oleksandrivna
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of accounting, analysis and audit
Vasyl Stus Donetsk National University

UKRAINE

Formulation of the problem. Today, the level of success in solving financial problems at the enterprise depends on the creation and use of a certain system of cash management, an important component of which is a well-functioning accounting system. The main source of information at the enterprise is financial reporting, on the basis of which economists make decisions about the further development of the enterprise. At present, solving these problems has become very important for Ukraine in conditions of economic instability due to many factors, both external and internal, due to the COVID-19 pandemic and the introduction of quarantine measures, which requires attention to forming an effective and appropriate forecast funds at the company.

Analysis of recent research and publications. Despite the new call which stands before the whole world and Ukraine too, question reflection of cash flows in financial statements at enterprises is very relevant for today. Among the scientists who have studied this issue are both domestic and foreign scientists, some of them: S.F. Holova, V.M. Kostyuchenko, E.P. Gnatenko, A.O. Gikava, L.Z. Schneidman, S. Maksutova, M.F. Ovsyichuk, S.G. Oliynyk, O.N. Lytneva and others. Despite the considerable amount of research, a number of questions remain open due to the need to cover information on cash management in the financial statements of entities in various sectors of the business.

The main purpose is to study the problematic aspects of the reflection of cash accounting transactions in the financial statements to provide useful information to users in their management decisions in uncertainty.

Outline of the main research material. The formation of the company's image mainly depends on the timely payment of current payments. The stability of the company's solvency depends on the accuracy and timeliness of displaying information about the movement of cash and their balances at the enterprise.

Information about cash flows were reflected in the "Balance Sheet" of the enterprise in section II "Current assets", namely in the lines "Cash and cash equivalents". To fully reflect the movement of cash, the company makes « Cash flow statement » 3rd form. Cash flow statement is report which reflects the receipt and expenditure of cash as a result of the activities of the enterprise in the reporting period. It is compiled for the reporting period, cumulatively from the beginning of the year in thousands hryvnas.

The presentation of cash in the financial statements is governed by National Accounting Regulation (Standard) 1 "General Requirements for Financial Statements" [1], International Financial Reporting Standards (IFRS) 7 "Statement of Cash Flows" [2]. According to the standards we are recommended to reflect cash in the Balance Sheet in the article "Cash and cash equivalents" and to identify them in the Notes to the financial statements. Receipts and expenditures of cash of the enterprise are given in Cash flow statements referring to the records of their movement in the accounts for three types of activities: financial, investment, operational.

The movement and condition of funds in the enterprise, their connection, the list of articles of financial reporting forms in Ukraine can be seen in the figure 1 [3].

From this figure we can see that the Statement of Cash Flows reflects the results of availability of cash of the enterprise at the end of the year. For today some economists think that 3rd form is difficult to perceive and is filled with distorted values in the articles. supposedly done for reflect the balance of cash at the end of the reporting period, which will coincide with the balance in the balance sheet.

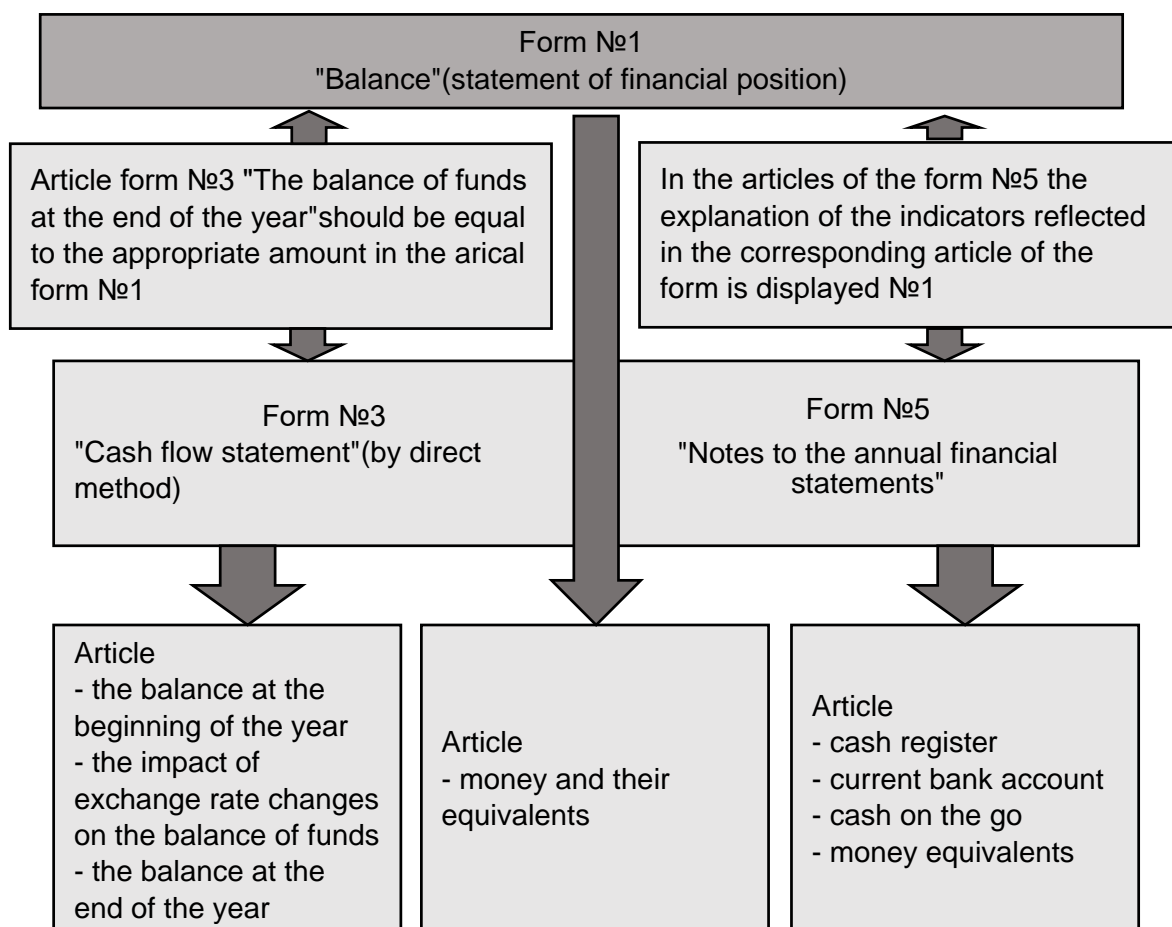

Рис. 1. The relationship of financial reporting forms to reflect cash

However, the Cash Flow Statement provides users with information on the adequacy of free cash to pay dividends by shareholders, the ability to repay accounts payable, and so on. It also helps to understand the change in the most liquid assets between the balance sheet dates, while the balance sheet highlights the financial condition of the enterprise at a particular date. Also, the Statement of Cash Flows is closest to achieving the current goal of financial reporting - the assessment of the company's liquidity. It is the preparation of the Statement of Cash Flows by the direct method that allows you to see the main sources of income and disbursement of cash and cash equivalents as a result of operating activities of the enterprise. This information enables economists to forecast future cash flows, as well as to control actual deviations and to detect them.

Thus, we can see the need for a detailed study of the problematic aspects of the reporting of cash. It is necessary to consider necessary at first to reveal problems of the account of money resources for this. Since the ultimate goal of accounting is to prepare financial statements, it is necessary to consider the causes that may be factors in the problems. (table 1) [1].

Table 1

Factors of problems in the preparation of financial statements

Reasons	Potential problems
Correct presentation of cash in the financial statements	Due to the size and incomprehensibility of some forms of reporting, the process of compiling it is complicated
Control over the process of saving and using funds and the need for measures to optimize cash receipts and payments. Compilation of an information database to analyze the benefits gained and lost	Insufficient informativeness of financial reporting forms for all users who make decisions
Completeness and timeliness of reflecting cash flows in the accounting system	Due to imperfect accounting standards and constant legislative changes

Built on the basis [1]

Based on the above table, we can see that the main problematic aspects of the formation of information about cash flows in the financial statements are:

- disputes over the availability of two cash flow reporting methods;
- lack of separate standardization of reflection in the accounting of cash transactions;
- insufficient analysis of the Statement of Cash Flows for the use of report data in the management decision-making process.

According to UAS 1 The statement of cash flows can be prepared by direct (form №3) or indirect (form №3) methods [1].

The direct method of reporting is based on the use of data from the accounting registers of debit or credit turnover for the reporting period in correspondence with the accounts of assets or liabilities.

The main benefits of this method are:

- ease of estimating the total amount of receipts and withdrawals;
- ease of identifying the items that generate the largest inflows and outflows.

Indirect method in adjusting the amount of net profit to the amount of cash costs and income. The amount of non-monetary income is deducted, and the amount of non-monetary expenses is added to the amount of net profit. Accordingly, the amount of net income is adjusted for deviations in the balances of operating assets and liabilities.

In our opinion, this method has more advantages because:

- it demonstrates the relationship between net income and changes in assets and liabilities of the enterprise;
- easier to use and does not require large decryption of turnover on the accounts, therefore, in foreign practice it is used more often;
- clearer form, as it includes the columns "receipts" and "expenditures", in turn, this greatly facilitates the analysis of cash of the enterprise and requires less time to process data taken from the relevant reporting forms;
- information on cash flows and cash equivalents more accurately models the present value of future cash flows to assess the firm.

IFRS encourage businesses to use the direct method. This is because it provides the information needed to estimate future cash flows and cannot be obtained from the indirect method.

In turn, the accounting and reporting system should ensure transparency and clarity of information about the enterprise, which is used by external users of reporting for management decisions. Therefore, accounting standards and other regulations should contain clear definitions of "expenses" and "income" by type of activity, which will form the forms of financial statements, the objects of which are cash and transactions with them.

Based on the above, it can be concluded that the use of the indirect method of compiling the Statement of Cash Flows is more appropriate. This is due to the ease of accounting and the ability to analyze cash flows for all users of this information.

The procedure for making cash payments is strictly regulated by the current legislation of Ukraine. Of course, there are certain rules, the established procedure for cash transactions, this is cash discipline. Research shows that businesses constantly have accounting problems with cash flow.

The main problems are:

1. Inconsistency of national regulations governing this area of accounting with international standards, the main of which are:

- differences in the interpretation of the term "cash" in national and international accounting regulations;
- with identical interpretations, the difference between the categories themselves: "cash flow" in national regulations and "cash flows" - in international;
- discrepancies in the identification of cash flows by type of activity (for example, differences in the reflection of paid and received dividends and interest, etc.) and inconsistencies in the rules and regulations for the preparation of financial statements of cash flows, etc.

2. Tax evasion through the use of non-accounting cash. The reason for this is the high level of taxation of workers' salaries compared to the low level of social guarantees..

3. Insufficient information about the movement of real cash flows. This leads to a lack of analytical and operational data characterizing the financial processes in the enterprise for the further implementation of these operations in accounting, the formation and preparation of complete and reliable financial statements and effective management decisions.

4. Weakened system of control over the preservation and use of funds. It is known that the continuous periodic movement of funds is the basis for the effective operation of a modern enterprise.

The above problems need to be addressed immediately. Therefore it is necessary to make the following:

- to introduce a system of cash accounting, which would provide for 4 stages of accounting (regulatory accounting; improvement of primary cash documents; display of information in registers; filling out reports);
- develop financial plans for cash flows for the next year, in which we plan the amount of income and justify the items of expenditure;
- develop a report on cash flows for the past month and compare it with the planned indicators of the enterprise;
- introduce automated accounting of cash transactions, which will allow to obtain financial data with high accuracy and correctly reflect cash transactions in accounting;
- improve the nomenclature of primary accounting for cash flows;
- to improve the management accounting for the movement of money supply, namely: to identify centers of income, expenditure and net cash flow;
- improve and develop internal reporting of cash flows, which will provide more detailed accounting information about the directions and effectiveness of their use.

Conclusions. Therefore, since reporting indicators are a source of information for forecasting and making management decisions in the company, when compiling financial statements and reflecting information about cash flows, it is necessary to realize the importance of completeness of data, as businesses constantly have accounting problems and the availability of funds.

Based on this study, it can be seen that the financial statements, which reflect information about cash and the relationship between the indicators of these items, it should be borne in mind that any improvements in reporting must be comprehensive due to the presence such relationships. This information enables economists to predict future cash flows, as well as to control actual deviations and provides an opportunity to detect them.

This study provides an opportunity to further study and formulate recommendations for improving the method of reflecting cash in the financial statements of the enterprise through improving the accounting system of cash, developing financial plans for next year, improving cash flow management and developing internal cash flow reporting.

References:

- [1] NP(s)BO 1 "Zagalni vymogy do finansovoyi zvitnosti", z0336-13, 10.08.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (date of application 23.10.2021) [in Ukrainian]
- [2] MSBO 7 "Zvit pro rukh hroshovykh koshtiv", 929_019, 01.01.2012 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_019#Text (date of application 23.10.2021) [in Ukrainian]
- [3] Hroshovi koshty: problemni aspekty yikh vidobrazhennia u zvitnosti URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-134> [in Ukrainian]

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.12

VERTRAUEN UND GELD

ORCID ID: 0000-0003-4258-0907**Tetiana Osadcha**

Habilitierte Doktorin der Wirtschaftswissenschaften,
Professor der Fakultät für Wirtschaftswissenschaften, Finanzen und Entrepreneurship
Staatliche Universität Cherson

UKRAINE

Der moderne Geldumlauf basiert weitgehend auf Vertrauen [21-25]. Menschen vertrauen Regierungsbehörden, indem sie ihre niemals zurückkommende Zeit, Fähigkeiten und ihr Wissen gegen Geld eintauschen, das von Regierungsbehörden ausgegeben und von ihnen als Zahlungsmittel garantiert wird. Der Staat ist auch für den Werterhalt dieses Geldes und seine Kaufkraft verantwortlich. Leute vertrauen Banken und andere Teilnehmer des Geldumlaufs, die die Sicherheit der finanziellen Mittel und ihren Transfer in die entsprechende Richtung garantieren. Sie vertrauen anderen Menschen und überweisen ihnen Geld in der Erwartung eine Dienstleistung oder ein Produkt für es zu erhalten. Die Nützlichkeit von Geld- und Finanztransaktionen aus der Antike basiert auf einer Vertrauensgemeinschaft, die gesellschaftlich und moralisch ist, was auch durch historische Fakten und archäologische Ausgrabungen bestätigt wird. Natürlich wird ein solches Vertrauen in der heutigen Welt durch verschiedene Rechtsnormen, Regeln und Rechtsfolgen für die Parteien zur Erfüllung ihrer Verpflichtungen und Verantwortlichkeiten gestützt. Aber wie oft haben Menschen jedoch Situationen erlebt, in denen Verpflichtungen nicht eingehalten wurden? Vom einfachsten Verkauf von Waren mangelhafter Qualität bis hin zu internationalen Finanzkrisen, die zu erheblichen Verlusten für diejenigen führten, die tatsächlich der anderen Seite der Beziehung vertrauten. Die Weltwirtschaftskrise, die globale Krise von 2008 und viele lokale Krisen in verschiedenen Ländern führten zu einem Rückgang der Kaufkraft des Geldes und verursachten erhebliche wirtschaftliche und soziale Probleme für die Bürger. Da Geld im Auftrag bestimmten Institutionen aus dem Nichts geschaffen wird, kann es im Auftrag derselben Institutionen in Nichts umgewandelt werden. Dieses Bewusstsein kann manche Leute befürchten, zumindest für die Landeswährung zu arbeiten, insbesondere in Regionen, in denen Regierungen nicht populär sind und niedrige Vertrauen unter der Bevölkerung haben [2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20].

Wenn Kunden mit einer Karte im Supermarkt für Einkäufe zahlen, sie glauben, dass Geld aus ihrem Bankkonto abgebucht werden und an den Verkäufer überwiesen werden wird. Sie werden ihren Warenkorb nach Hause mitnehmen und nach Belieben verwenden können. Schließlich hängt keiner der Prozesse der Finanztransaktion von uns ab: wir können ihn nicht beeinflussen, wenn wir an der Kasse im Supermarkt stehen. Manche Leute kennen, wie eine Zahlungstransaktion durchgeführt wird und glauben an den erfolgreichen Abschluss jeder Phase, während andere keine Ahnung haben, was passiert, nachdem die Bankgskarte an das Terminal angeschlossen wurde, und einfach glauben, dass die Zahlung erfolgreich sein wird. Obwohl die Zahlung selbst eine Reihe bedeutender und technisch und im Wesentlichen komplexer Transaktionen ist. Die Anzahl der Faktoren bei einer Transaktion, die ihre erfolgreichen Abschluss beeinflussen können, gegen unendlich geht.

Bei bilateralen Beziehungen z. B. zwischen Verkäufern und Käufern in Rechtsstaaten mit entwickelten Volkswirtschaften haften häufiger die Seiten von den Beziehungen für die nicht ordnungsgemäße Erfüllung ihrer finanziellen Verpflichtungen in Form eines vollständigen Ersatzes für Kundenverluste oder anderweitig gemäß anwendbares Recht. Wenn es um finanzielle Verluste der Bevölkerung auf nationaler oder internationaler Ebene durch Inflation geht, niemand ist eigentlich verantwortlich von den Opfern. Natürlich gibt es Instrumente zur Indexierung des Einkommens und Marktmechanismen für das Einkommenswachstum, aber dies sind bereits Möglichkeiten mit den Folgen des Geldverlusts umzugehen, und kein Maß der persönlichen Verantwortung, um seinen Verlust zu verhindern.

Andererseits schafft Geld ein Vertrauen in der Gesellschaft und dies ist eine seiner wichtigsten sozialen Funktionen. Wir können vorstellen, dass es kein Geld gäbe, und Wirtschaftsbeziehungen würden auf dem Vertrauen aufbauen. Warenkäufer und Dienstleistungskäufer würden sie unentgeltlich erhalten. Sie würden nur Verantwortung gegenüber der Gesellschaft und gegenüber bestimmten Menschen haben. Weiter sie würden ihr Wissen, ihre Fähigkeiten und ihre Zeit ohne Geldzahlung und ohne zusätzliche Garantien zur Verfügung zu stellen, dass ihre Arbeit oder Waren wird monetär bewertet. Das Verantwortungsniveau als Merkmal der menschlichen Persönlichkeit ist jedoch bei jedem Menschen unterschiedlich und wir können uns heute kaum noch eine Gesellschaft vorstellen, dass jeder Mensch einem solchen System angemessenes Maß an Verantwortung tragen würde. Daher ist das Vertrauen zwischen den Menschen unterschiedlich, weil jeder versteht, dass die Verantwortung des anderen nicht ideal ist. Dies wird auch durch verschiedene Studien bestätigt, insbesondere dass sich das Vertrauensniveau unter Umständen stark verändern kann, also nicht stabil ist. Die meisten Menschen kümmern sich um das kollektive Interesse, aber sie zögern, einen Beitrag zu leisten, weil sie befürchten, dass andere Menschen kostenlos reisen können und dass ihre Beiträge verwendet und verschwendet werden [26]. Unter solchen Umständen brauchen wir Garantien, ein universelles Instrument und ein Äquivalent, das die Erfüllung von Verpflichtungen garantiert und das Vertrauensniveau ausgleicht, das Geld heute ist.

Vertrauen ist ein integraler Begriff des sozialen Zusammenhalts. Dies ist eine der Säulen der Gesellschaft. Diese Idee wird bereits in einer Reihe wissenschaftlicher Publikationen unterstützt, die betonen, dass sie eine Ressource für die Entwicklung des Einzelnen oder der Gesellschaft sein kann, während fehlendes Vertrauen die Zusammenarbeit behindern und zu Konflikten beitragen kann [1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19]. Aber kann Geld ein Garant für Engagement und Vertrauen sein?

Geld in seiner modernen Essenz existiert seit Hunderten und sogar Tausenden von Jahren. Ändern sich die Formen, Methoden der Aufzeichnung, Arten von Medien usw. Die Essenz des Bargelds wird in seiner physischen Form des Geldes als gesetzliches Zahlungsmittel auf einem bestimmten Territorium und die unbare Form realisiert als Buchführungssystem, das die Aufzeichnungen darüber aufzeichnet, wer wem und wie viel schuldet [27-34]. Modernes sogenanntes Fiat-Geld hat keinen Wert aufgrund der Materialien, aus denen es hergestellt wird (wie Edelmetalle oder andere wertvolle Komponenten), und seine Verwendung basiert ausschließlich auf Vertrauen. Es hat eine Reihe unterschiedlicher Nachteile, die erhebliche Auswirkungen auf die Gesellschaft, die Wirtschaftsbeziehungen, das Funktionieren von Unternehmen und Haushalten sowie von Staaten und zwischenstaatlichen Verbänden haben. Daher ist es ratsam, ein perfektes, universelles Werkzeug zu finden, das die dem Geld innewohnenden Funktionen erfüllt, jedoch frei von diesen Mängeln ist.

Verweise:

- [1] Bardash, S., & Osadcha, T. (2021a). Substantiation Of Theoretical Fundamentals Of Social Control In The Sphere Of Economic Management. *Baltic Journal of Economic Studies*, 7(1), 19-26. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2021-7-1-19-26>
- [2] Bardash, S., & Osadcha, T. (2021b). Ontology of Variability of Accounting for Financial Rent. *Accounting and Finance*, 2, 5-10. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2021-2\(92\)-5-10](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2021-2(92)-5-10)
- [3] Bardash, S., & Osadcha, T. (2020a). INTEGRATED RENTAL CLASSIFICATION OF SUBJECTS OF ECONOMIC RELATIONS. *European Cooperation*, 2(46), 18-31. <https://doi.org/10.32070/ec.v2i46.81>
- [4] Bardash, S., & Osadcha, T. (2020b). PROBLEMS AND PROSPECTS OF TRANSFORMATION OF NATURAL RENT DISTRIBUTION ACCORDING TO THE PROVISIONS OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPT. *European Cooperation*, 1(45), 7-23. <https://doi.org/10.32070/ec.v1i45.72>
- [5] Dzwigol, H. (2020a). Innovation in Marketing Research: Quantitative and Qualitative Analysis. *Marketing and Management of Innovations*, 1, 128-135. <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.1-10>
- [6] Dzwigol, H. (2020c). Interim Management as a New Approach to the Company Management. *Review of Business and Economics Studies*, 8(1), 20-26. <https://doi.org/10.26794/2308-944X-2020-8-1-20-26>
- [7] Dzwigol, H. (2020b). Methodological and Empirical Platform of Triangulation in Strategic Management. *Academy of Strategic Management Journal*, 19(4), 1-8.
- [8] Dzwigol, H. (2019). Research Methods and Techniques in New Management Trends: Research Results. *Virtual Economics*, 2(1), 31-48. [https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.01\(2\)](https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.01(2))
- [9] Dzwigol, H., Shcherbak, S., Semikina, M., Vinichenko, O., & Vasiuta, V. (2019a). Formation of Strategic Change Management System at an Enterprise. *Academy of Strategic Management Journal*, 18(S11), 1-8.
- [10] Kostyrko, R., Kosova, T., Kostyrko, L., Zaitseva, L., & Melnychenko, O. (2021). Ukrainian Market of Electrical Energy: Reforming, Financing, Innovative Investment, Efficiency Analysis, and Audit. *Energies*, 14, 5080. <https://doi.org/10.3390/en14165080>
- [11] Miskiewicz, R. (2020a). Internet of Things in Marketing: Bibliometric Analysis. *Marketing and Management of Innovations*, 3, 371-381. <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.3-27>
- [12] Miśkiewicz, R. (2020b). Efficiency of Electricity Production Technology from Post-Process Gas Heat: Ecological, Economic and Social Benefits. *Energies*, 13(22), 6106. <https://doi.org/10.3390/en13226106>
- [13] Miśkiewicz, R. (2021a). The Impact of Innovation and Information Technology on Greenhouse Gas Emissions: A Case of the Visegrád Countries. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(2), 59. <https://doi.org/10.3390/jrfm14020059>
- [14] Miśkiewicz, R. (2021b). The Impact of Innovation and Information Technology on Greenhouse Gas Emissions: A Case of the Visegrád Countries. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(2), 59. <https://doi.org/10.3390/jrfm14020059>
- [15] Miskiewicz, R. (2017). Knowledge in the Process of Enterprise Acquisition. *Progress in Economic Sciences*, 4, 415-432. <https://doi.org/10.14595/PES/04/029>
- [16] Miskiewicz, R. (2018). Transparency in Knowledge Transfer Processes in an Enterprise. *Przegląd Organizacji*, 8, 10-17.
- [17] Miśkiewicz, R. (2019a). Challenges Facing Management Practice in the Light of Industry 4.0: The Example of Poland. *Virtual Economics*, 2(2), 37-47. [https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.02\(2\)](https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.02(2))
- [18] Miśkiewicz, R. (2019b). Implementing the Industry 4.0 Concept into the Economy on the Example of the Realloys Company. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska*, 141, 249-260.
- [19] Miskiewicz, R. (2017a). Knowledge in the Process of Enterprise Acquisition. *Progress in Economic Sciences*, 4, 415-432. <https://doi.org/10.14595/PES/04/029>
- [20] Miskiewicz, R. (2017b). *Knowledge Transfer in Merger and Acquisition Processes in the Metallurgical Industry*. Warsaw: PWN.
- [21] Melnychenko, O. (2020). Is Artificial Intelligence Ready to Assess an Enterprise's Financial Security? *Journal of Risk and Financial Management*, 13, 191. <https://doi.org/10.3390/jrfm13090191>
- [22] Melnychenko, O. (2021). The Energy of Finance in Refining of Medical Surge Capacity. *Energies*, 14, 210. <https://doi.org/10.3390/en14010210>
- [23] Melnychenko, O. (2013). Economic analysis tools of electronic money and transactions with it in banks. *Financial And Credit Activity: Problems Of Theory And Practice*, 2(15), 59-66. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i15.25006>
- [24] Melnychenko, O., & Чхеайло, А. (2015). Психологічні бар'єри у використанні електронних грошей. *Współpraca Europejska*, 3(3), 96-104.

- [25] Melnychenko O., & Hartinger R. (2017). Role of blockchain technology in accounting and auditing. *European Cooperation*, 9(28), 27 – 34
- [26] Rahman, M. H., Lee, G. H. Y., Shabnam, N., & Jayasinghe, S. (2020). Weathering trust. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 178, 449-473. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2020.07.027>
- [27] Shkodina, I., Melnychenko, O., & Babenko, M. (2020). QUANTITATIVE EASING POLICY AND ITS IMPACT ON THE GLOBAL ECONOMY. *Financial And Credit Activity-problems Of Theory And Practice*, 2, 513-521. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i33.207223>
- [28] Vatamanyuk-Zelinska, U., & Melnychenko, O. (2020). The effectiveness of financial and economic regulation of land relations in the context of stimulating entrepreneurial activity in the regions of Ukraine. *Problems And Perspectives In Management*, 18, 11-27. [https://doi.org/10.21511/ppm.18\(3\).2020.02](https://doi.org/10.21511/ppm.18(3).2020.02)
- [29] Бардаш, С. В., & Осадча, Т. С. ЕКОНОМІЧНІ ТА ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ ОБЛІКОВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ РЕНТИ. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*, 39, 83-90. <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2020-39-15>
- [30] Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, 4, 341 – 347.
- [31] Мельниченко, О. (2014). Формування XBRL-звітності щодо обігу електронних грошей. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*, 4(70), 220 – 225.
- [32] Осадча, Т. С. (2016а). *Методологія бухгалтерського обліку та аналізу ренти: монографія*. Житомир: ПП «Рута», 292 с.
- [33] Осадча, Т. С. (2016б). Глобалізація та розвиток бухгалтерського обліку. *Економічні науки: збірник наукових праць/Серія «Облік і фінанси»*, 13(49), 145-151.
- [34] Петрук, О. М., & Мельниченко, О. В. (2014). Сучасні міжнародні тенденції в організації обігу електронних грошей. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету*, 22(2), 160–165.
-

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.13

ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ В УМОВАХ РИЗИКОВОСТІ

Ковальчук Тетяна Миколаївна

проф., д-р. екон. наук

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Урсуляк Діана Василівна

здобувач вищої освіти економічного факультету

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

УКРАЇНА

***Анотація.** Розглянуто облік розрахункових операцій з покупцями та замовниками в умовах економічної кризи та набутті статусу ризикового платника податків.*

В умовах непростой та нестабільної ситуації в економіці України, зумовленої карантинними умовами, дефіцитом грошових коштів в бюджеті, однією з причин якого є зростання соціальних виплат, наявністю тіншового бізнесу, складною політичною ситуацією, виникає проблема стабільності сплати податків та зборів до державного бюджету. Одним із способів досягнення такої цілі є посилення заходів податкового контролю.

Метою даної статті є розвиток методичних засад обліку розрахунків з дебіторами для посилення контролю за правильністю нарахування і своєчасністю сплати податку на додану вартість в умовах кризи неплатежів та набуття статусу ризикового платника податків.

Відповідно до статті 61 Податкового кодексу України п.1 податковий контроль – це: «система заходів, що вживаються контролюючими органами та координується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, з метою контролю з метою контролю правильності нарахування повноти і своєчасності сплати податків і зборів» [1].

Як відомо, в умовах карантину дедалі більшого розголосу набуває питання ризиковості платників податку на додану вартість. Оскільки останнім часом збільшилися скарги на блокування, то в бухгалтерів виникає ще одна проблема з питань обліку розрахунків з покупцями та замовниками, а саме - економічної кризи та набутті статусу ризикового платника податків [2].

Несвоєчасне погашення боргу дебіторів перед підприємством призводить до кризи неплатежів і до ризику віднесення його до «безнадійної заборгованості». Так, як при реалізації товарів покупцям, у платника ПДВ виникає обов'язок зі сплати податку на додану вартість, який платники повинні задекларувати в податковій звітності, то держава застосовуватиме всі необхідні заходи для здійснення контролю за наданою до контролюючих органів інформацією про нараховану та сплачену суму податків [3].

Ще однією підставою для посилення податкового контролю є «фіктивне підприємство» («схема ухилення від сплати податків») [4].

Тому задля запобігання штрафних санкцій з боку контролюючих органів підприємствам рекомендовано здійснювати систематичний контроль за

розрахунками з покупцями та замовниками, а саме: за документальним оформленням розрахункових операцій та термінами погашення заборгованості.

Перш за все перевірка контролюючих органів стосується правильності документального оформлення розрахунків з покупцями та замовниками. Необхідною умовою є дотримання всіх, передбачених Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» обов'язкових реквізитів та наявність оригіналів первинної документації, що підтверджує факт здійснення господарської операції [5].

Зокрема підтверджуючими документами виникнення зобов'язання зі сплати ПДВ є: договір поставки товару чи надання послуг, видаткова накладна, товарно-транспортна накладна, платіжні доручення вхідні або прибуткові касові ордери в разі внесення оплати готівкою [6]. Підтверджуючим документом виникнення податкового зобов'язання є зареєстрована в Єдиному реєстрі податкова накладна, заповнена відповідно до Податкового кодексу України [7]. Для розблокування податкової накладної зареєстрованої на здійсненні обсяги постачання, потрібно також надати документи, що підтверджують прихід, пізніше реалізованого товару та подання письмових пояснень стосовно такої накладної [8]. Окрім перелічених документів контролюючі органи можуть здійснювати перевірку документів, визначених в статті 44 ПКУ [9].

Для вивчення світового досвіду недопущення простроченої дебіторської заборгованості, нами досліджено праці таких іноземних сучасних науковців, як: Алісія Туовіла [10], Вілл Кентон [11], Грей Айдол [12], Кейлі Девіт [13] та Роузмарі Карлсон [14].

Так, Алісія Туовіла пропонує складати звіт про прострочену дебіторської заборгованості, в якому пропонує класифікувати борг за термінами непогашення виписаного рахунку-фактури. Це допоможе визначити, чи не знаходиться підприємство на стадії сповільнення бізнесу або ж наводить на себе великий кредитний ризик [10].

Вілл Кентон для ефективного управління та контролю дебіторської заборгованості рекомендує розробити «графік старіння дебіторської заборгованості», яка буде впорядкована за термінами її погашення. Це допоможе підприємству прослідкувати своєчасність сплати боргу дебіторів та запобігти появи безнадійної заборгованості [11].

Грей Айдол стверджує, що графік простроченої заборгованості допоможе підприємству відкоригувати свою кредитну політику та обрати лише надійних контрагентів, що забезпечить надійність здійснення розрахунків згідно із заборгованою сумою коштів [12].

Кейлі Девіт, поділяє думку важливості розробки графіку старіння боргу дебіторів, пояснюючи його необхідність можливістю розрахувати резерв сумнівної заборгованості та вчасно виявити проблеми з грошовими надходженнями підприємства [13].

Роузмарі Карлсон також акцентує увагу на необхідності контролю дебіторської заборгованості з допомогою розроблення графіку простроченого боргу для того, щоб дізнатися, чи оплачують клієнти рахунки в терміни, визначені договором [14].

Запровадження вище зазначених пропозицій в Україні дозволить здійснювати неперервний контроль за строками погашення дебіторської заборгованості, зміцнити фінансову стійкість підприємства та ліквідувати ризиковість платника податків.

ВИСНОВКИ

Отже, розглянувши питання обліку розрахункових операцій з покупцями та замовниками в умовах ризиковості платника податку, рекомендовано розробити реєстр документообігу з обліку операцій постачання та реалізації задля контролю наявності підтверджуючих документів, що можуть бути пред'явлені в разі блокування діяльності суб'єкта господарювання. Окрім цього, підприємствам варто перейняти світовий досвід та розробити графік простроченої дебіторської заборгованості, що допоможе попередити виникнення безнадійного боргу та здійснення операцій із підозрілими контрагентами.

Список використаних джерел:

- [1] Податковий кодекс України, стаття 61. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
- [2] Павленко Олексій. (2021). Критерії ризиковості платника. Податки & Бухоблік. № 30. Вилучено з: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2021/april/issue-30/article-114335.html>
- [3] Надія Рафальська Особливості обліково-аналітичного забезпечення розрахунків з покупцями і замовниками. Вилучено з <http://www.vtei.com.ua/doc/24032021/3/9.pdf>
- [4] Білоус В. В. (2001). Фіктивне підприємництво: проблеми криміналістичної теорії. Конституція – основа державно-правового будівництва і соціального розвитку України : тези наук. доп. та повідом. учасн. наук. конф. молодих учених. 30 черв. 2001 р., Харків, Україна.
- [5] Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні (Закон України) № 996-XIV (2021). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
- [6] Податковий кодекс України, стаття 201. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
- [7] Бутинець Ф.Ф. (2000). Теорія бухгалтерського обліку: Підручник I Вид. 2-е, доп. і перероб. Житомир: ЖІТІ.
- [8] Артем Ткаченко. (2021) Порядок розблокування податкових накладних. Вилучено з: <https://www.hsa.org.ua/>
- [9] Податковий кодекс України, стаття 44. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#n5052>
- [10] Alicia Tuovila. Accounts Receivable Aging Corporate finance & Accounting. March 22, 2021
- [11] Will Kenton Aging Schedule. (2021) Corporate finance & Accounting. October 26, 2021
- [12] Grey Idol. (2021) How to Fill Out an Accounts Receivable Aging Schedule. Altline. August 26, 2021
- [13] Kaylee Dewitt. (2020) How Tracking Aging of Accounts Receivable Can Help Your Business. Patriot. September 22, 2020
- [14] Rosemary Carlson. (2019). How to Fill Out an Accounts Receivable Aging Schedule. Business Finance. July 28, 2019

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.14

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Ковальчук Тетяна Миколаївна

д-р.екон.наук, професор, завідувач кафедри обліку, аналізу і аудиту
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Букатчук Мар'яна Михайлівна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

УКРАЇНА

Анотація. У статті розглянуто проблемні питання стану та розвитку малого бізнесу в Україні, а також запропоновано напрямки підтримки підприємств з боку держави.

Головним напрямком політики українського уряду у сфері малого бізнесу має бути підтримка його становища та подальшого розвитку. Оскільки саме малий бізнес підвищує ефективність економіки країни, оптимізує участь держави у міжнародному поділі праці, посилює конкурентоспроможність національного продукту [1].

Основні причини, які стримують розвиток малого бізнесу в Україні наступні:

- 1) слабка інноваційна інфраструктура;
- 2) недостатність надання державних субсидій малому бізнесу;
- 3) погано розвинена кредитна система для суб'єктів малого бізнесу;
- 4) неефективна податкова система;
- 5) слабка організація керування розвитком підприємств, що здійснюється на рівні держави [2];
- 6) високий рівень корупції [3];
- 7) менша конкурентоздатність порівняно із суб'єктами великого бізнесу [4].

Фінансовими проблемами малого бізнесу є: можливість залучати акціонерний капітал тільки від зовнішнього інвестора, що послаблює впливовість засновників підприємства; встановлення банками вищих відсоткових ставок; менша схильність банків до підтримки малого бізнесу в період спадів комерційної діяльності; можливість фінансувати підприємство за рахунок нерозподіленого прибутку тільки при відповідному рівню прибутку за рік [2], високі ціни на оренду, купівлю та продаж некомерційної нерухомості.

Перешкодами в отриманні позик для малого бізнесу постають: складність процедури одержання кредитних коштів; значний термін розгляду та здійснення оформлення кредитів при коротких термінах кредитування, низька прибутковість діяльності малого бізнесу, яка не може покрити банківську кредитну ставку; відсутність у позичальника забезпечення кредиту.

Ще однією групою проблем малого бізнесу є ті, які мають взаємозв'язок із своєчасністю реалізації товарів, успішністю надання послуг та ефективністю виконання робіт. Ці проблеми спричинені низькою купівельною спроможністю споживачів, що впливає на обсяги реалізації, коливанням курсів валют, змінами смаків та вподобань покупців, високою ринковою конкуренцією, демпінгом та ін.

Також до проблем розвитку малого бізнесу належать й ті, що спричинені суспільним, політичним та економічним становищем в країні. Ці проблеми зумовлені політикою уряду у напрямку ускладнення процедури здійснення підприємницької діяльності суб'єктами господарювання, збільшенням чисельності перевірок податковими контролюючими органами та штрафних санкцій через недотримання діючого законодавства.

Також можуть впливати на малий бізнес і форс-мажорні обставини. Зокрема, це ті, які пов'язані із природними явищами, соціальними обставинами, тобто страйками, масовими заворушеннями, війною та іншими, діями уряду (військова мобілізація, надзвичайний стан чи надзвичайна ситуація, карантин). Ці проблеми не дають можливість малому бізнесу проводити операційну діяльність, зумовлює нездатність виконання зобов'язань перед контрагентами та здійснення реалізації товарів, робіт та послуг, обмежують робочий час підприємств, збільшують можливість втратити частину або все майно підприємцями [1].

ВИСНОВКИ:

Завдання держави у напрямку підтримки малого бізнесу зводиться до створення зрозумілих та рівних правил поведінки на ринку, допомоги підприємцям, які започатковують власний бізнес [5]. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [6] необхідно доповнювати новими статтями, які будуть передбачати реальну підтримку малого бізнесу. Потрібно визначити чіткі вимоги щодо здійснення процедури надання кредитів. Доцільним було б створення системи заохочення до залучення більше інвестицій для розвитку інфраструктури малого бізнесу та запровадження новітніх технологій під державні гарантії [5]. Важливим кроком з боку держави для підтримки малого бізнесу буде доопрацювання податкової системи та застосування у практиці європейських стандартів фінансової звітності [7].

Список використаних джерел:

- [1] Мірошник Р. О., Прокоп'єва У. О. (2020). Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні: проблеми і перспективи. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*, (1), 63-71.
- [2] Жуков С. А., Дюгованець О. М., Балко О. Ю. (2019). Мале підприємництво в Україні: роль, стан і перспективи розвитку в період соціально-економічних потрясінь. *Вісник економічної науки України*, (1), 40-43.
- [3] Богач Ю., Сивак Н. (2019). Роль та проблеми малого підприємництва. *Економіка та управління підприємствами*, 50-59.
- [4] Єгорова О.В., Артеменко Г.П. Проблеми малого бізнесу України під час пандемії коронавірусу. *Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції* (с. 241-243). 28 квітня, 2020, Херсон, Україна.
- [5] Дудчик О.Ю., Яренчак М.В., Бабіян Л.Н. (2019). Роль малого та середнього бізнесу в економіці України. *Економіка та управління підприємствами*, (6(74)), 65-70.
- [6] Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні (Закон України). № 4618-VI. (2020). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.
- [7] Ситник Н.С., Козак С.І. (2018). Роль малого та середнього бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки України. *Економіка та управління національним господарством*, (26-1), 83-87

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.15

СТРАХОВА КУЛЬТУРА І МІССЕЛІНГ

Кучерівська Софія Степанівна

канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

УКРАЇНА

Однією з причин низького розвитку страхового ринку в Україні, за повідомленнями самих страховиків та й багатьох наукових досліджень, є низький рівень страхової культури. При цьому упускають з огляду неетичні дії страхових агентів та працівників фінансових установ, які підривають довіру до страхування.

Погоджуємося з думкою Клапкова Ю.М., що «страхова культура – рівень поширеності серед населення знань, навичок, правил, вимог, цінностей, тощо, які стимулюють споживачів до користування страховими послугами та формують їхню страхову свідомість» [1].

У той же час, оскільки культура повинна бути притаманна як страхувальникам так і страховикам (їхнім працівникам і агентам), то зазначимо, що розвиток страхового ринку можливий при високому рівні страхової свідомості (як складової страхової культури) потенційних страхувальників та порядності (відповідно до кодексу етики страховиків), що має бути властива представникам бізнесу високого рівня.

В умовах слабого контролю з боку держави та інших інституцій страхового ринку, гонити за високими прибутками у короткостроковій перспективі на шкоду іміджу страховика, необхідності виконання плану з продажу страхових полісів будь-якою ціною, при низькій страховій свідомості поширеною стає практика місселінгу.

«Місселінг (від англ. misselling – «неправильний продаж») – тобто недоброчесний продаж, при якому інформація про товар/послугу навмисно спотворюється, у результаті чого споживача навмисно вводять в оману, намагаючись продати не той товар або послугу, які йому насправді потрібні» [2].

Місселінг може включати навмисне приховування інформації про ключові особливості послуги чи продукту, часові узгодженості різних угод, додання додаткових опцій і, як наслідок, клієнту продається «майже» та послуга, за якою він звернувся, хоча і не завжди поганої якості.

Міселінг зустрічається у бідь-якій економічній сфері, але найбільш відчутний на ринку фінансових послуг. Найчастіше міселінг прослідковується у банківських установах, які поряд з депозитними та кредитними операціями пропонують клієнтам страхові послуги видаючи їх за обов'язкові або підмінюючи один вид страхування іншим (страхування життя і страхування від нещасних випадків, тощо).

Так як страхові послуги будуються на довірі, мають ймовірнісний характер, діють в межах певного періоду, коригуються залежно від конкретного об'єкта страхування. Відповідно, чесна робота страхового агента може сприяти залученню постійного клієнта на довгі роки, а недоброчесні дії – відштовхнути потенційного клієнта, який ще десятьом своїм друзям розкаже, яка та страхова компанія погана. До того ж, при достроковому припиненні договору страхування страхувальник втрачає частину сплаченої страхової премії.

Отже, практика міселінгу вважається неетичною і фактично підриває імідж та репутацію страхового посередника, страховика та посилює недовіру загалом до страхування, що поряд із низьким рівнем страхової свідомості гальмує еволюцію страхового ринку в Україні.

Список використаних джерел:

- [1] Клапків, Ю.М. (2020) Формування ринку страхових послуг в Україні: концептуальні засади теорії та практики (автореф. дис. ... доктора екон. наук). Західноукраїнський національний університет. Тернопіль, Україна.
- [2] Misselling Definition (2021). *Investopedia*. Вилучено 3
<https://www.investopedia.com/terms/m/misselling.asp>

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.16

СУТНІСТЬ І ПРИЗНАЧЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РОЗВИТКУ

Карпенко Тетяна Миколаївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

УКРАЇНА

Ефективність функціонування публічних фінансів є одним із важливих економічних питань, оскільки воно охоплює всі важливі завдання та цілі державного сектору і його вдосконалення має призвести до підтримки довгострокового економічного зростання. Тому аналіз й концепції формування та використання публічних фінансів, а також функціонування каналів та інструментів (структура системи доходів, розмір уряду, склад і ефективність видатків, рівень і стійкість фіскальної позиції, фіскального управління) має вирішальне значення як для фінансової науки, так і для провадження фінансової політики. Публічні фінанси є багатовимірним поняттям.

Покращення якості публічних фінансів належить до ключових завдань політики, оскільки її покращення має призвести до довгострокового економічного зростання. Нагальним питанням сьогодення є питання про те, чи впливають ключові канали та інструменти, які використовуються публічними фінансами (структура системи доходів, розмір уряду та склад видатків, рівень і стійкість фіскального становища) на економічне зростання України в період пандемії COVID-19.

Значний внесок у становлення вітчизняної школи публічних фінансів внесла О. Глущенко [1-5].

Пандемія COVID-19 триває понад 20 місяців. Сьогодні світ стикається з трьома глобальними проблемами, які вимагають глобальних дій: вакцинація, зміна клімату та розрив фінансування.

Великий фінансовий розрив відноситься до фінансових обмежень, з якими стикаються вразливі люди та країни. Це пов'язано не лише з фіскальною політикою та економічними перспективами в усьому світі, а й із зростанням боргів.

Борг, утворений урядами, нефінансовими корпораціями та домашніми господарствами, у 2020 році досяг 226 трлн доларів і збільшився на 27 трлн доларів. І рівень, і зростання боргу є безпрецедентними. Високий і зростаючий рівень державного та приватного боргу пов'язаний з ризиками для фінансової стабільності та публічних фінансів [6]. Таке збільшення державного боргу було повністю виправдано необхідністю реагувати на COVID-19 та його економічні, соціальні та фінансові наслідки.

Список використаних джерел:

- [1] Glushchenko, O. V. (2015). Determination of the stage of involvement of Ukraine into a debt trap. *European Journal of Economics and Management Sciences «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education*. № 4. P. 24–27.
- [2] Глущенко, О. В. (2015). Фінансова архітектура сектора публічних фінансів України: взаємовплив видатків та державного боргу. *Бізнес Інформ*. № 10. С. 324–334.

- [3] Глущенко, О. В. (2016). Фінансові чинники формування національного добробуту на рівні централізованих фінансів. *Актуальні проблеми економіки*. № 9(183). С. 273–284.
- [4] Hlushchenko, O. (2016). Well-being funding: essence and estimation method. *Rivista di Studi sulla Sostenibilita'* 2, 45- 55. DOI: <https://doi.org/10.3280/RISS2016-002005>
- [5] Glushchenko, O. V. (2015). *Methodological Aspects of the Research of the Public Finance of Ukraine: Resistance, Flexibility and Fragility* . Institutional framework for the functioning of the economy in the context of transformation: Collection of scientific articles. Montreal. Publishing house «BREEZE», P. 167–173. ISBN 978-1-926711-20-8
- [6] *FISCAL MONITOR INTERNATIONAL MONETARY FUND Strengthening the Credibility of Public Finances 2021OCT* www.imfbookstore.org

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.17

СУТНІСТЬ І ПРИЗНАЧЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РОЗВИТКУ

Мельник Анастасія Геннадіївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

УКРАЇНА

Дослідження природи та ефективності функціонування державних фінансів є актуальним напрямом фінансової науки з точки зору змін, що відбуваються в соціально-економічному житті країн, зумовлених еволюцією інформаційно-комунікаційних технологій, розширенням процесів глобалізації, появою так званої «мережевої економіки», заснована на демократії, гнучкому структуруванні та горизонтальній взаємодії, розвитку економіки взаємної підзвітності, і не менш важливо при переході від традиційної бюрократичної моделі державного управління, сформованої на основі визнання країни монополістом у наданні соціальних послуг. Консенсуальна модель управління, розроблена на основі ідеї реалізації механізмів підприємницького управління в соціальній сфері, зокрема у наданні соціальних послуг населенню. Іншою стороною проблеми є зростання політики прозорості та відкритості влади щодо ефективного використання державних фінансів. Слід відмітити науковий доробок О.В. Глущенко [1-4].

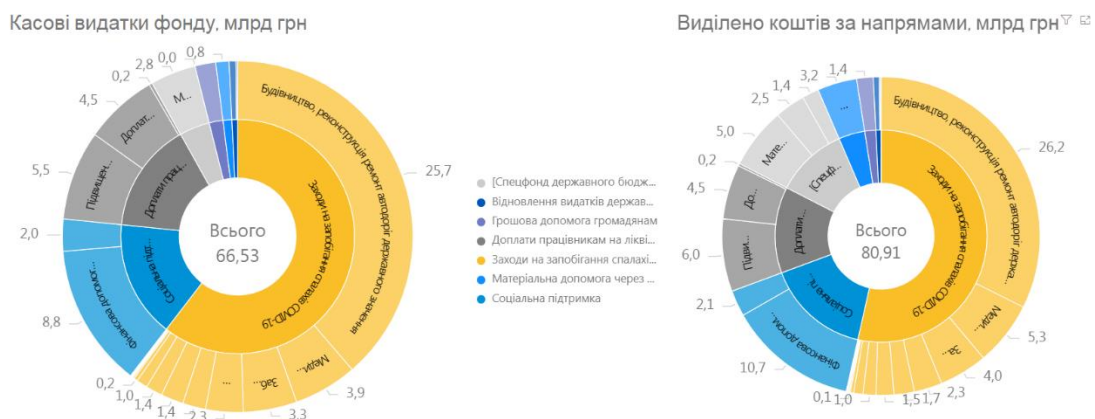

Рис. 1. Структура Фонду боротьби з COVID-19 [5]

Найгострішим питанням сьогодення, що викриває усі існуючі вади соціально-економічної політики є боротьба з пандемією COVID-19. Осередком цієї боротьби є Фонд боротьби з COVID-19 і, від того, наскільки ефективно будуть витрачатися його кошти буде залежати те, як яку соціальну підтримку отримають громадяни. Проте, з рисунку 1 ми бачимо, що лівова частина коштів витрачається не на цілі, що зв'язані з боротьбою з COVID-19 опосередковано.

Нові штами вірусу, що є більш заразними у порівнянні з попередніми потребують більш жорстких обмежень та, відповідно, потребують більшої соціальної підтримки, а відтак здійснюють навантаження на бюджет.

Список використаних джерел:

- [1] Glushchenko, O. V. (2015). Determination of the stage of involvement of Ukraine into a debt trap. *European Journal of Economics and Management Sciences «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education*. № 4. P. 24–27.
- [2] Глущенко, О. В. (2016). Фінансові ресурси домогосподарств як складова частина фонду національного добробуту України. *Економічний аналіз*. 2016. № 1. С. 122–132.
- [3] Глущенко, О. В. (2016). Фінансові чинники формування національного добробуту на рівні централізованих фінансів. *Актуальні проблеми економіки*. № 9(183). С. 273–284.
- [4] Glushchenko, O. V. (2015). *Financial Behaviour of Ukrainian Households in times of Crisis. Economics, management, law: problems and prospects*. Collection of scientific articles. Coventry. Agenda Publishing House. Vol. 2. P. 41–47.
- [5] Міністерство фінансів України
<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoibWlxYmEyMDUtOTQxYS00OTk1LWFlZjZjYtYTYjZDE2MWNhOTIjIiwidCI6IjAwZTQ4ZjNmLWNhNGEtNGRhNy1hM2EwLTc3MTImYjI0NjIzOSIsImMiOiI9>
-

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.18

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВИХ СТРАТЕГІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

ORCID ID: 0000-0002-9018-3896

Дудукалова Олександра Сергіївна

кандидатка педагогічних наук,
старша викладачка кафедри економіки, підприємництва та фінансів
Бердянський державний педагогічний університет

УКРАЇНА

В умовах сьогодення, коли економічна ситуація є швидкозмінною в сукупності із суспільно-політичними перетвореннями в країні та світовими фінансовими кризами виникають загрози та небезпека для існування та ефективного функціонування вітчизняних банків. Для того, щоб залишатись конкурентоспроможними, прибутковими та ліквідними важливим є формування ефективної фінансової стратегії комерційного банку.

Важливою ланкою кредитної системи України є комерційні банки, що належать до другого рівня банківської системи. Комерційні банки є багатофункціональними установами, що здійснюють основний спектр кредитних і фінансових операцій, пов'язаних з обслуговуванням господарської діяльності своїх клієнтів.

Зважаючи на необхідність дослідження сутності фінансових стратегій комерційного банку, розглянемо поняття «стратегія» та «фінансова стратегія банку» (в контексті комерційного банку).

Слово «стратегія» походить від грецького *strategia* (стратос – військо, аго – веду), тобто за походженням це військовий термін. Там він означає військове мистецтво, що вивчає закономірності та характер війни, теоретичні основи планування, підготовки і проведення крупних військових операцій із заздалегідь сформульованими стратегічними завданнями.

Уперше термін «стратегія» запозичив у військових і використав у економіці для визначення одного із видів керівництва будь-яким комерційним підприємством А.Чендлер-молодший у 1962 році. Власне з того часу розпочався етап стратегічного планування на підприємствах в умовах ринкової економіки. Термін «стратегія» використовується нині в багатьох сферах суспільного життя. [3]

Особливостями, які визначають розуміння стратегії, є наступне:

- стратегія – це спеціалізований план з досягнення цілей (наприклад, випередження конкурентів в бізнесі або по досягненню перемоги у війні);
- стратегія – це докладна інформація про те, як дійові особи (менеджери в бізнесі) повинні реагувати на будь-які зміни в середовищі (наприклад, в діловому середовищі);
- стратегія визначає напрям до загальних цілей;
- стратегія відображає прагнення ефективно мобілізувати ресурси;
- стратегія збільшує шанси на досягнення поставлених цілей.

Стратегія як набір правил для прийняття рішень, якими організація керується у своїй діяльності розглядається у праці І. Ансоффа. Автор виокремлює чотири групи таких правил:

- правила, що використовуються при оцінці результатів діяльності фірми;

- правила, за якими складаються відносини фірми з її зовнішнім оточенням;
- правила, за якими встановлюються відносини та процедури всередині організації;
- правила, за якими фірма здійснює свою щоденну діяльність [1].

У сучасних умовах фінансового ринку найбільш відповідальною частиною банківського управління є формування стратегії діяльності банку на тривалий майбутній період часу, в процесі якого формуються основні перспективи банку, починаючи з появи основоположної ідеї та аж до її втілення у плани конкретних заходів і кількісні (цифрові) показники. Під стратегією комерційного банку зазвичай розуміють принципово осмислену лінію поведінки банку, а також дії його органів управління, які засновані на довгостроковій стратегії.

Місія банку як головна стратегія чи концепція розвитку – це загально-банківська філософія, єдиний напрям діяльності, той зразок банківської установи, якого хочуть досягти в майбутньому.

Прикладним результатом постановки цілей є формування «дерева стратегічних цілей». Такий результат визначається як сукупність стратегічних цілей банку, що впливають одна з одної за ієрархічною послідовністю. За аналогією, «дерево стратегічних цілей» має типову структуру – «корінь», «стовбур», «гілки», «листки», «плоди».

Підкореневою системою слід розуміти сукупність каналів забезпечення ресурсами: фінансовими; інформаційними; трудовими; матеріально-технічними. Кожен корінь є відповідним сегментом ресурсних ринків, на яких банк може зіткнутись з конкурентами, особливо на фінансовому та інформаційному ринках. У ролі стовбура дерева виступають місія банку і стратегія ринкової поведінки. Функції крони дерева виконує один із важливих інструментів реалізації стратегії – політика, яка розробляється щодо певної стратегії відповідного напрямку діяльності банку: фінансова (підтримка ліквідності, процентна, емісійна, депозитна, кредитна, фондова); маркетингова (конкурентна, асортиментна, цінова, рекламна); ризик-менеджмент (високоризикова, диверсифікація ризиків, мінімізація ризиків); технологічна (інноваційна, консервативна); кадрова (розвиток персоналу, чисельність штатів, мотивація персоналу, соціальна); забезпечення безпеки (запобіжна протидія, адекватна відповідь, пасивний захист). Роль листя дерева викапують конкретні стратегічні цілі. [2]

Будучи важливою ланкою банківської системи держави, комерційні банки концентрують основну частину кредитних ресурсів і здійснюють широкий діапазон банківських операцій та фінансових послуг для юридичних і фізичних осіб.

Кожен комерційний банк є унікальним поєднанням дії внутрішніх і зовнішніх факторів, що визначають потенціал його майбутніх дій. Отже, кожен банк розробляє свою унікальну стратегію розвитку. Майбутні цілі й алгоритми їх досягнення легко типізуються, а вже із розроблених типових схем дій банк обирає будь-яку придатну для себе і наповнює її відповідними для свого потенціалу цифрами.

Виходячи з універсальності стратегічної мети банку, вибір варіантів стратегії у нього не великий:

1. Стратегія агресивного зростання, націлена на зростання, яке перевищує зростання ринку банківських послуг, та призводить до збільшення його частки на ринку. Зазвичай, це означає, що прибутковість банку нижче, ніж

прибутковість банківської системи у цілому через прийняття підвищених рівнів ризику.

2. Стратегія помірною зростання націлена на одночасне зростання з ринком банківських послуг та призводить до збереження його частки на ринку. Зазвичай, це означає, що прибутковість банку дорівнює прибутковості банківської системи у цілому через прийняття рівноцінних рівнів ризику.

3. Консервативна стратегія націлена на зниження зростання або нижчий його рівень, ніж зростання ринку банківських послуг, та призводить до зменшення його частки на ринку. Зазвичай, це означає, що прибутковість банку вище, ніж прибутковість банківської системи у цілому через прийняття знижених рівнів ризику.

Ці ж варіанти стратегії застосовні й для ринку банківських послуг, що зменшується у цілому або для окремих його сегментів. Зрозуміло, ці ж варіанти стратегії застосовні й для окремих напрямків діяльності банку на окремих сегментах ринку. Прикладом таких стратегій є: продуктова стратегія, стратегія розвитку інформаційних технологій, стратегія розвитку банківських технологій, маркетингова стратегія, стратегія досліджень і розробок, інвестиційна стратегія, стратегія управління ризиками, стратегія розвитку системи внутрішнього контролю, клієнтська стратегія, стратегія розвитку корпоративного управління, стратегія управління персоналом банку тощо.

Отже, можна сказати, що стратегія – це комплексний план дій, спрямований на досягнення встановлених цілей з одночасним досягненням конкурентних переваг та збереження цілісності підприємства.

Актуальність формування фінансової стратегії комерційного банку на сучасному етапі обумовлена, в першу чергу, мінливістю фінансових умов функціонування банку, що створюють загрози та обмеження для ведення банківської діяльності. Наявність вказаних факторів визначає вибір цілей, завдань і управлінських рішень у довгостроковій перспективі. Тому на сучасному етапі актуальною стає розробка та реалізація фінансової стратегії і, зокрема, фінансової стратегії комерційних банків.

У сучасній науковій літературі немає єдиного підходу до розуміння поняття «фінансова стратегія банку». Узагальнюючи визначення науковців, під фінансовою стратегією банку пропонуємо вважати комплексний план дій, спрямований на досягнення встановлених довгострокових цілей за умови найефективнішого розподілу фінансових ресурсів, мінімізації ризиків, досягнення стійкості та збереження цілісності банку.

Окрім уточнення сутності поняття «фінансова стратегія банку» потребує більш детального розгляду питання класифікації фінансових стратегій. Так, зокрема, А.М. Ковальова за рівнями (ієрархією) цілей виділяє три види фінансових стратегій:

1. Генеральна фінансова стратегія, що регламентує фінансову діяльність банку, його базові напрями та питання. У межах цієї стратегії вирішуються завдання формування фінансових ресурсів по виконавцях і напрямках роботи, визначаються взаємовідносини з бюджетами всіх рівнів, а також напрями формування та використання фінансових ресурсів. Як правило, таку стратегію розробляють не менше одного року.

2. Оперативна фінансова стратегія призначена для поточного управління фінансовими ресурсами. Вона розробляється в межах генеральної фінансової стратегії та деталізує її на конкретному проміжку часу (місяць, квартал, півріччя). Оперативна фінансова стратегія охоплює такі напрями, як доходи та виплати за цінними паперами, розрахунки з постачальниками та покупцями.

3. Фінансова стратегія досягнення окремих стратегічних завдань полягає у виконанні конкретних фінансових операцій, спрямованих на реалізацію більш глобальних цілей підприємства [4].

Таким чином, фінансову стратегію можна визначити як узагальнюючу модель та інструменти дій, які є необхідними для досягнення стратегічних цілей, поставлених банком. Основна мета фінансової стратегії комерційного банку – забезпечення для установи найбільш оптимального на конкретний момент часу відношення між рівнем ліквідності; плановим рівнем рентабельності, який встановлюється власниками; рівнем надійності, прийнятним для більшості клієнтів. Саме розробка ефективної стратегії є запорукою успіху для фінансової діяльності банківських установ.

Список використаних джерел:

- [1] Ансофф И. (1989). Стратегическое планирование. пер. с англ. М.: Экономика.
- [2] Довгань Ж. М. (2017). Менеджмент у банку. Тернопіль: Економічна думка.
- [3] Саєнко М. Г. (2006). Стратегія підприємства. Тернопіль: Економічна думка.
- [4] Шелудько В. М. (2013). Фінансовий менеджмент. Київ: Київ. нац.ун-т ім. Т. Шевченка.

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.19

ТЕХНІКА БІЗНЕС-АНАЛІЗУ «НАКОПИЧЕНИЙ ДОСВІД» У ПОКРАЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРОЕКТІВ

Олексієнко Анна Костянтинівна

здобувач вищої освіти факультету обліку та податкового менеджменту
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0002-6324-2264

Калабухова Світлана Вікторівна

д-р. екон. наук, професор,
професор кафедри податкового менеджменту та фінансового моніторингу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

УКРАЇНА

Ефективний процес прийняття рішень базується на балансі трьох елементів: логіки, інтуїції та досвіду. У Керівництві з основ знань з бізнес-аналізу (Business Analysis Body of Knowledge, BABOK) Міжнародного інституту бізнес-аналізу техніку «накопичений досвід» (Lessons Learned) віднесено до однієї з п'ятдесяти технік проведення бізнес-аналізу [1, с.296-297]. Про важливість моделі «крива досвіду» та необхідність врахування експоненти досвіду при оцінці темпу навчання персоналу щодо виконання професійних завдань йдеться у праці [2, с.318-319].

Загалом у рамковій основі бізнес-аналізу процесом накопичення досвіду визнається виявлення та документування успіхів та можливостей, невдач та рекомендацій для покращення ефективності майбутніх проектів або етапів проекту. Техніка «накопичений досвід» (також відома як ретроспектива) або ж сесія з накопичення досвіду допомагає визначити будь-які зміни в процесах бізнес-аналізу, результатах або успіхах, які можуть бути включені в майбутню роботу. Ці техніки також можуть бути корисними при завершенні будь-якої віхи в межах зусиль. Сеанси з отримання досвіду можуть включати будь-який формат або місце проведення, прийнятне для ключових зацікавлених сторін, і можуть бути або офіційними нарадами з визначеним порядком денним і ролями нарад, або неформальними робочими сесіями. Якщо є значні успіхи, урочистість може бути включена до накопичення досвіду.

Заняття, пов'язані з накопиченням досвіду, можуть включати огляд: діяльності або результатів бізнес-аналізу, остаточних рішень, послуг або продуктів, процесів автоматизації або технології, яка була введена або ліквідована, оцінку впливу на організаційні процеси, очікувань та результатів, позитивних або негативних відхилень, основних причин, що впливають на результати продуктивності, і рекомендації щодо поведінкових підходів.

Сильними сторонами техніки бізнес-аналізу «накопичений досвід» є корисність для визначення можливостей або сфер вдосконалення, також вона допомагає підняти дух команди після важкого періоду, зміцнює позитивний досвід та успіхи, зменшує ризики для майбутніх дій, надає відчутну цінність або показники в результаті зусиль, визнає сильні сторони чи недоліки у структурі проекту, методології, або інструменти, які використовувалися.

Втім, чесна дискусія може не відбутися, якщо учасники намагаються призначити провину під час цих сеансів накопичення досвіду, або учасники можуть неохоче документувати та обговорювати проблеми, або може знадобитися проактивне сприяння, щоб забезпечити продовження обговорень, зосереджених на рішеннях та можливостях покращення.

Список використаних джерел:

- [1] A Guide to the Business Analysis Body of Knowledge (BABOK). Version 3 (2015) / International Institute of Business Analysis (IIBA). URL: http://www.the-aba.com/administrator/components/com_event/uploads/59014e456ca677.92343092BABOK_Guide_v3_Member.pdf
- [2] Калабухова С.В. Уніфікація аналітичних процедур в умовах стандартизації бухгалтерського обліку та аудиту: монографія. Київ: КНЕУ, 2019. 431 с.

SECTION IV. MARKETING AND LOGISTICS ACTIVITIES

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.20

STRENGTHENING THE COMPETITIVE POSITIONS OF UKRAINIAN UNIVERSITIES UNDER GLOBALIZATION

ORCID ID:0000-0002-8308-1517

Holovko K. Yu.

Postgraduate student

Taras Shevchenko National University of Kyiv

SCIENTIFIC ADVISER:

Kanishchenko O.L.

Doctor of Economics, Professor

Kyiv National Taras Shevchenko University

UKRAINE

Institutional changes in Ukraine, globalization of education, and integration into the EU are exacerbating competition among higher education institutions, pre-existing conditions for strategic competitive advantage management (Dutka, 2020). In addition to the constantly growing level of competition in the educational services market (Gulyayeva, Bidyuk, 2018), higher education institutions also face problems of demographic crisis, the transformation of needs, labor market requirements regarding professional competencies of specialists, the introduction of new rules for assigning professional qualifications; reduction of the number of foreign citizens requiring educational services, inconsistency of educational regulations, lack of updated, new regulatory acts, relevant laws, and others.

These problems are exacerbated by a change in approaches to financing the education system, in particular through the introduction of unified indicators of the activities of higher education institutions that do not fully take into account the specifics of functioning. As a result, the competitive position of Ukrainian healers on the international market is deteriorating. The coronavirus pandemic forced to revise the mechanisms for strengthening the competitive positions of higher education institutions, first of all, to intensify the integration of digital technologies into educational activities, to optimize the forms of interaction between students and teachers, etc.

Rating of higher education institutions of Ukraine "Top-200 Ukraine 2021", developed by the Center for International Projects "Euro-Education" and the international group of experts IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence, compares higher educational institutions (HEIs) by the following competitive advantages (Fig. 1): scientific and publishing, and dynamic, international activities and cooperation, evaluation of research successes by comparing official websites, the level of citation of scientific works of university scientists in scientific publications with the highest ratings, popularity in the Internet space, quality of training, educational and scientific work, in independent activities, university attractiveness for applicants (Eurosvita, 2021a). In the Times Higher Education World University Rankings 2022, which evaluates more than 1,600 higher education

institutions in 99 countries, performance and competitiveness indicators are defined: indicators of teaching assessment, research, knowledge transfer, international perspectives (Euroosvita, 2021 b). Thus, the strengthening of the competitive position of higher education institutions depends on the quality of functioning of the main subsystems of the educational institution.

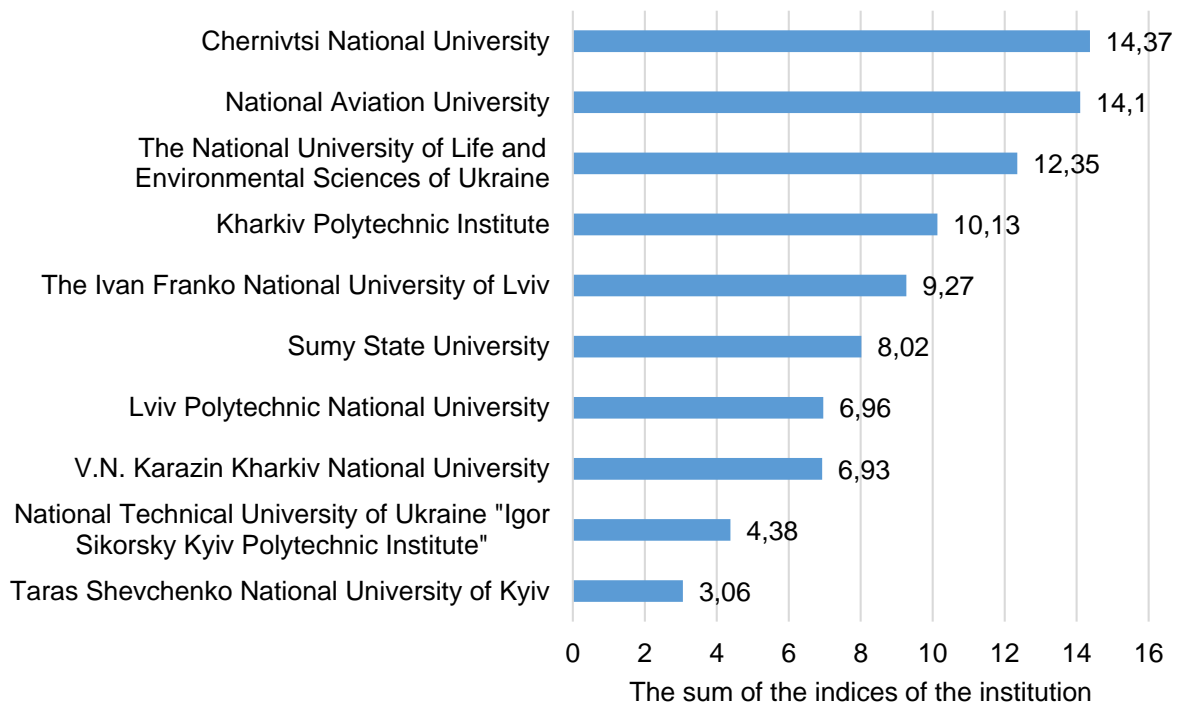

Fig. 1. **Rating of the higher score of Ukraine 2021**

Source: Euroosvita (2021a).

Higher-ranking universities are characterized by such high competitive positions as high of a rating, Scopus, Webometrics, Erasmus+, Nature Index, UniRank, premiums the President of Ukraine, VR for young scientists, patents in the subject field "Economics and Business" (in particular, by sub-sectors – "Business and Management", "Accounting and Finance", "Economics and Economics"): Lviv Polytechnic National University with a rating of 301-400, Sumy State University with a rating of 401-500, Kharkiv Polytechnic Institute with a rating 601+, Taras Shevchenko National University of Kyiv with a rating of 601+, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute" with a rating of 601+. These universities are also leaders in other subject areas, which means high-quality training programs.

High competitive positions of higher interest rates in the context of growing environmental pressure can be ensured through well-established competitiveness mechanisms. For example, according to the report on the work of Taras Shevchenko National University of Kyiv in 2020-2021, the institution permanently operates the Academic Council on the organization of the educational process, approved the Strategic Development Plan of the University for the period 2018-2025. in accordance with the norms of the Law of Ukraine "On Higher Education". This ensures the continuity of the implementation of measures to strengthen competitive positions by creating different subsystems, eliminating or reorganizing not enough effective subsystems, optimizing the operation of various subsystems.

The mechanisms for strengthening the competitive positions of healers also include:

1) implementation of elements of the quality of education assurance system, tools to promote transparency of the educational process, and making adequate decisions by management;

2) improvement and continuous implementation of feedback tools with various participants in educational activities, employers, and graduates;

3) reorganization, optimization of administrative component of the management of higher education institutions, development of internal normative acts for regulation of activity;

4) expanding the use of innovative technologies, in particular for independent evaluation, distance learning, and evaluation technologies.

The mechanism of ensuring the quality of higher education institutions includes procedures for ensuring academic integrity by participants in the educational process, information management tools, the constant development of sociological surveys of stakeholders, improvement of methodology, procedures for conducting assessments, solving the problems of personnel support, which is associated with the need for professional development of healers.

Thus, the competitive positions of higher education institutions are ensured by high marks in the world rankings of universities, indicators of publication activity, powerful teaching staff, significant amounts of scientific research, international activity, and cooperation. The main mechanisms for strengthening the competitiveness of healers are the introduction of elements of the internal quality assurance system, improvement and continuous implementation of feedback tools, reorganization, optimization of various subsystems often, expansion of technology use.

References:

- [1] Gulyayeva, N.M., & Bidyuk, A.M. (2018). Competitive strategies of higher education institutions. *University Economics Bulletin*, (37 (1)), 12-19.
- [2] Dutka, G. Ya. (2020). Increasing the competitiveness of higher education institutions in Ukraine is a factor in increasing the level of quality of educational services. *Transformational changes in the national economy in the context of European integration*, 44-49.
- [3] Euroosvita (2021a). *Rating of Universities of Ukraine "Top-200 Ukraine 2021"*. Available at: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=6868>
- [4] Euroosvita (2021b). *10 higher education institutions of Ukraine were ranked among the best universities in the world by Times Higher Education magazine*. Available at: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=7032>
- [5] Taras Shevchenko National University of Kyiv. *Rector's report for 2020*. Available at: <http://www.univ.kiev.ua/pdfs/zvit/zvit-rektora-2020.pdf>

SECTION V. MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.21

ECONOMIC EFFECT OF MENTAL HEALTH IN THE ORGANIZATION

Artem Khovrat

graduate of the Faculty of Computer Science
Kharkiv National University of Radio Electronics

Nural Huliiev

graduate of the Faculty of Computer Science
Kharkiv National University of Radio Electronics

SCIENTIFIC SUPERVISOR:

Valentyna Kyriy

candidate of Economic Sciences, PhD, associate professor of the Department of Economic Cybernetics and Management of Economic Security Department, associate Professor of the Department of Software Engineering (part time)
Kharkiv National University of Radio Electronics

UKRAINE

Until a few centuries ago, talking about any mental problem was considered a silly tone. But over time, that is likely to change. Today, the services of psychotherapists are used by millions of citizens of different countries, and even more are positive about this practice. This makes mental health important for today, even for the economy. The current work will prove this by considering its economic effects within the organization.

But first of all, we propose to define the very concept of "mental health". In the encyclopedia of practical psychology [1], this term is explained as follows:

Mental health - mental characteristics that allow a person to be adequate and successfully adapt to the environment.

The same encyclopedia lists the following characteristics of mental health:

- Perception of the world around;
- Adequacy of judgments;
- Ability to concentrate;
- Ability to store information in memory;
- Ability to think critically.

It should be emphasized here that this concept does not apply to self-doubt, emotionality or psychotypes. It directly relates to the mental state of man. But the fact is that a large number of psychological problems over a long period of exposure can cause mental problems. Therefore, in the current work, the concept of mental health will be somewhat expanded due to psychological health and will actually be considered Mental Health, ie mental health [2].

Having got acquainted with the terminological base, we can pass to classification which we will use further. Because the context of the organization is defined in the problem, it was decided to consider mental health separately at the level of the individual and the organization as a whole.

Let's start with the personal level. According to the Institute of Health Metrics and Assessment in Washington, more than 5% of people worldwide have a disability due to mental health problems [3]. But in general, people who suffer from such disorders are much more. For example, in Ukraine, 5% are only those who have clinical depression, based on World Bank data [4].

This prevalence is due to the large number of causes of problems.

In the methodologies that are usually used, there are several main ones: infectious diseases (those that affect the brain both secondarily and primarily: meningitis, encephalitis, typhoid, etc.); traumatic brain injuries (uterine, childbirth, out of the womb); intoxications, both internal and external (drugs, alcohol, etc.); genetic problems; psychological trauma; stress.

If the first of them are caused by purely biological subjective problems, then with the last two the situation is somewhat different: unemployment, poverty, military conflicts, the level of environmental pollution - these factors are already quite objective and show that mental health often depends from the economy, and it is not always in abundance, sometimes in the absence of "movement" in any direction. For example, in fairly stable Australia, there are far more people with mental disabilities than in Ukraine.

Let's return to the economic effect. Mental problems, as already noted in the urgency, began to be disclosed. As a result, methods of treatment and prevention of diseases were developed. All this required significant funds. According to the World Health Organization, about \$ 150 billion a year was spent on treatment in the United States in the early 1990s, a few percent of its GDP. Today, the number of patients has only increased. And even if most of such expenses are borne by the family, the state still loses part of the national income and still has to spend more on social security programs.

Unfortunately, the losses are not limited to this, so let's move on to the organization level.

People with all types of mental health problems often lose their effectiveness. And if you take into account the information of the Ukrainian Ministry of Health, most of it concerns depression, stress disorder, PTSD (post-traumatic stress disorder), OCD (obsessive-compulsive disorder) and various addictions, not schizophrenia, as previously thought.

This decline in efficiency is confirmed by a World Bank study. If you measure whole days without work and part-time days with impaired functionality and translate the data into dollars, you can see that in the world in the 10th year, several trillions of dollars of lost productivity accounted for mental illness. And this amount is expected to almost double by 2030, if nothing changes. And even if a person does not have a confirmed diagnosis, the company will still incur losses due to psychological aspects:

- The problem of self-realization, which can force a constant change of work, which stimulates high staff turnover;
 - Ideological discrepancy between the formal and informal structure of the group: this is when there is an informal leader in the team who does not want to be on the side of the official;
 - Poor relationships within the team, which, according to the results of the Hawthorne experiment, have a significant impact on productivity.
-

These aspects are usually not purely mental, but within the organization they depend on the mental state of the person. But today another, more mental problem is urgent - emotional burnout. It is a state of emotional, mental and physical exhaustion that occurs as a result of stress.

In addition to the loss of productivity, this problem has several other important consequences:

- Inability to generate new ideas that stimulate the company;
- Careless attitude to the quality of services or products, which can significantly affect the company's reputation;
- Increasing the probability of fatal events: suicides, deaths due to negligence, natural disasters, etc.

Such a large number of negative consequences has prompted the development of various ways to improve the mental health of workers, some of which are enshrined in international and domestic documents, such as the following:

- “Mental Capacity Act 2005”;
- “Concept of the mental health program in Ukraine for the period up to 2030”;
- “Commitment to maintain the mental health of its employees” 2017 (Mental Health Federation).

Based on them, we can identify the following general ways to overcome the problems:

- Assessment of mental health of employees using valid (effective) tools;
- Implementation of educational and anti-stigmatization campaign;
- Monitoring the microclimate in the organization and its improvement through various means of team-building;
- Ensuring the possibility of providing psychological services within the company;
- Creating places for rest, where employees can relieve the accumulated stress.

As for more specific ways, it should be understood that they are usually developed separately for each company, taking into account its specifics through the involvement of relevant specialists.

Therefore, it is not surprising that all of the above increases the costs of the organization. However, based on the World Bank study mentioned earlier, all this also significantly increases profits equivalent to 20 working days.

In the case of Ukraine, it can be concluded that for 1 dollar invested in increasing the scale of treatment, 2 dollars of restored productivity and added economic value will be obtained. Which is definitely economically justified.

Thus, investing in mental health is economically viable, given the possible causes of the problems, their extent and the factors that have an impact. Because, as mentioned above, this will improve the overall efficiency of employees.

References:

- [1] *Mental health*. (2020) Encyclopedia of practical psychology. <https://www.psychologos.ru/articles/view/psihicheskoe-zdorove>.
- [2] *Mental Health and Development*. (2020). United Nations. <https://www.un.org/development/desa/disabilities/issues/mental-health-and-development.html>
- [3] *Mental health in the US*. (2018). IHME. <http://www.healthdata.org/infographic/mental-health-us>
- [4] Marquez P. & Zhao F. *Mental Health Parity is Critical for Achieving Universal Health Coverage in Ukraine*. (2017). World Bank. <https://blogs.worldbank.org/health/mental-health-parity-critical-achieving-universal-health-coverage-ukraine>

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.22

PROBLEMS OF USING DATA SOURCES FOR POLICYMAKING IN THE FIELD OF STATE REINTEGRATION POLICY

Oleksandr Dmitriiev

Chief Executive Officer in LD Agency

UKRAINE

Problem statement

The beginning of the armed conflict in eastern Ukraine in 2014, as well as a range of derived problematics, have led to a number of domestic political challenges for the Ukrainian state.

Considering the uniqueness and specific nature of the subject of regulation, the state policy that is able to solve such problematics should be based on a range of information sources that would be shaping it. Typically, such sources are traditional data sets or data arrays, as well as analytical reports and expert opinions that are formed, aggregated, processed and used by state institutions.

Taking into account the conditions of crisis response and temporal restraint in decision-making, sources of non-state information providers become more relevant for an effective policymaking process. These sources can be understood to mean numerous materials of civil society experts, think tanks and NGOs, which, due to their greater flexibility and proximity to stakeholders, receive an another view angle on the problematics that is radically different in its quality.

Such arrays of information are usually underestimated from the point of view of state policymakers, mainly due to a lack of understanding of their nature, structure and content, as well as their intended purpose and practical use. However, in order to make the state policymaking processes as efficient as possible, despite the inflexibility of state institutions, such sources can provide professional analytical support within the framework of evidence-based policy approaches.

Summarized key material of the study

Properly organized state policy development process is one of the prerequisites for effective governance. Understanding of all components of the policymaking process, their features and nuances, enables policymakers to make this process as well-founded and inclusive as possible.

Depending on the conditions, goals and objectives, there are a number of approaches to policymaking processes, however the model that modern science of public administration calls the “policy cycle” has become a commonly used model [1].

Different stages of the policy life cycle require the involvement of often disconnected, fragmented sources of information, both at the stage of determining the policy agenda and at the stage of directly designing different policy options and finding optimal authoritative-arbitrary solutions within a chosen option.

Consolidation and aggregation of disconnected and fragmented information is also important at the stages of policy implementation, its monitoring and assessment, especially given the dynamic nature of changes in the socio-political, security, foreign policy and economic situation around the conflict.

Taking into consideration the iterative nature of the policymaking process, the issue of qualitative analysis of all available sources for the development of specific state policies, including crisis response policies, comes to the fore. Notably, the sources that

contain both Original Data Collection and Evaluation of Existing Data, are equally important in the framework of basic and applied analysis of state policy [2].

In the framework of policy initiation – identification and analysis of social challenges, formation of goals and priorities in state policy – two types of social problems or challenges are distinguished: those that are under the control of the government and are addressed by the government, and those that arise in society but have not yet received political attention [3].

Taking into consideration the fact that the beginning of the armed conflict was of a crisis nature and had dynamic development, state authorities and local governments not only were unable to close the gap between the arising problems and political attention to them, but for a long time were unable to form consolidated state aggregators of information related to the conflict and reintegration processes.

As an example, clear evidence of this is the launch in the test mode of the Unified State Register of Internally Displaced Persons, which took place only in 2016 [4].

In fact, according to the methodological classification of William Dunn, the problematics related to the armed conflict and reintegration are poorly structured due to the large number of decision makers whose priorities were unordered and unsystematic [5]. Ukrainian realities, as well as the lessons of conflicts in the world, describe a large number of executive bodies, the army, and local self-government, all involved in solving problems. And all of them are difficult to coordinate with each other. At the same time, risk assessment was made complicated due to the uncertainty of the military and diplomatic situation.

Poor structuredness of the problematics naturally led to the need to use both data arrays, expert and analytical opinions that are formed, aggregated, processed and used by state institutions (mostly of quantitative nature), and information from non-state providers.

Such sources can include numerous aggregated and processed materials from civil society institutions, scientific opinions and practical conclusions of think tanks and NGOs, which due to their greater flexibility and proximity to vulnerable groups and stakeholders were able to provide a quality overview of the problematics.

For reintegration policy, such sources have proven effective both in the ex-ante (pre) analysis made before the decision is taken, and in the ex-post analysis made after the changes in state policy took place following the implementation of the decision on the policy.

For example, numerous testimonies of the conflict's victims; problematic information from IDPs aggregated by NGOs, which representing the IDPs' interests; data from providers of humanitarian aid (including international organizations) have transformed both into the material/content of laws and/or regulations [6] and into concepts and guidelines that have become the basis for further development of certain aspects of the reintegration policy, such as transitional justice [7].

A very important role was played by scientific and practical conclusions of analytical centres (think tanks), materials of sociological surveys by civil society expert groups, as components of the ex-post analysis, which streamlined and adjusted unsystematic state policy during its implementation. Such materials include policy briefs of the Kalmius Expert Group [8], studies by the School for Policy Analysis of the Kyiv-Mohyla Academy [9] and Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation [10], etc.

An interesting experience can be learned from philanthropic/charitable initiatives, which not only dealt with direct assistance to vulnerable or affected groups, collected eyewitness information, conducted needs assessments, but also developed some integrated products that would enable other people to apply, analyse and process such data for analytical purposes. First of all, we are talking about the initiative called the Museum of Civilian Voices of the Rinat Akhmetov Foundation –

the world's largest collection of stories of civilians affected by the conflict in Donbass. As a comprehensive communication product, the Museum of Civilian Voices provides an opportunity not only to explore the sensitive dimension of the problems faced by vulnerable groups, but also contains a working toolkit for such research [11].

The functionality of the Museum helps conduct data analysis of numerous audio, visual and descriptive (text) materials as testimonies of civilians from Donetsk and Luhansk regions of Ukraine. It allows to filter and select data by various criteria, thus becoming a meta-source for analysts in the framework of developing the state reintegration policy. This makes it possible to study the social environment of the policy, psychological characteristics and emotional distress (affect) of the conflict's victims, the core problematics of IDPs, etc.

Despite a wide range of such sources of information, previously they were usually underestimated from the point of view of state policymakers. The predominant reasons for this included mutual misunderstanding between policy actors and policymakers regarding the nature, structure and content, intended purpose and practical use of non-state sources of information; non-indicative nature of existing reintegration policies [12].

To bring the efficiency of state policy development processes to a higher level, a useful approach would be to actively use such sources in view of their communication and information flexibility together with information sources of state authorities, providing appropriate high-quality support to policymaking in the field of reintegration.

This approach not only catalyses the concretism and crystallization of such a policy, but will help to build mechanisms for public consultations, to establish a number of expert advisory bodies with expert capacity, such as the expert board at the Ministry for Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine.

References:

- [1] Michael Howlett & M.Ramesh (1995). *Studying Public Policy: Policy Cycles and Policy Subsystems* (p.18). Oxford. Oxford University Press. ISBN 0195409760.
- [2] Dunn W (1994). *Public Policy Analysis: An Introduction* (p.424). New Jersey. Prentice Hall.
- [3] Lobanov V. V. (2000). *Public policy: development and implementation* (p.165). Moscow. State University of Management
- [4] The Unified Register of Internally Displaced Persons has been launched in test mode (2016). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/249225479>
- [5] Dunn W. N. (2005). *Public policy: introduction to the analysis: a textbook for universities* (p.166-168). Odesa. AO BAKHVA.
- [6] IDPs and labour migrants will be able to vote in local elections! (2019). Retrieved from <https://www.vplyv.org.ua/archives/4428>
- [7] UHHRU has developed a roadmap of transitional justice for Ukrainian society in the context of the armed conflict (2019). Retrieved from <https://helsinki.org.ua/articles/uhspl-rozrobyla-dorozhniu-kartu-pravosuddia-perekhidnoho-periodu-dlia-ukrains-koho-suspil-stva-v-umovakh-zbrojnoho-konfliktu/>
- [8] Data of Sociological Research of the "Kalmius Group" "The Strong Unity of Ukraine" (2019). Retrieved from <https://www.slideshare.net/analyticsDII/data-of-sociological-research-of-the-kalmius-group-the-strong-unity-of-ukraine>
- [9] Policy Memo "Policies of Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine: Achievements and Challenges" (2021). Retrieved from <https://spa.ukma.edu.ua/analytics/polityky-reintehratsii-tymchasovo-okupovanykh-terytoriy-ukrainy-dosiahnennia-ta-vyklyky/>
- [10] Return of Crimea: how Ukrainians see its political future (2021). Retrieved from https://dif.org.ua/article/povernennya-krimu-yakim-ukraintsi-bachat-yogo-politichne-maybutne?fbclid=IwAR109busMB4k3uzqSyMFhLKnBhtVPpmP6Af1dUQi48DcWPCvcFjlrJXZA_Q
- [11] Museum of Civilian Voices founded by the Rinat Akhmetov Foundation (2021). Retrieved from <https://civilvoicesmuseum.org/>
- [12] "Nothing about us without us": why should the authorities listen to citizens in matters of war and peace? (2020). Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/07/20/7260002/>

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.23

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

ORCID ID: 0000-0002-7571-2200

Хлебнікова Таліна Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри наукових основ управління

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Бодягіна Олена Юріївна

магістрант

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

УКРАЇНА

Процес управління педагогічним колективом вимагає від керівників високого рівня професіоналізму. Ефективним керівником вважається той, який на етапі реалізації тієї чи іншої управлінської функції демонструє лише позитивні особисті якості, використовуючи при цьому ефективні принципи та методи взаємодії з колективом.

Специфіка набору професійно важливих якостей керівника залежить від його професійної діяльності. Так, у науковій літературі, виділяють такі професійно важливі для управлінця у системі освіти якості: здатність до стратегічного планування, гнучкість та інтуїція, що лежать в основі формування стратегії розвитку організації; здатність повністю реалізовувати можливості співробітників за допомогою правильного розміщення кадрів та справедливих санкцій; здатність формувати колектив та психологічну атмосферу в ньому, адекватну професійній ситуації; вироблення організаторських та комунікативних властивостей у зв'язку з особливостями професійної педагогічної діяльності; розвиток самовладання та самоконтролю.

Це основні характеристики, що стосуються особистості менеджера.

Впровадження досягнень психологічної науки у практику управлінської діяльності закладу освіти розглядається як найважливіший резерв підвищення ефективності вирішення безлічі практичних проблем, що виникають перед керівником освітньої установи.

У нашому дослідженні ми проаналізували психологічні якості кадрового резерву керівників закладів освіти. Вивчення особистісних якостей майбутніх керівників проводили з метою виявлення проблем які будуть покладені в основу розробки комплексно-цільової програми «Управління розвитком психологічних якостей керівника закладу освіти».

Проведене дослідження демонструє наступні результати. Тест Г. Айзенка дає можливість зробити висновок про те що у 5 респондентів коефіцієнт інтелекту знаходиться у межах 120-129, що демонструє високий рівень інтелектуальних можливостей, у 3 – коефіцієнт інтелекту знаходиться в діапазоні 90-109, що означає норму, а у 2 – рівень дуже високий, що вказує на дуже гарний потенціал в управлінській діяльності і на великі можливості потенційних змін в управлінні закладом освіти. Отже в цій виборці визначені гарні можливості особистості в оволодінні професією керівника й успішному просуванні в ній за допомогою творчого застосування й використання навичок, отриманих знань і придбаних вмінь. Отримані результати тестів на креативність дають можливість зробити висновок, що здібність до творчості в виборці

знаходиться на високому рівні, респонденти здатні до незвичайних і несподіваних рішень, сприймають нові ідеї, можуть подолати стереотипи, знаходити рішення в нестандартних ситуаціях. Отже, на підставі порівняння даних отриманих за методикою Г. Айзенка та результатів тестів на креативність можна зробити висновок про те що, майже у кожного із керівників є потенціал для досягнення значних успіхів в управлінській та професійній діяльності.

Результати вивчення агресивності дозволяють зробити загальний висновок про те що робота з претендентами на керівну посаду повинна проводитися індивідуально, для кожного респондента необхідно розробляти окремі рекомендації.

Вивчення асертивності (табл. 1), дозволило розробити індивідуальні рекомендації для кожного керівника.

Таблиця 1

Показники рівня асертивності

Респондент	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Рівень асертивності (бал)	42	63	57	65	71	58	65	77	62	57

Показник рівня асертивності у респондента 1 свідчить про те що, коли мова заходить про щось важливе, особистості не вистачає впевненості в собі і рішучості. Ця ситуація потребує корекції. Рівень асертивності у респондента 2 знаходиться в межах норми. Респонденти під номером 3, 4, 6, 7, 9, 10 мають нормальний рівень асертивності і не потребують особливої корекційної роботи у цьому напрямі. Респонденти під номером 5, 8 мають дуже високий рівень асертивності, що свідчить про те що корекція має бути спрямованою на подолання власних амбіцій і усвідомлення власних помилок.

Вивчення способів вирішення конфлікту демонструє у всіх респондентів перевагу в бік співпраці та компромісу. Отже це показники особистості здатної до управлінської діяльності на достатньому рівні.

Результати отримані при вивченні РСК свідчать про те що майбутні керівники під номером 1, 2, 3 мають високий рівень РСК. Вони здатні взяти на себе відповідальність за те, що відбувається з ними. Керівники 4, 5, 6, 7, 8 мають середній РСК, що свідчить про те, що вони і беруть на себе відповідальність, і в рівній мірі покладають її й на інших людей, випадок чи долю, це золота середина, коли людина оптимально ставиться до будь яких обставин, такий керівник завжди знаходить консенсус в прийнятті рішень, не переносить відповідальність на іншу особу, а навпаки приділяє увагу обставинам та знаходить креативні рішення. Респонденти під номером 9, 10 мають низький РСК, це свідчить про те що індивід приписує свої успіхи зовнішнім обставинам. Ця група знімає з себе відповідальність за характер відносин у колективі і перекладає її на співпрацівників. Група досліджуваних з низьким РСК потребує корекційної роботи з використанням тренінгів на прийняття власної поведінки та відповідальності за власні дії та рішення. Дослідження спрямованості особистості свідчать про те що респонденти 1, 2, 3, 4, 5, 6, спрямовані на справу та її результат, сама діяльність для них зміст життя, джерело натхнення і власної значущості. Це керівники орієнтовані на ділове співробітництво. Вони отримують задоволення від того, що власною активністю й енергією переконують оточуючих у правоті своїх пропозицій і підходів, змушують їх слідувати запропонованим курсом. Захищаючи свою справу, вони вміють висловлювати думки в переконливій та емоційно привабливій формі.

При цьому співробітники відзначають їх вміння слухати і чути співрозмовника, готовність не тільки очолити справу, але і взяти відповідальність за її успіх на себе. Для цієї групи керівників характерна

захопленість в оволодінні новими навичками та технологіями. Однак необхідно враховувати що дана група керівників заради успіху чи кінцевого результату мало уваги приділяє моральній стороні справи. Отже, робота з цими респондентами повинна бути спрямованою на подолання болісного реагування на несподівані перешкоди на шляху виконання задуманого.

Респонденти під номерами 7, 8, 9, 10 спрямовані на спілкування і взаємодію. Це люди відкриті для оточуючих отримують радість від спілкування і взаємодії. Відрізняються прагненням зберігати гарні стосунки, і часто готові вибачати провини. Для них характерні прагнення зрозуміти іншого, співпереживати йому, поставити себе на його місце. Однак ці ознаки можуть мало сприяти ефективності спільної праці, а іноді заважають діяльності. Особистості з такою спрямованістю рідко беруть на себе відповідальність за наслідки спільних зусиль групи. Корекційна робота з респондентами під номерами 7, 8, 9, 10 повинна бути спрямована на розвиток особистості та прийняття відповідальності на себе.

Під час вивчення психологічного статусу отримали результати які демонструють, що керівники № 1, 2, 4, 6, 8, 9, 10 це лідери, авторитетні і шановані членами колективу. Спілкування і взаємодія з ними викликає в оточуючих позитивні емоції.

Респонденти № 3, 5, 7 мають психологічний статус «ті кому надають перевагу». Це члени колективу, яких виділяють з оточуючих і до яких відносяться позитивно. Така людина – надійний партнер по роботі, вірний у дружбі. У неї позитивний психологічний статус. Але корекційна робота має бути спрямована на розвиток лідерських здібностей, що є дуже важливим для керівника.

Для вивчення стилів спілкування і керівництва нами було проведено дослідження котре включало співбесіду і тестування. Результати свідчать про те що 1, 3, 5, 7, 10 респонденти мають високий статус у власному колективі. Можуть впливати на діяльність підлеглих, мають гарні організаторські здібності. Стили керівництва кожного з них різняться в розбігах власних особливостей, але об'єднуються схильністю в бік демократичного стилю. Досліджувані 2, 4, 6, 8, 9 мають середній рівень організаторських здібностей, в них достойний статус у власному колективі, але респонденти 6, 9 схильні до ліберальної поведінки, що на нашу думку потребує корекційної роботи.

Досліджені складові управлінського потенціалу дозволили побудувати профілі майбутніх керівників закладів освіти керівників. Узагальнений профіль наводимо на рис. 1.

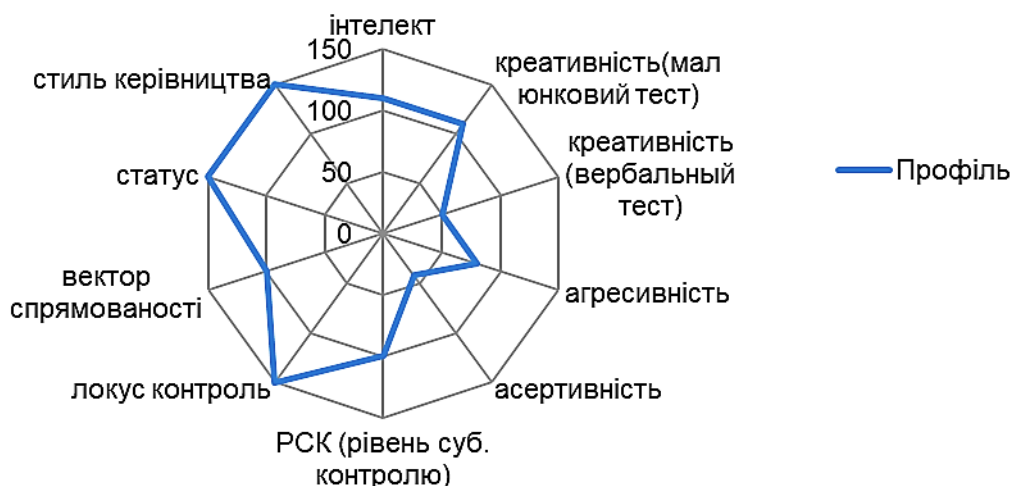

Рис. 1. Усереднений профіль резерву керівників закладу освіти

З метою вивчення якості управління формуванням психологічного потенціалу керівника нами була розроблена кваліметрична модель оцінки якості управління формуванням психологічних якостей керівника.

За отриманими результатами коефіцієнт якості управління самоосвітою керівників дорівнює 0,6, що відповідає критичному рівню. Удосконалення потребує інформаційно-аналітична діяльність керівника. Для цього рекомендуємо створити електронний інформаційний банк даних, розробити індивідуальні психолого-педагогічні карти кожного майбутнього керівника закладу освіти. Щодо покращення мотиваційно-цільової діяльності керівника, вважаємо за необхідне приділити увагу створенню відповідних умов (організаційних, дидактичних, морально-психологічних) для самоосвіти керівників та стимулювання якісної самоосвітньої діяльності.

Вдосконаленню організаційно-координувальної діяльності керівника щодо самоосвіти сприятиме впровадження особистісно зорієнтованого підходу до особистості у визначенні тем, завдань самоосвітньої діяльності. Удосконалення потребує контрольо-діагностична діяльність керівника, яка отримала середню оцінку 0,55, що відповідає критичному рівню. Для цього керівникові рекомендуємо спланувати систему контролю за самоосвітньою діяльністю, розробити плани вивчення досвіду керівників, аналізувати професійне зростання педагогів на основі зіставлення реального стану розвитку особистості з прогнозованим.

З метою удосконалення управління формуванням психологічними якостями керівника плануємо розробити комплексно-цільову програму, що спрямована на подолання існуючих недоліків.

Список використаних джерел:

- [1] Білянin Г. І. (2013). Профілі професійної компетентності управлінського персоналу закладів освіти. *Народна освіта*. 2(20). Вилучено з https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=523.
- [2] Покроєва, Л. Д., & Кравченко, Г. Ю. (2012) Моделювання процесу професійного зростання керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти. *Народна освіта*. 2 (17). Вилучено з https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/17/statti/pokroeva.htm

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.24

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ Й ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ORCID ID: 0000-0002-4671-0724

Гречаник Олена Євгенівна

канд. пед. наук, доцент, завідувач кафедри наукових основ управління
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ORCID ID: 0000-0002-8430-8963

Плахтєєва Вікторія Іванівна

канд. пед. наук, доцент,
здобувач вищої освіти Інституту післядипломної освіти і менеджменту
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

УКРАЇНА

Актуальність дослідження проблеми управління якістю освіти й освітньої діяльністю в закладі вищої освіти (ЗВО) пов'язана зі зростанням уваги до якості та стандартів, що можна пояснити швидким розвитком вищої освіти й водночас підвищенням вартості освітніх послуг для держави та людей. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року наголошено на тому, що «Якість освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, додержання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту. На забезпечення якості освіти спрямовуються матеріальні, фінансові, кадрові та наукові ресурси суспільства і держави» [1].

Гострота проблеми запровадження системи забезпечення якості освіти й освітньої діяльності в ЗВО й управління нею також обумовлена необхідністю імплементації положень законів України «Про освіту» [2], «Про вищу освіту» [3], Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти [4], підвищення конкурентоспроможності закладу освіти на ринку освітніх послуг, забезпечення відповідності вимогам європейської освітньої інтеграції.

Незважаючи на розроблені в науці теоретичні засади управління (М. Альберт, С. О'Доннел, В. Кінг, Д. Кліланд, Г. Кунц, М. Мескон, Ф. Тейлор, А. Файоль та інші), у тому числі закладами освіти (О. Адаменко, В. Григораш, І. Гришина, Л. Даниленко, Л. Карамушка, В. Крижко, О. Мармаза, І. Прокопенко, Є. Хриков та інші), і дотепер відсутні чіткі параметри якості освіти й організації освітнього процесу в ЗВО, єдиний підхід до визначення узагальнених критеріїв і механізмів оцінювання якості діяльності ЗВО та якості вищої освіти, спостерігається орієнтація на застарілі принципи управління персоналом, освітнім процесом та іншими аспектами діяльності ЗВО.

Окремі аспекти управління якістю діяльності ЗВО та якістю освіти за нових умов активно вивчаються вітчизняними та зарубіжними науковцями. Зокрема, визначено принципи управління (А. Кузітецький, О. Кузьмін, С. Кульневич, М. Мартиненко, О. Мельник та інші), управлінські функції та систему методів управління (Г. Єльнікова, В. Пікельна, Т. Пономаренко, Т. Сорочан, Р. Шаповал, Є. Хриков та інші); механізми управління якістю роботи закладу освіти на основі діяльності педагогічного колективу як єдиної команди (О. Александрова, Н. Костроміна, Дж. Максвелл, С. Резник, Н. Романова, Н. Солова, Дж. Трейсон, Д. Шматко та інші).

Однак потребують додаткового вивчення й уточнення механізми управління якістю освіти й освітньої діяльності ЗВО.

Виходячи із вище викладеного, необхідно зазначити, що категорія «якість» має філософські, економічні, історико-культурні виміри. Так, у сучасній філософській літературі це поняття характеризується: визначенням предметів чи явищ, міра яких пояснює їх такими, а не іншими і які різняться один від одного, створюючи цим безкінечну різноманітність світу; відносною стійкістю предметів та явищ; невіддільністю від предмета, який пов'язаний із його буттям; здатністю проявлятися різноманітними властивостями в процесі взаємодії з іншими предметами; приналежністю до будь-яких об'єктів чи явищ, неможливістю існування окремо.

В економіці й управлінні суть поняття «якість», насамперед, пов'язана з оцінюванням процесу й результату створення та використання продукції й оцінюванням послуг, тобто об'єктом дослідження та управління є якість продукції та послуг.

Завдяки узагальненню підходів науковців до визначення категорії якості можемо дійти висновку, що якість визначається як відповідність стандартам, зокрема технічним стандартам, та умовам, що містять у собі цільові й допустимі значення тих чи інших параметрів продукції чи послуг.

Спільним знаменником у наукових пошуках став універсальний та міждисциплінарний характер визначення поняття «якість», що розуміють як сукупність властивостей, спрямованих на забезпечення вимог, інтересів і потреб споживача.

Уважаємо за доцільне додати, що в педагогічну теорію та практику міцно ввійшла категорія «якість освіти», оскільки це продиктоване необхідністю зміни суспільних пріоритетів, глобалізацією відносин між країнами, інтеграційними процесами, що охоплюють мову, культуру, освіту, виробництво, соціалізаційні аспекти. Із приводу якості освіти висловлювали думки І. Зязюн, А. Субетто, В. Гуменюк, Б. Дьяченко, З. Рябова та інші.

Так, Б. Дьяченко розглядає якість освіти як результат освітнього процесу, сформованість у людини національних і загальнолюдських цінностей, демократичних переконань, повагу до громадянських прав і свобод, традицій та культури інших народів, спроможність орієнтуватися в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, турботу про збереження свого здоров'я, підготовленість до життя у світі, що постійно змінюється [5].

Ми погоджуємося з думкою З. Рябової, що якість освіти можна представити як багатовимірну модель соціальних норм і вимог до особистості, освітнього середовища, у якому відбувається її розвиток, та системи освіти, що реалізує ці норми й вимоги на певних етапах навчання людини [6]. Отже, в найзагальнішому вигляді якість освіти потрібно розуміти як сукупність якостей і властивостей освітньої системи, що виявляються в процесі її функціонування та розвитку й пов'язані з їх відповідністю сучасним вимогам педагогічної теорії та практики, із задоволенням освітніх потреб зростаючої особистості, її батьків та суспільства.

Якість освітньої діяльності відповідно до Закону України «Про освіту» розглядають як «рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг» [2].

Управління якістю освіти в конкретному закладі освіти має комплексний характер, що передбачає визначення вимог споживачів до якості освіти, забезпечення якості освітніх послуг відповідно до державних стандартів та вимог споживачів, контроль якості та профілактичну, попереджувальну роботу щодо зниження якості освітніх послуг.

Аналіз наукової літератури, досвіду діяльності закладів освіти, управління ними, нормативних вимог щодо забезпечення якості освіти дозволили схарактеризувати механізм управління якістю освіти в закладі вищої педагогічної освіти й визначити такі його етапи.

1. Вивчення пропозицій, зауважень органів управління освітою, керівників шкіл щодо якості підготовки педагогічних кадрів у ЗВО, основних недоліків їхнього професійно-особистісного розвитку; побажань батьків, школярів, представників громадськості щодо якості освітніх послуг, які надає ЗВО; міркувань випускників педагогічних ЗВО, які працюють у школах та інших установах та закладах освіти, щодо якості отриманої освіти й основних труднощів у роботі; тенденцій змінення вимог до педагогічних (науково-педагогічних) працівників, які визначаються фахівцями з професійної педагогіки.

2. Формування соціального замовлення на підставі зібраних, узагальнених й усебічно проаналізованих даних.

3. Визначення місії, візії, стратегічних цілей і завдань розвитку ЗВО з огляду на вимоги соціального замовлення та з обов'язковим урахуванням освітніх послуг, які надають інші вищі педагогічні ЗО в регіоні. Згуртування колективу навколо ідеї підвищення якості освітніх послуг, розвитку ЗВО.

4. Визначення параметрів, за якими будуть оцінювати результати освіти (чим більше буде обрано параметрів, тим повніше й точніше буде оцінена якість освіти); розроблення й реалізація методики діагностування за цими параметрами особистості кожного здобувача вищої освіти; прогнозування результатів освіти кожного з них.

5. Проблемно-орієнтований аналіз внутрішнього середовища ЗВО (кадровий склад, потенціал, кваліфікація; організація управління; освітній процес (організація, науково-методичне, матеріально-технічне, інформаційне забезпечення тощо); фінансування закладу; організаційна культура). Виявлення недоліків (проблем) у діяльності закладу.

6. Співставлення обраного варіанту місії, візії, стратегічних цілей і завдань розвитку закладу, бажаних результатів освіти її здобувачів із наявними результатами й можливостями; визначення напрямів коригування на цій підставі діяльності структурних компонентів педагогічної системи.

7. Визначення факторів, за рахунок реалізації яких передбачається одержання освіти нової якості. До факторів, які суттєво впливають на якість освіти, належать: зміст освіти (уведення нових навчальних дисциплін; періодичний перегляд, модернізація освітніх програм; опанування ціннісних орієнтацій освіти та ін.), організація освітнього процесу (нові технології навчання, виховання й розвитку: ІКТ, психозбережувальні технології та ін.; забезпечення необхідних ресурсів для організації самостійної роботи здобувачів освіти за кожною освітньою програмою; здійснення моніторингу та ін.), умови, у яких відбувається освітній процес (кадрові, науково-методичні, матеріальні, фінансові, правові, психологічні, організаційні, інформаційні, комунікаційні, санітарно-гігієнічні тощо), нововведення в системі управління (реалізація стратегій не тільки функціонування, а й розвитку; упровадження інформаційно-комунікаційних систем для ефективного управління освітнім

процесом; реалізація концепцій управління «за результатами» й особистісно зорієнтованого управління тощо). Формування єдиного для всіх суб'єктів педагогічної системи уявлення про якість освіти й освітньої діяльності, її ключові фактори, способи забезпечення та вдосконалення.

8. Розроблення й мобілізування колективу для реалізації програми розвитку ЗВО, яка включає принципи, конкретні заходи та процедури забезпечення якості освіти й освітньої діяльності. Коригування діяльності ЗВО й управління ним за результатами контролю реалізації програми.

Узагальнюючи розгляд досліджуваної проблеми, необхідно зауважити, що в новій моделі розвитку суспільства випереджальний розвиток якості людини, якості освітніх систем стають безумовною необхідністю. У загальному значенні якість освіти можна визначити як ступінь відповідності освітнього процесу та його результатів вимогам держави, запитам споживачів, потребам і можливостям суб'єктів педагогічного процесу, а якість освітньої діяльності – як належний рівень надання освітніх послуг.

Список використаних джерел:

- [1] *Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року*. Вилучено з <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
- [2] *Про освіту* (Закон України). № 2145–VIII. (2017). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#top>.
- [3] *Про вищу освіту* (Закон України). № 1556–VII. (2014). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
- [4] *Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти* (2015). Київ : ТОВ «ЦС». Вилучено з https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf
- [5] Дьяченко, Б. А. (2003). Застосування категорії якості освіти в управлінській діяльності. *Освіта на Луганщині*, (1), 13–16.
- [6] Рябова, З. В. (2013). *Наукові основи маркетингового управління в освіті*: монографія. Київ : Пед. думка.

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.25

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КЛІЄНТСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В ЕПОХУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «Д.СОЛЮШНС»

ORCID ID: 0000-0002-2585-557X

Захарова Ольга Іванівна

здобувач рівня магістра

Інституту Адміністрування та післядипломної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0002-2932-280X

Познякова Олена Ігорівна

доцент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту

Національний університет «Львівська політехніка»

УКРАЇНА

В процесі інтеграції до Європейського Союзу, Україна демонструє реформи у різних галузях, зокрема у енергетичній, що обов'язково передбачає виконання положень Третього енергетичного пакету ЄС, норми якого втілені в Законі України «Про ринок електричної енергії». [1] Чималу роль в даному процесі відіграє амбалдинг – процес, що розділяє окремі напрямки галузі та суттєво покращує якість структури активів та є важливим кроком до лібералізації українського енергетичного ринку і сприятиме збільшенню конкуренції, від якої виграє кінцевий споживач.

Проблеми клієнтського сервісу та незадоволеність споживачів енергетичних компаній рівнем обслуговування можна віднести до проблем будь-якої постіндустріальної економіки. Реформи у сфері енергетики України, спрямовані на демонополізацію енергетичних ринків та збільшення конкуренції, забезпечують відповідність принципів роботи українських енергетичних ринків європейському законодавству та стимулюють впровадження інновацій для вирішення низки проблем, покращення клієнтського сервісу зокрема. [2]

Енергетичні компанії, що надають послуги в Україні, сформовані на базі колишніх облэнерго. Крім генерування електроенергії, вони також виконують функцію постачальника: забезпечують електроенергію для населення і малих побутових споживачів за регульованою ціною. Як побутові, так і побутові споживачі вже можуть самостійно обирати та змінювати постачальника. [3] Саме тому сформувався запит на реформу галузі у частині роботи з клієнтами. Це стало стимулом до пошуку та втілення інноваційних рішень з метою покращення обслуговування клієнтів.

ТОВ «Д.Солюшнс», що належить групі ДТЕК, і пропонує послуги клієнтам під брендом «YASNO», було проведено дослідження задоволеності послугами та встановлено, що за 2019 рік за вирішенням клієнтських питань до кол-центру «YASNO» споживачі звертались 8,52 млн. разів, з яких 82 % звернень пов'язані з обліком споживання електроенергії.

Рис. 1. Питання, з якими звертались споживачі електроенергії до кол-центру «YASNO»

Дані сформовано з власної розробки «Дослідження задоволеності послугами «YASNO», ТОВ «Д.Солюшнс», 2019 р.

Відповідно до результатів дослідження, найнижчі показники задоволеності якістю обслуговування споживачів послуг електроенергії отримали такі фактори, як швидкість комунікації та зв'язку з оператором кол-центру; можливість вирішити проблему за допомогою одного звернення; своєчасне отримання інформації про планові відключення. Якщо для вирішення проблеми надання інформації про планові відключення достатньо налагодити інформуванням споживачів через основні канали комунікації з клієнтами - оголошення, сайт, чат-бот, то для вирішення проблеми очікування з'єднання з оператором і скорочення часу обслуговування, забезпечення можливості вирішення питання під час одного звернення потрібні зміни процесу та впровадження сучасних інноваційних системних рішень.

Дослідивши аудиторію, компанія визначила основні завдання для покращення клієнтського досвіду, які полягають у скороченні часу очікування з'єднання з оператором та надання можливості клієнту вирішити питання за один дзвінок, які представлені на рисунку 2.

Рис. 2. Ключові фактори клієнтської задоволеності якістю обслуговування клієнтів у кол-центрах «YASNO»

Дані сформовано з власної розробки «Дослідження задоволеності послугами «YASNO», ТОВ «Д.Солюшнс», 2019 р.

Основним каналом комунікації для споживача залишається особистий кабінет та інші он-лайн канали, які загалом складають 76%. Решта звернень - 23% - припадає на кол-центри, які, згідно досліджень та результатів звернень, стають джерелом негативного досвіду. Незалежно від каналів комунікації, які використовує компанія, клієнт очікує омніканального підходу в обслуговуванні. Клієнтський досвід, запозичений з банківської та телекомунікаційної сфер, сьогодні вважається більшістю споживачів як мінімальним стандартом обслуговування і це впливає на розвиток ринку енергетичних послуг. Згідно з дослідженням, більше 60% клієнтів обирають канал звернень до «YASNO» ситуативно – виходячи з того, де вони знаходяться, яким пристроєм користуються і чим зайняті в конкретний проміжок часу. Навіть, якщо клієнти змінюють канал комунікації при вирішенні одного питання, вони бажають отримувати безперервну послугу і консультацію.

В ході дослідження, проектна команда проаналізувала проблематику, яка історично має місце в обслуговуванні клієнтів компанії ТОВ «Д.Солюшнс». Метою роботи було визначено пошук та впровадження інноваційного рішення, яке дозволило б підвищити показники якості обслуговування клієнтів у кол-центрах без додаткового залучення власного чи аутсорсингового персоналу.

Для зменшення часу очікування з'єднання з оператором і надання сучасного рівня сервісу згідно з очікуваннями клієнтів, в ТОВ «Д.Солюшнс», було обрано впровадження сервісу на базі застосування технології розпізнавання мовлення із застосуванням інтелектуального голосового боту і ухвалено рішення про впровадження системи інтелектуального розпізнавання мови (VR Bot) на базі технології Google Speech. Ця технологія зосереджується на вирішенні найпоширеніших проблем сполучення і має відсутній вплив на покращення комунікації з користувачами послуг електроенергії. Запропонована технологія стійка до шумів, дозволяє розпізнавати та сегментувати спікерів, визначати мови на середньому рівні складності.[4]

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що впровадження та реалізація нової технології було частиною управлінського рішення, що дозволило ідентифікувати клієнтів за допомогою прогресивних можливостей Google Speech. Це дає можливості ТОВ «Д.Солюшнс», використовуючи власну базу номерів рахунків та телефонів, приймати як актуальні показники, так і в перспективі надавати консультації згідно з єдиним стандартом обслуговування; використовувати кілька мов; за потреби з'єднувати клієнтів з потрібними фахівцями. Відкритим залишається питання, наскільки штучний інтелект є ефективним у якійсь комунікації, адже багато клієнтів, яких було охоплено під час тестового періоду, ніколи раніше не мали подібного досвіду розмови. Однак отримані попередні позитивні результати додають впевненості, що цю технологію можна масштабувати і поширювати на інші послуги, в тому числі для інформування клієнтів, для рекламних цілей тощо.

Список використаних джерел:

- [1] Закон України «Про ринок електричної енергії». (2019) Вилучено із <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>
- [2] Why Apple Is Getting into the Energy Business (2016). Вилучено із <https://hbr.org/2016/11/why-apple-is-getting-into-the-energy-business>
- [3] Інформаційно-аналітичний портал «Енергореформа». Запуск ринку електроенергії. Вилучено із <http://reform.energy/page/o-proekte-energoreforma-4>
- [4] Speech Processing. (2021). Вилучено із <https://research.google/research-areas/speech-processing/>

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.26

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

ORCID ID: 0000-0002-7396-8296

Замроз Мар'яна Володимирівна

канд.екон.наук, доцент кафедри менеджменту
Львівський національний університет імені Івана Франка

УКРАЇНА

Пріоритетним напрямом сучасної соціальної політики кожної держави повинен стати соціальний розвиток. Незважаючи на позитивні зрушення в економічній сфері багатьох національних економік, все частіше появляються соціальні проблеми, що впливають на рівень та якість життя людей, а також рівномірний розподіл доходів серед населення. Ключовим показником, який допоможе адекватно оцінити рівень соціального розвитку країни є індекс соціального розвитку. Індекс соціального розвитку є комплексним показником міжнародного дослідницького проекту Social Progress Imperative, що був розроблений під керівництвом Майкла Портера. Даний показник дає змогу оцінити досягнення країни в суспільному добробуті і рівень соціального прогресу. Автори дослідження стверджують, що часто рівень соціального розвитку аналізують на основі показників економічного розвитку, що є необхідною умовою, проте недостатньою для соціального прогресу країни.

У 2021 році було проаналізовано рівень соціального розвитку 168 країн, за результатами дослідження їх розділили на шість рівнів. До першого рівня увійшли 14 країн з найвищим значенням соціального прогресу. Так, перше місце в рейтингу зайняла Норвегія із загальним значенням індексу 92,63. Усі країни першого рівня мають дуже схожі результати аналізу, для прикладу, лише 3,19 бали віддаляють Норвегію від Австрії, яка зайняла 14 місце. До другого рівня увійшли країни з індексом соціального розвитку від 88,15 (Люксембург) і до 80,15 (Угорщина), також високорозвинені країни G7, такі як Франція, Велика Британія, Італія, США. Україна ж увійшла до країн третього рівня із загальним значенням індексу соціального розвитку 75,78 і посівши 48 місце рейтингу. На третьому рівні лідирує Болгарія з результатом 78,81 (43 місце). Україна за останні роки, значно покращила свої позиції у рейтингу, а індекс соціального розвитку від 2016 року постійно зростає. Більш детальний аналіз в розрізі основних груп показників зображені на рисунку 1.

У 2021 році Україна значно покращила свої показники щодо інклюзивності економіки (дискримінація меншин, можливості впливати на політичні рішення в залежності від статі, соціальної групи та соціально-економічного становища), а також у категорії доступу до інформації та комунікацій (доступ до он-лайн послуг, інтернету, цензура ЗМІ та наявність мобільних телефонів у населення) порівняно з 2011 році. Так, найгірші результати отримала при дослідженні показників особистої безпеки (59,96 і 112 місце в рейтингу) та здоров'я (59,01 і 94 місце в рейтингу). На нашу думку, на такі низькі показники має негативний вплив конфлікт на сході України та пандемія COVID-19. Проте, займає провідні позиції щодо доступу до електроенергії (100 і 1 місце в рейтингу), гендерний паритет у вищій освіті (0,01 і 1 місце в рейтингу), жінки без освіти (0,00 і 1 місце в рейтингу), а також жінки з вищою освітою (0,79 і 11 місце в рейтингу).

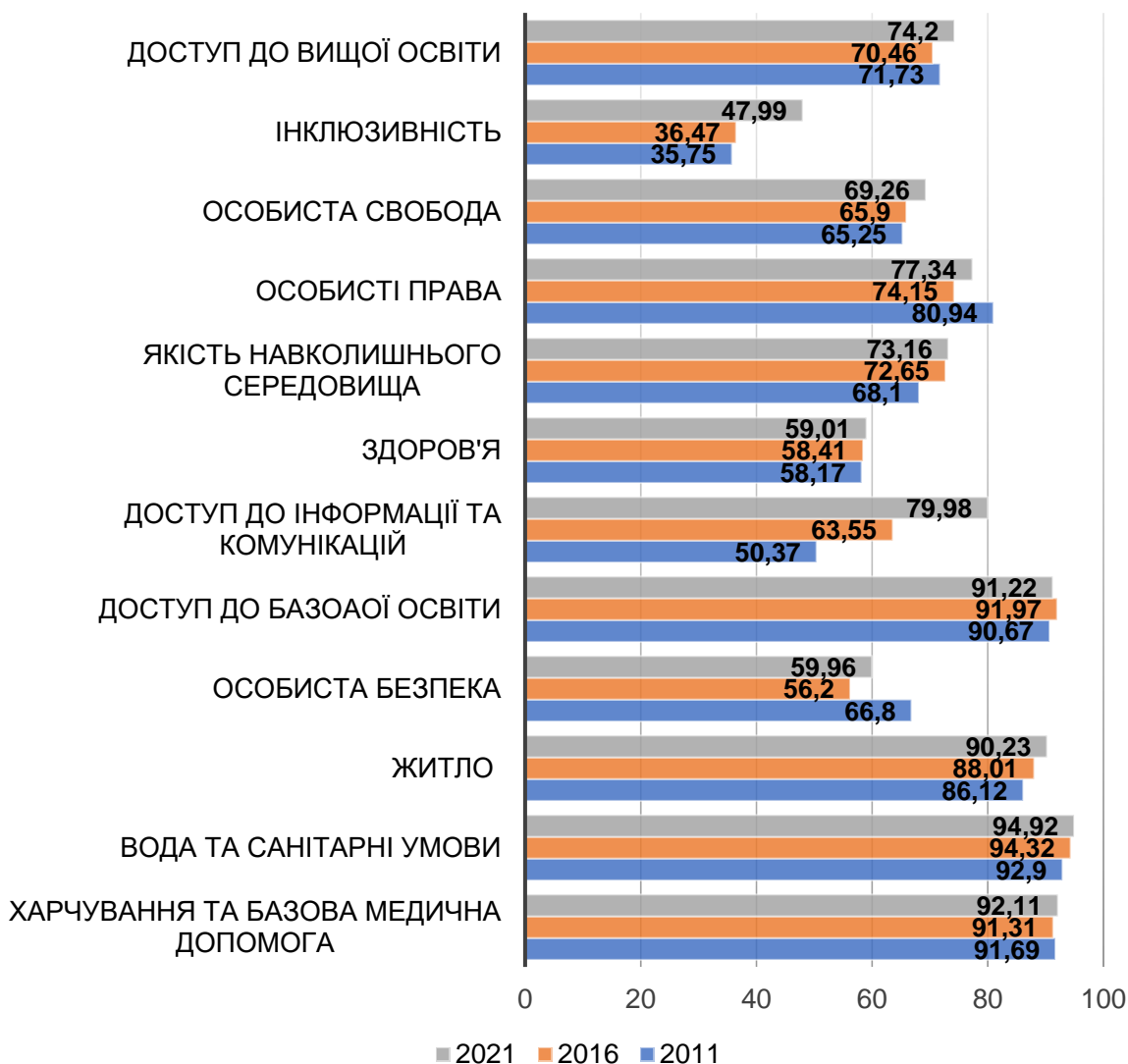

Рис. 1. Тенденція зміни основних груп показників індексу соціального розвитку України за 2011, 2016 та 2021 роки*

*на основі даних офіційного сайту *Social progress imperative* [1]

Висновки. Незважаючи на пандемію, Україна покращила свої показники в міжнародному рейтингу, але є ще чимало проблемних сфер, для вирішення яких потрібно вдосконалити напрями державно соціальної та екологічної політики:

- боротьба з бідністю дітей, адже в Україні найвищий рівень бідності притаманні багатодітним сім'ям і становить 81,2% за абсолютним критерієм, а найбільше від монетарної бідності потерпають діти до 3 років;

- завершення конфлікту на сході України, результатом якого є не лише різке підвищення рівня бідності серед населення зони конфлікту, а й втрата відчуття особистої безпеки серед населення;

- покращення доступу до якісних медичних послуг та ефективна боротьба з пандемією, адже за результатами оцінки Україна на 80 місці за очікуваною тривалістю життя після 60 років і на 157 місці за показником «передчасна смерть від неінфекційних захворювань»;

- ефективна екологічна політика боротьби із забрудненням навколишнього середовища, а особливо повітря. За оцінками UNEP, ефективні екологічні заходи зі скорочення кількості викидів метану до 2030 року дозволять

щорічно запобігати 255 тис передчасних смертей та 775 тис відвідувань лікарень;

- боротьба з корупцією, а особливо сприйняття корупції. Україна в 2020 році відповідно до індексу сприйняття корупції, розрахований організацією Transparency International, отримала 33 бали за 100-бальною шкалою [2];

- ключовим напрямом розвитку сучасної економіки повинна стати політика інклюзивного зростання, яка б дала можливість подолати економічну нерівність та її негативний вплив на добробут і якість життя населення.

Список використаних джерел:

[1] Social progress imperative. Available at: <https://www.socialprogress.org/?tab=2&code=UKR> (accessed 25.11.2021).

[2] Global corruption barometer – pacific 2021. URL: <https://www.transparency.org/en/> (accessed 25.11.2021).

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.27

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ НА ШЛЯХУ ВПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТРАНЗИТНОЇ СИСТЕМИ

Юсупов Микита Олександрович
здобувач вищої освіти факультету управління
Університет митної справи та фінансів

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0002-8891-7432

Квеліашвілі Ірина Миколаївна
доктор наук з державного управління,
професор кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університет митної справи та фінансів

УКРАЇНА

Протягом останніх років обсяг зовнішньоторговельних операцій між Україною та країнами Європейського Союзу значно збільшився та має високий рівень позитивної динаміки. В першу чергу, це пояснюється можливостями, які передбачені функціонуванням зони вільної торгівлі між країнами ЄС та Україною.

Поряд з цим, також значна частина зобов'язань, що передбачені Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, стосується імплементації міжнародних стандартів в митній сфері у національне митне законодавство. Одним з напрямів, який протягом останніх двох років активно запроваджується у митну практику нашої країни є процедура, передбачена європейської Конвенції про процедуру спільного транзиту, до якої Україна має намір приєднатися вже в II кварталі 2022 року. Конвенція регулює переміщення товарів між країнами: Македонія, Сербія, Туреччина і країни Європейського Союзу та асоціації вільної торгівлі.

Не зважаючи на те, що з моменту набуття чинності Закону України від 12 вересня 2019 року № 78-ІХ «Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи», Кабінетом Міністрів України затверджено окремі порядки, що стосуються процедури здійснення спільного транзиту, наказами Міністерства Фінансів України та Державної митної служби затверджені механізми реалізації цього Закону та форми взаємодії всіх зацікавлених сторін, на теперішній час така форма переміщення товарів ще не набула достатнього впровадження, застосовується у формі реалізації пілотного проекту.

Ідея, що закладена у процедуру спільного транзиту - систему NCTS має багато переваг, які доречно стосуються як окремих питань митниць у взаємодії між країнами відправлення, транзиту та прибуття товару, значною мірою сприяє скороченню витрат на проведення митних процедур та часу на їх виконання під час переміщення через митні кордони задіяних країн. Важливого значення набуває напрям контролю за переміщенням товару із дотриманням норм митного законодавства, оскільки саме під час застосування митного режиму транзит товар знаходиться під митним контролем, але ризик порушення законодавства на теперішній час залишається доволі високим.

У дослідженні В. А. Фостолович та Т. В. Боцян наводяться суттєві переваги застосування актуальної для подальшого удосконалення діяльності митних органів національної електронної транзитної системи NCTS. Як зазначають автори, запровадження цієї системи допоможе знизити інформаційну

недостовірність про товар, що переміщується, що зараз впливає на правильність класифікації товару. Важливою умовою впровадження системи є досягнення спрощень для митниці та бізнесу, про які тривалий час наголошується у звітах про виконання зобов'язань України за асоціацією з ЄС, а також у аналітичних звітах громадських організацій щодо оцінки діяльності митних органів. На наш погляд, важливим досягненням має стати активне впровадження в митну діяльність такої форми контролю як митний пост аудит, оскільки система передбачає залучення та окремі повноваження фінансовим гарантам, активізацію роботи авторизованих економічних операторів, які ще не отримали достатнього розвитку у системі взаємодії митних органів та зацікавлених трейдерів.

Поряд з перевагами на митницях ще залишається низка невирішених проблем, які стосуються умов отримання спрощень для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що мають намір отримати статус Авторизованого економічного оператора, інформаційне забезпечення та технічне оснащення для впровадження новацій, сумісність інформаційно-комунікаційних технологій, які застосовуються країнами-членами системи NCTS. Заходи, які вживаються та анонсуються керівництвом митного відомства країни надають підстав визнати, що нова система запрацює не лише на національному рівні, але й на міжнародному.

Список використаних джерел:

- [1] "Деякі питання провадження діяльності незалежних фінансових посередників" (Постанова Кабінету Міністрів України) № 619 від 08 липня 2020 року. Вилучено з <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-provazhennya-diyalnosti-nezaleznhih-finansovih-t80720>
- [2] "Деякі питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій окремих типів" (Постанова Кабінету Міністрів України) №681 від 05 серпня 2020 року. Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/681-2020-%D0%BF#Text>
- [3] "Деякі питання надання дозволу на застосування спеціального транзитного спрощення" (Постанова Кабінету Міністрів України) №705 від 12 серпня 2020 року. Вилучено з <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-nadannya-dozvolu-705>
- [4] "Про затвердження форм та набору даних електронних повідомлень режиму спільного транзиту" (Наказ Держмитслужби) №7 від 11 січня 2021 року. Вилучено з <https://customs.gov.ua/en/documents/pro-zatverdzhennia-form-ta-naboru-danikh-elektronnikh-povidomlen-rezhimu-spilnogo-tranzitu-156>
- [5] "Про затвердження Порядку заповнення митних декларацій окремих типів" (Наказ Міністерства фінансів) №795 від 22 грудня 2020 року. Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-21#Text>
- [6] "Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при застосуванні режиму спільного транзиту з використанням електронної транзитної системи та Порядку допущення транспортних засобів та контейнерів до перевезення товарів під митними пломбами в режимі спільного транзиту" (Наказ Міністерства фінансів України) №86 12 лютого 2021 року. Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-21#Text>
- [7] "Про затвердження Порядку роботи служби підтримки з питань спільного транзиту Держмитслужби" (Наказ Державної митної служби України) №926 від 19.11.2021. Вилучено з <https://customs.gov.ua/en/documents/pro-zatverdzhennia-poriadku-roboti-sluzhbi-pidtrimki-z-pitan-spilnogo-tranzitu-derzhmitsluzhbi-246>
- [8] "Про затвердження Порядку інформаційного обміну щодо реєстрації фінансового гаранта, її призупинення, поновлення, анулювання, іншої інформації, необхідної для здійснення нагляду та контролю за виконанням фінансовим гарантом умов надання статусу фінансового гаранта" (Наказ Міністерства фінансів України) №69 09 лютого 2021 року. Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0444-21#Text>
- [9] "Про деякі питання забезпечення сплати митного боргу в режимі спільного транзиту" (Наказ Міністерства фінансів) №200 від 06 квітня 2021 року. Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0648-21#Text>
- [10] Фостолович В. А., Боцян Т. В. Інноваційна модель бізнес-процесу в системі незалежного фінансового посередництва за умов реалізації євроінтеграційних прагнень України. Економіка та держава. 2021. № 10. С. 4–11. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.10.4

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.28

ПРИСВОЄННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КВАЛІФІКАЦІЙ: ІННОВАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ

ORCID ID: 0000-0001-5677-1785

Тетяна Семигіна
доктор політичних наук, професор
Національне агентство кваліфікацій
УКРАЇНА

Питання присвоєння професійних кваліфікацій вважається дискусійним [4-6]. Адже в практиці багатьох країн таким присвоєнням займаються різні суб'єкти, і таке присвоєння чи підтвердження кваліфікації можливе унаслідок оцінювання результатів як формального, так і неформального навчання. Розмаїтість породжує питання щодо прозорості системи кваліфікацій, гнучкої взаємодії ринку праці, суб'єктів освітньої діяльності та суб'єктів присвоєння професійних кваліфікацій. Ця теза – на основі аналізу документів представляє авторський погляд на функціонування та виклики системи присвоєння професійних кваліфікацій в Україні.

Слід насамперед зауважити, що саме поняття «кваліфікація» є динамічним. Воно віддзеркалює суспільний дискурс щодо освітньої парадигми і практики впровадження освітньої політики.

Класифікатор професій ДК 003:2010 (ухвалений у 2010 р.) витлумачує «кваліфікацію» як «здатність виконувати завдання та обов'язки відповідної роботи» [2]. Кваліфікація визначається рівнем освіти та спеціалізацією.

Через зміну освітньої парадигми та потребу у визнанні результатів навчання упродовж життя з'явилися нові підходи до розуміння поняття «кваліфікація». Ухвалений у 2017 р. **Закон України «Про освіту»** витлумачує кваліфікацію так: «визнана вповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання)» [1]. Цей Закон розрізняє освітні та професійні кваліфікації.

Професійна кваліфікація – це визнана кваліфікаційним центром, суб'єктом освітньої діяльності, іншим уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання), що дозволяють виконувати певний вид роботи або здійснювати професійну діяльність. Професійні кваліфікації присвоюються, визнаються і підтверджуються кваліфікаційними центрами, закладами освіти та іншими суб'єктами, уповноваженими на це законодавством. Заклади освіти можуть присвоювати професійні кваліфікації, якщо це передбачено освітньою програмою (частина восьма статті 34 Закону України «Про освіту»). Заклади професійної (професійно-технічної) освіти присвоюють професійні кваліфікації відповідно до Класифікатора професій та кваліфікаційних характеристик професій. Заклади вищої і фахової передвищої освіти за окремими освітніми програмами також присвоюють професійні кваліфікації.

Освітня кваліфікація – це визнана закладом освіти чи іншим уповноваженим суб'єктом освітньої діяльності та засвідчена відповідним документом про освіту сукупність встановлених стандартом освіти та здобутих особою результатів навчання (компетентностей). Освітні кваліфікації

присуджуються, визнаються і підтверджуються закладами освіти чи іншими суб'єктами освітньої діяльності.

На рис. 1 представлено систему присвоєння кваліфікацій в Україні станом на 1 січня 2021 р. Проблемами цієї системи можна вважати: (1) непрозорість умов та процедур присвоєння професійних кваліфікацій; (2) некогерентність – неоднакові підходи до присвоєння професійних кваліфікацій різними суб'єктами, неузгодженість державної політики щодо різних типів кваліфікацій; (3) відсутність зв'язку між визнанням професійних кваліфікацій і змістом професійних стандартів; (4) невизнання державою результатів неформального навчання, за винятком професії «кухар», тощо.

Рис. 1. Система присвоєння кваліфікацій в Україні (станом на 1 січня 2021 р.).

У вересні 2021 року Кабінет Міністрів України схвалив підготовлений Національним агентством кваліфікацій **Порядок присвоєння та підтвердження професійних кваліфікацій кваліфікаційними центрами** [3]. Цей документ встановлює правила оцінки кваліфікацій, забезпечення об'єктивності оцінки і однаковості процедур для всіх кваліфікаційних центрів. Фактично він запускає процеси визнання самоосвіти, неформального навчання на робочому місці тощо.

Відповідно до цього нормативно-правового документа процедура присвоєння/підтвердження професійних кваліфікацій повинна складатися з:

- прийняття кваліфікаційним центром заяви про присвоєння/підтвердження професійної кваліфікації та інших документів, поданих здобувачем, стосовно набутих ним компетентностей та/або результатів навчання;

- співбесіди із здобувачем стосовно набутих компетентностей та/або результатів навчання, знань з питань охорони праці з урахуванням професії, кваліфікації;

- прийняття рішення щодо можливості проведення процедури оцінювання;
- проведення процедури оцінювання;
- прийняття рішення за результатами процедури присвоєння/підтвердження та видача відповідного документа.

Згідно з ухваленим Порядком кваліфікаційний центр веде облік виданих сертифікатів та подає відомості про них і присвоєні/підтверджені професійні кваліфікації до Реєстру кваліфікацій, тобто онлайн бази даних, розпорядником якої є Національне агентство кваліфікацій. Відтак, роботодавці можуть перевірити справжність сертифікату, поданого працівником.

Процедура оцінювання проводиться комісією з оцінювання, члени якої повинні мати: щонайменше три роки стажу роботи за видом занять (професією) оцінюваної кваліфікації; рівень кваліфікації не нижчий за рівень професійної кваліфікації, на присвоєння/підтвердження якого претендує здобувач.

Під час розроблення нормативно-правового документа обговорювалась потреба встановлення єдиних вимог стосовно присвоєння професійних кваліфікацій усіма суб'єктами такого присвоєння. Проте досягнути домовленості чи компромісу не вдалося. Відтак дія Порядку поширюється тільки на кваліфікаційні центри, і це породжує нові виклики, зокрема:

1) неоднаковість процедур присвоєння однієї й тієї ж професійної кваліфікації у неформальній та формальній освіті (присвоєння кваліфікації у кваліфікаційних центрах має відбуватися на основі професійних стандартів, а для випускників закладів освіти присвоєння професійних кваліфікацій відбувається на основі освітніх стандартів, при цьому присвоєння професійних кваліфікацій закладами освіти не врегульоване нормативно-правовими документами, а є прерогативою закладу);

2) непрозорість присудження професійних кваліфікацій для тих спеціальностей, здобуття ступеня освіти з яких необхідне для доступу до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання (в європейській практиці доступ до регульованих професій передбачає обов'язкові процедури присвоєння і визнання професійних кваліфікацій у незалежних центрах, а також внесення інформації про сертифікати до відповідних баз даних, тоді як в Україні присвоєння професійних кваліфікацій для таких професій неможливе через кваліфікаційні центри і його результати не будуть відображені в Реєстрі кваліфікацій).

Таким чином, система присвоєння професійних кваліфікацій в Україні залишається неоднорідною та багатосуб'єктною. Ухвалення нових нормативно-правових документів не знімає з порядку денного розв'язання питань подальшу гармонізацію освітніх та професійних стандартів, уніфікацію підходів до оцінювання результатів формального і неформального навчання, унормування доступу до регульованих професій.

Список використаних джерел:

- [1] Верховна Рада України (2017). Про освіту: Закон України No 2145-VIII від 05.09.2017. Доступно з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- [2] Держспоживстандарт України (2010). Національний класифікатор України «Класифікатор професій ДК 003:2010». Доступно з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text>
- [3] Кабінет Міністрів України (2021). Про затвердження Порядку присвоєння та підтвердження професійних кваліфікацій кваліфікаційними центрами: Постанова від 15.09.2021 № 956. Доступно з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/956-2021-%D0%BF#Text>
- [4] Семигіна, Т. В. (2020). Європейська практика підтвердження професійних кваліфікацій на основі неформальної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Вип. 3 (132). С. 57-65.
- [5] Семигіна, Т. В., Баланюк, Ю. В. (2020). Розвиток в Україні механізмів державного регулювання системи професійних кваліфікацій. *The system of public administration in the context of decentralization of power*. Riga : Izdevnieciba "Baltija Publishing", С. 129-146. Доступно з: <https://bit.ly/3pzaw2Y>
- [6] Семигіна, Т., Рашкевич, Ю. (2021). Базові поняття системи кваліфікацій у контексті трансформації освітньої парадигми. *Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук*. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2021. DOI: 10.36074/rodmmrfssn.ed-2.03.

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.29

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Федюшин Данило Вячеславович

здобувач вищої освіти факультету управління
Університет митної справи та фінансів

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0002-8891-7432

Квеліашвілі Ірина Миколаївна

доктор наук з державного управління,
професор кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університет митної справи та фінансів

УКРАЇНА

В Україні, як і в усіх країнах, що обрали шлях цифровізації процесів у сферах публічного управління, пріоритетом державної політики встановлено використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), метою, яких є удосконалення взаємодії владних структур та суспільства. Головною метою їх впровадження є отримання соціального ефекту за рахунок удосконалення та якісної діяльності органів публічної влади.

Концепція розвитку електронного урядування в Україні, схвалена Кабінетом Міністрів України в 2017 році, визнала таку форму організації державного управління одним з «основних факторів забезпечення успішності реформування та підвищення конкурентоспроможності країни»[1]. Трансформація органів публічної влади за сучасних умов не може бути об'єктивно успішною без широкого впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення очікуваних результатів та отримання соціального ефекту, створення умов відкритості, прозорості та ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Трансформація яка сьогодні відбувається у системі публічного управління передбачає й підвищення інформаційної грамотності усіх верств суспільства. Адже кожна людина може накопичувати та створювати, обмінюватись та мати вільний доступ до інформації, використовувати її через системи ІКТ для розвитку власного потенціалу, використовувати потенціал органів публічного управління, особистісного та суспільного удосконалення.

Як запевняє С. Приліпко, відкритість влади не є ціллю, але саме відкритість є своєрідним інструментом, що забезпечує зворотній зв'язок та підтримку влади громадянами. «В умовах розвиненого суспільства влада сама зацікавлена у наявності такого зворотного зв'язку у формі довіри та підтримки громадянами обраного курсу» [2].

У зв'язку із все більшим розширенням інформаційного простору традиційні способи та форми взаємодії органів публічної влади з громадськістю вже не можуть задовольняти потреби як однієї так і іншої сторони в частині їх результативності та очікувань. З цією метою й впроваджуються новітні та зручні комунікаційні контенти для доступу до сервісів органів публічної влади з метою отримання якісних послуг.

Суцільне впровадження інформаційних технологій потребує розробки та впровадження цільової програми, яка здатна підтримувати інформаційні технології в актуальному стані для ефективності результатів.

Розширення переліку сервісів з використання інформаційних технологій є умовою якісних функціональних змін у таких напрямках роботи органів публічної влади, як: міжвідомча співпраця та комунікація; ефективне надання послуг всім зацікавленим особам; отримання зворотного зв'язку для виявлення слабких сторін та функціональне удосконалення. Пріоритети впровадження інформаційних технологій у сфері публічного управління повинні розподілятися за принципом цілеспрямованості та актуальності, враховувати соціальні запити, рівень обізнаності та потреби інформаційного суспільства, застосовувати зовнішні комунікаційні ресурси для підвищення довіри громадськості до діяльності органів публічної влади.

Список використаних джерел:

- [1] Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» № 649-р. (2017) Вилучено з: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p>.
- [2] Приліпко, С. (2020). НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІДКРИТОСТІ ТА КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ. *Науковий вісник: Державне управління*, (4(6)), 232–251. [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-4\(6\)-232-251](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-4(6)-232-251)

SECTION VI. INTERNATIONAL RELATIONS

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.30

ЗМІНИ В МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ВПЛИВОМ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Шайда Софія Русланівна

Студентка 2 курсу факультету міжнародних відносин
Львівський національний університет імені Івана Франка

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0002-0036-6120

Горін Наталія Вікторівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Львівський національний університет імені Івана Франка

УКРАЇНА

Пандемія COVID-19 спричинила багато змін у різних сферах господарської діяльності, які постраждали від локдауну та запроваджених карантинних обмежень. Відповідно, змінилися підходи споживачів до усвідомлення своїх цінностей, потреб та вимог до товарів і послуг, які слід враховувати компаніям, що задовольняють їхні споживчі потреби.

Можна виявити декілька чинників, які вплинули на маркетингову діяльність підприємств:

1. Обмеження можливостей підприємств реалізовувати продукцію в оффлайн-форматі. Під час локдауну з метою забезпечення покупців та персоналу від зараження вірусом, підприємці згортали діяльність оффлайн-магазинів, що не могло не позначитися на прибутковості діяльності. Але таким чином бізнес допомагав державі адаптуватися до пандемічних викликів та зберегти здоров'я населення.

2. Віддалений режим роботи працівників. Карантинні обмеження змусили багатьох керівників компаній дозволити співробітникам працювати, не виходячи з дому. Згідно з фаховими оцінками [1], з початком пандемії зросла потреба у технологіях, які забезпечують віддалений конференц-зв'язок, а також у хмарних технологіях.

3. Раціоналізація купівельної поведінки споживачів. Ізоляція, соціальне дистанціювання, невпевненість у довгостроковій перспективі своїх доходів призводять до того, що покупці стають більш виваженими у плануванні своїх покупок. Дослідження поведінки покупців під час пандемії COVID-19 [2] довели, що пріоритет надається купівлі продуктів харчування, напоїв, товарів першої необхідності, лікарських препаратів, засобів гігієни та дезинфекції, послуг доставки замовлень.

4. Зростання активності споживачів у соцмережах. За даними дослідницької агенції Sprout Social [3], зацікавлення споживачів постами сучасних підприємств у соціальних мережах зростає, вони почали активніше

ставити вподобайки, поширювати та коментувати контент брендів, що пришвидшує поширення інформації про продукти.

Зменшення доходів багатьох компаній, яке було особливо гострим у першому півріччі 2020 року, а також посилення конкурентної боротьби сформували необхідність у пошуку нових маркетингових підходів. Виробники змушені були враховувати реалії пандемії та шукати інші способи завоювати прихильність споживачів, основними з яких є:

- налагодження ефективної системи онлайн-збуту;
- активізація роботи в соцмережах;
- підвищення онлайн-грамотності персоналу;
- пріоритетність безготівкових розрахунків;
- посилення соціальної відповідальності за безпеку співробітників та споживачів.

У період пандемії важливим завданням для підприємств стало налагодження ефективної онлайн-роботи з клієнтами та розширення своєї присутності у віртуальному просторі. Так, за підсумками 2020 року, у кращому становищі опинилися компанії ІТ-галузі, фармацевтичні підприємства та ті підприємства, які повністю перейшли на онлайн-продажі.

Перехід клієнтів в онлайн став серйозним викликом для багатьох маркетингологів. Якщо раніше в середньому 30-40% маркетингових бюджетів йшло на організацію торгових виставок, відрядження, відвідування тематичних заходів, то зараз доводиться їх скеровувати на диджиталізацію маркетингу, створення чи покращення сайту, цифрову рекламу. Конкурентоспроможне підприємство повинно мати власний вебсайт, щоб пропонувати товари або послуги онлайн незалежно від того, чи є обмеження на діяльність офлайн-магазинів.

Однією з проблем користувачів, яким важко відважитися здійснити онлайн-покупку, є їх страх не вгадати з кольором, розміром, якістю товару і даремно витратити свої кошти. У цьому випадку на допомогу приходять можливості доповненої реальності. AR-технології дають можливість покупцям зрозуміти, як товар буде виглядати в реальності, а не на статичному знімку.

Відбулися також зміни у комунікації брендів. Більш успішними стають ті підприємства, які активно комунікують з покупцями у соціальних мережах та повною мірою використовують можливості пошукових систем. Оскільки існує великий запит на підвищення онлайн-грамотності працівників, спостерігається зростання популярності різноманітних навчальних вебінарів та онлайн-консультацій.

Крім того, карантин призвів до переходу значної кількості споживачів до безготівкових розрахунків з санітарних міркувань. Це призвело до більшої прозорості в розрахунках, що є позитивним фактором для економіки.

Оскільки боротьба з пандемією виявилася проблемою загальнопланетарного масштабу, перед соціально відповідальним бізнесом постало важливе завдання підтримати уряд, населення країни та, в першу чергу, медичну сферу. Наприклад, як зазначає В. Мельник [4], багато відомих компаній у час кризи розпочали благодійні акції, серед яких випуск санітаїзерів, масок та костюмів для медичних працівників, виробництво апаратів штучного дихання, передача коштів на розробку вакцини проти вірусу. Багато закладів харчування передбачили можливість безкоштовних обідів для медиків або ж пропонували споживачам купити так звану «підвішену каву», яку могли випити медичні працівники. На нашу думку, таким чином і виробники, і споживачі

отримують відчуття причетності до глобальної боротьби з пандемією COVID-19 та значущості своєї ролі у ній. Крім того, підприємства мають змогу за допомогою впровадження соціально відповідальних ініціатив покращити свій імідж та репутацію на ринку, що принесе їм бонуси у майбутньому.

Отже, можна констатувати, що сфера маркетингу відреагувала на зміни у світі, пов'язаних із пандемією COVID-19. Більш гнучкі маркетологи, що змогли пристосувати продаж товарів свого підприємства під сучасні реалії, не зазнали настільки серйозних збитків, проте деякі компанії не витримали тиску пандемії і пов'язаних з нею обмежень та змушені були закритися. Підсумовуючи, зауважимо, що на сучасному етапі в умовах пандемії COVID-19 для того, щоб мати можливість конкурувати зі своєю продукцією як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, бізнесу необхідно вміти ефективно повсякчас заявляти про себе в онлайн-середовищі.

Список використаних джерел:

- [1] Балук Н.Р., Бук Л.М. & Дайновський Ю.А. (2020) Пандемія як фактор зміни купівельної поведінки споживачів. *Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України: матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції* (с. 5-8). Вилучено з: http://lib.khnu.km.ua/konfer_HNU/2020/mark_teh.pdf
- [2] Бочко О.Ю. & Кожушок Н. (2021) Дослідження поведінки споживачів в умовах COVID-19 та вплив на них трендів маркетингу – 2021. *Приазовський економічний вісник*, 2(25). Вилучено з: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2021/2_25_ukr/14.pdf
- [3] Як маркетологи та аудиторія використовують соцмережі – дослідження Sprout Social. Вилучено з: <https://sproutsocial.com/insights/>
- [4] Мельник В. Які маркетингові стратегії запустила пандемія коронавірусу. Вилучено з: <https://lvbs.com.ua/news/yaki-marketyngovi-strategiyi-zapustyla-pandemiya-koronavirusu/>

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.31

ПРИЧИНИ ТРУДОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Бондаренко Олена Іванівна

канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної комунікації та політології
Хмельницький національний університет

УКРАЇНА

***Анотація.** Досліджено соціально-економічні причини зовнішньої трудової міграції в Україні. Проаналізовано основні показники соціально-економічного розвитку України та їх вплив на вибір напрямку міграційних процесів. Проаналізовано соціально-економічний стан країн-імпортерів робочої сили з України. Проаналізовано динаміку обсягів приватних грошових переказів до України.*

Постановка проблеми. Глобалізація зумовлює міграційні процеси та перерозподіл світового ринку праці. Це впливає на ситуацію на ринках праці країни-донора трудових ресурсів та дає можливість вирішити певні виклики, що пов'язані з недоліком трудової сили приймаючої країни. Зважаючи на несприятливу демографічну ситуацію, старіння населення, збільшення тривалості життя та, як наслідок, збільшення пенсійних витрат, що негативно позначається на бюджетах розвинених країн. Тому імміграція трудових ресурсів до таких країн стимулює економіку і сприяє вирішенню проблем, пов'язаних з рівнем зайнятості та перерозподілом доходів. Метою дослідження є визначення причин зовнішньої трудової міграції з України.

Сучасні тенденції та масштаби трудової міграції широко вивчаються як закордонними, так і українськими науковцями, до них належать П. Сталкер, С. Касл, С. Тимур, Х. Злотник, І. Коллет, К. Ігличка, О. Малиновська, О. Піскун, Т. Клінченко, О. Гришнова, О. Білик та ін. Серед українських дослідників можна виділити Весельську Л.А., яка пропонувала зміни та доповнення до механізму державного регулювання міграції. Відякіна М.М., Стаканов Р.Д. досліджували теоретичні та практичні аспекти взаємозв'язку трудової міграції громадян України до ЄС та макроекономічного розвитку України. Хлівна І.В. розглядала міжнародну трудову міграцію та її фінансово-економічні наслідки у вигляді міжнародних грошових переказів мігрантів. Малиновська О. А., Ніколаєць К. досліджували соціальні наслідки трудової міграції та шляхи реагування на виклики.

Виклад основного матеріалу. Основними джерелами статистичних даних щодо міграції робочої сили з України є Державна служба статистики та представництво Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні. На фіксовані розміри трудової еміграції впливає поширення незаконних перетинів кордону. Тому масштаби еміграції робочої сили з України за різними джерелами коливаються в межах 7 – 8 млн. осіб. За даними МОМ, довготривала міграція робочої сили є більш поширеною. У 2021 р. майже 1,2 млн. українців працювали за кордоном, що на 11% більше ніж у 2019 р. Серед працевлаштованих 42% були прийняті на роботу неофіційно, у 2019 р. ця частка становила 30%. [1]

Останніми роками змінилися як структура, так і географія української трудової міграції. Найбільші напрямки трудової міграції є Польща (38,9%), РФ (26,3%), Італія (11,3%), Чеська Республіка (9,4%). Якщо раніше головною метою

українців, що їдуть на заробітки, була Росія, то тепер такою країною стала Польща, де за даними польського уряду, нині перебуває 1,5 мільйона українських мігрантів, тільки у Вроцлаві проживає 10% городян України (рис.1).

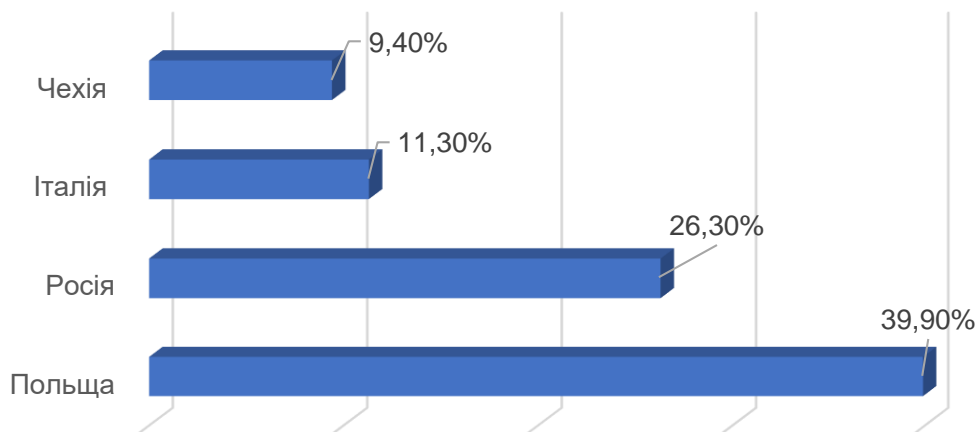

Рис. 1. Напрямки трудової міграції з України [2]

До 2013 року до Польщі виїжджали переважно жінки (67%) та люди старше 36 років (71%). Починаючи з 2014 року, більше стало чоловіків (58%) та молодих людей віком від 18 до 35 років (65%). Це люди призовного віку.

Найбільше зовнішніх трудових мігрантів походить зі західних областей: найбільша частка у 7% всього населення в Закарпатській області, з Івано-Франківської – 6,7%, Рівненської – 5,5%, Львівської – 4,8%. [3]

Хоча кількість перетинів кордону громадянами України зменшилася під час пандемії COVID-19 у тричі за 2020 рік в порівнянні до попереднього року, кількість українців, які готові ризикувати збільшилася. За опитуванням агенції Info Sapiens [3], що було проведене на замовлення МОМ у вересні-жовтні 2021 р. 18% респондентів зазначили, що готові прийняти неофіційну пропозицію роботи за кордоном, у 2019 р. таких бажаючих було 11%; 8% - готові працювати у замкнених приміщеннях без змоги вільно залишити робоче місце; протизаконну роботу готові виконувати 4% опитуваних. Таким чином, ризиковану пропозицію роботи готовий прийняти кожен четвертий українець, потрапляючи до уразливої групи людей. У середньому по Україні 24% населення складають таку групу. За регіонами найбільша уразлива група у Тернопільській обл. – 76%, Закарпатська і Рівненська області - по 45%. Більш благополучними на цьому тлі виглядають Сумська (7%) і Миколаївська (10%) області. Люди, які потрапляють в уразливу групу, мають робітничу професію, проживають у сільській місцевості, мають не повнолітніх дітей, безробітні. При цьому люди готові ризикувати своєю свободою, а саме, з'являється група відчайдушних, які готові віддати паспорт і мобільний телефон роботодавцю – 1%.

Не зважаючи на обізнаність про явище торгівлі людьми, зростає кількість постраждалих. Так протягом 2019-2021 років постраждали від торгівлі людьми 46000 українців, з них – 29000 за кордоном, а з 1991 року за оцінками МОМ постраждали понад 300 000 українців. Таким чином, протягом останніх трьох років 15,33% постраждалих від загальної кількості за 30 років, і майже 10% - постраждали за кордоном. Найбільша кількість постраждалих останнім часом є жителями восьми західних областей – 11000 осіб, що складає 3,7% від загальної кількості постраждалих. [3]

Згідно з Глобальним індексом рабства (Global Slavery Index), який розраховується організацією Walk Free Foundation, у 2018 році Україна серед 167 країн за цим показником займала 49 місце (найгіршою вважається перша в списку). Серед країн регіону Європи та Центральної Азії Україна займає 7 місце, Білорусь – 2 місце, РФ – 11 місце, Польща – 29 місце, Італія – 34 місце, Німеччина – 39 місце (рис.2). [4]

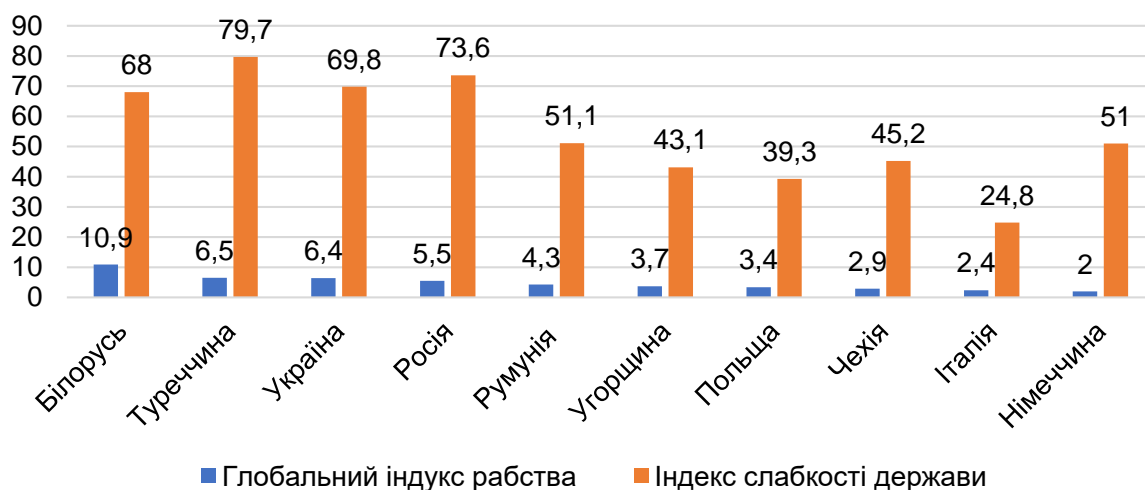

Рис. 2. Рейтинг країн-імпортерів робочої сили з України за значенням Глобального індексу рабства та Індeksu слабкості держави [4]

Індекс слабкості держави (Fragile States Index), який розраховує Fund for Peace, підтверджує факт того, що країни з більш високим значенням індексу рабства мають є більш нестабільними і за значенням цього індексу. Тому трудові мігранти обирають країни з низьким рівнем ризиків.

За даними опитування соціологічної групи «Рейтинг» хотіли б працювати за кордоном 63% респондентів, з них 48% - з вищою освітою, 42% мають середню спеціальну освіту. Такий критичний стан поглядів щодо можливості працевлаштування за кордоном обумовлений, перш за все, соціально-економічними та політичними факторами. Вплив соціально-економічних факторів на трудову міграцію з України представлений мотивацією виїзду українців.

Мотивами еміграції українців частіше називають: покращення умов життя (64%); забезпечення кращого майбутнього дітей (34%); відсутність гідної роботи в Україні (23%), бажання отримати кращу освіту (12%); відсутність безпеки в Україні та можливість отримати кращу медичну допомогу назвали менше 10% опитуваних. А мотивами працевлаштування за кордоном найбільше називають: вищий рівень заробітної плати (72%); кращі умови праці (20%); бажання заробити на житло, навчання дітей і лікування родичів (19%); кращий соціальний захист (16%). Тому респонденти називають більш бажаними країни, в яких вищий соціально-економічний рівень. Найчастіше називають Німеччину (37%), Польщу (26%), США (22%), Канаду (21%), Чехії (16%), Італію (15%). 44% респондентів визначили, що взагалі не мають шансів туди потрапити. [5]

Бажання виїхати з країни та знайти кращі умови для проживання визначаються рівнем життя в Україні. Різке погіршення показників бідності в Україні відбулося після окупації Криму і початку війни на Донбасі. У 2014 році рівень бідності становив 28,6%, а вже наступного року виріс у два рази – до 58,3%, у 2016 році цей показник був вже 58,6%. Після того, як рівень бідності

досяг пікових значень у 2015-2016 роках, він почав знижуватися з 47,3% у 2017р. до 37,8% у 2019 р. Пандемія коронавірусу сильно вплинула на рівень життя, відбулось суттєве підвищення бідності, зниження реальних доходів та споживчих можливостей населення у 2020- 2021 рр. Рівень бідності в Україні серед населення, що працює, за результатами першого півріччя 2020 року склав 42,4%, а станом на 1 лютого 2021 року він зріс до 50% (рис.3).

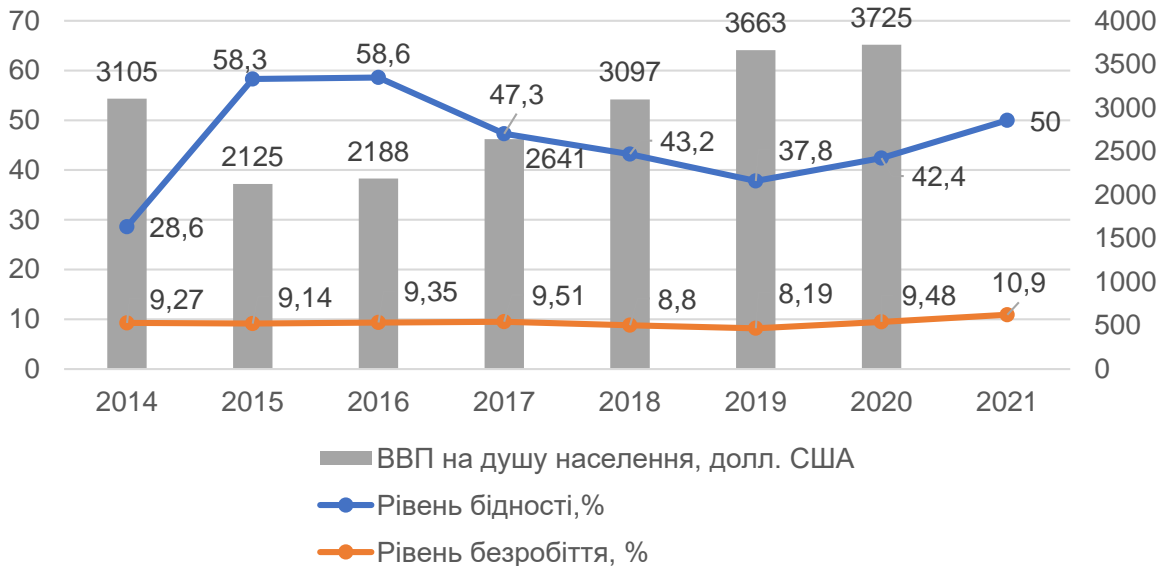

Рис. 3. Динаміка рівня бідності, безробіття та ВВП на душу населення в Україні [6, 7, 8]

Головна причина еміграції – вкрай низький рівень життя в Україні, яке відноситься до найбідніших країн Європи. Мінімальна заробітна плата в Україні у 2021 р. зросла на 39% у порівнянні до попереднього року і дорівнює 216,7 Євро., що є у 7 разів меншою ніж у Німеччині, де мінімальна заробітна плата дорівнює 1584 Євро, у Польщі – 610 Євро, у Румунії – 466,2 Євро, у Туреччині – 440 Євро, в Угорщині – 487 Євро. У приймаючих країнах мінімальна заробітна плата вища, ніж в Україні середня заробітна плата (рис. 4).

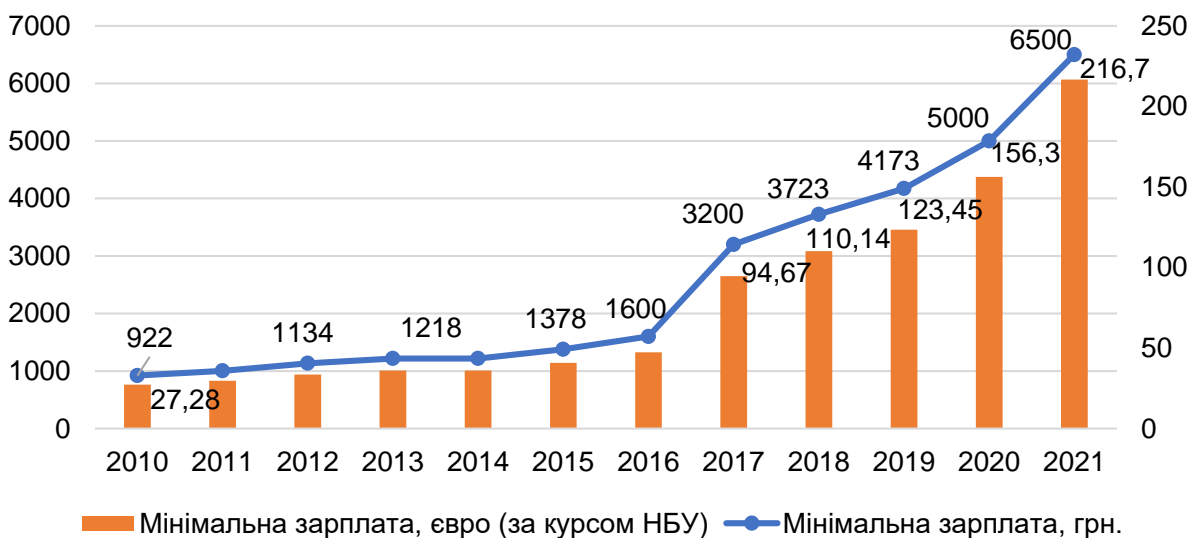

Рис. 4. Динаміка мінімальної заробітної плати в Україні [9]

Середня зарплата українців, за даними Мінфіна України складає 460 Євро, що у 9 разів менше ніж у Німеччині. Тому 71% заробітчан назвали низьку зарплату в Україні головною причиною міграції. За індексом процвітання (The Legatum Prosperity Index) Інституту Legatum Україна у 2020 році займала 92 місце серед 167 країн світу. Україну обійшли Еквадор, Киргизстан, Намібія. Країни, у які прямують українці, мають показники соціально-економічного розвитку вищими, тому є привабливими і можливими для реалізації планів, щодо покращення умов життя (рис. 5).

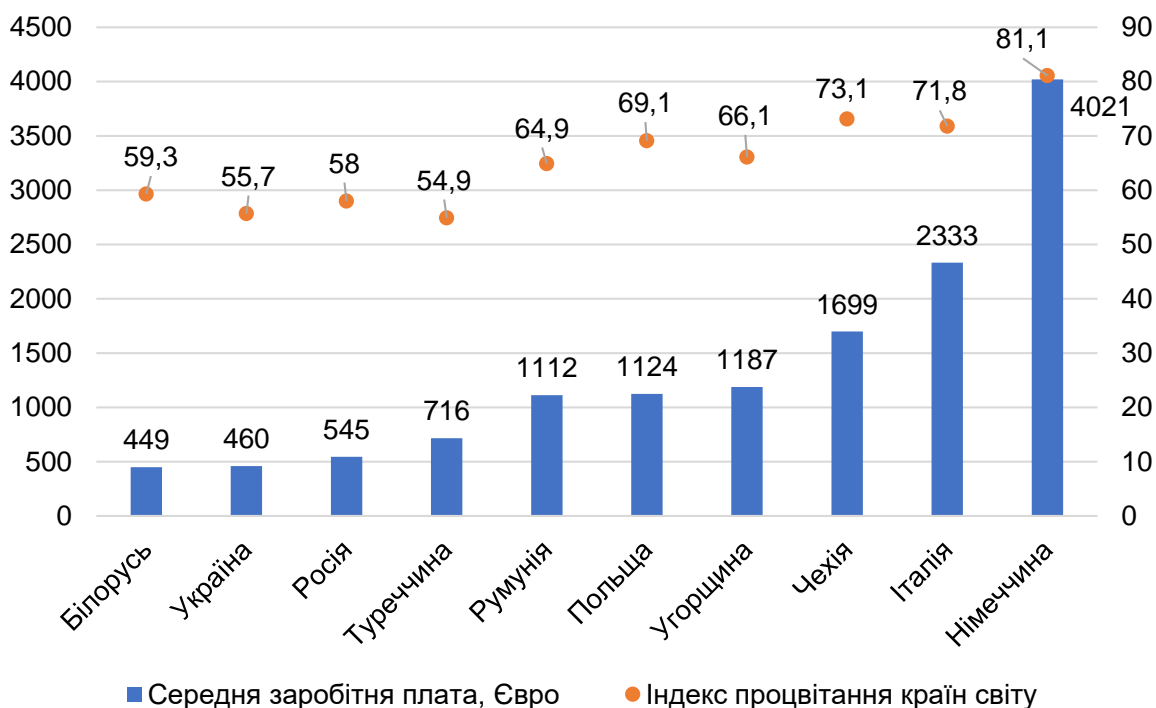

Рис. 5. Порівняння середньої заробітної плати та Індексу процвітання в країнах найбільшого перебування трудових мігрантів з України [9,10]

Експерти, які вивчають міграційні процеси в Україні, називають основним позитивним фактором приватні грошові перекази, які є доходом домашніх господарств, і надходять від інших домогосподарств з-за кордону, та пов'язані з тимчасовою чи постійною міграцією населення. Грошові перекази українських трудових мігрантів є однією із найбільших статей надходження валюти в економіку України. Вони також сприяють підвищенню рівня життя самих мігрантів та їх рідних та близьких, що залишилися вдома. Оскільки, ці кошти вони витрачають, зокрема, на споживання (31,7%), будівництво або придбання житла (19,4%), лікування (8,7%), навчання дітей (6,9%). Таким чином, українські трудові мігранти хоч і працюють за кордоном, але сприяють зростанню внутрішньо українського споживання, що йде на користь економіки. [11]

У 2018 році українці відправили додому - у перерахунку - 11,1 мільярда доларів, що становить 8,3% українського ВВП. 2019 р. ця сума збільшилася до 12,1 мільярда доларів. При цьому з Польщі, грошовий потік з кожним роком збільшується (1,3 мільярда у 2015 р., 2 - у 2016 р., 3,1 - у 2017 р.), а з Росії став майже втричі меншим, ніж із Польщі (1,8 мільярда у 2015 р., 1,4 - у 2016 р., 1,3 - у 2017 р.) (рис. 6). [11]

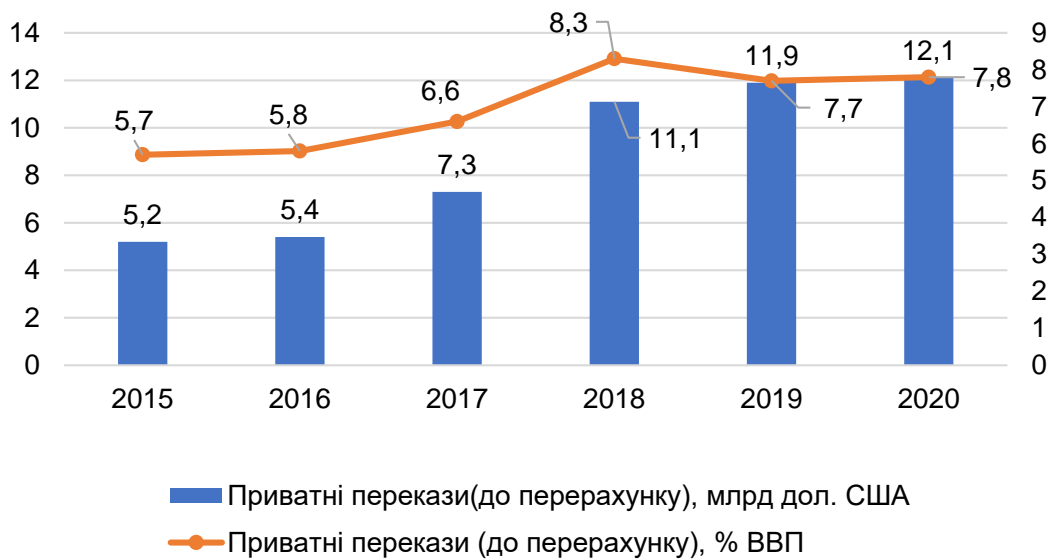

Рис. 6. Динаміка обсягів приватних грошових переказів до України [12]

У 2018 р. обсяги переказів становили 10,88 мільярда доларів і склали 8,3% ВВП України, 2019 р. перекази становили 7,7%, у 2020 р. – 7,8%. [12] Одним із завдань держави є сприяння переказу зароблених за кордоном грошей, спрямування їх за легальними каналами та створення умов для їх продуктивного використання.

Отже, основною причиною зовнішньої трудової міграції з України є незадоволення соціально-економічним станом країни. Рівень бідності і рівень безробіття зростають, що посилюється впливом пандемії. Однак, Україна тимчасово вирішує проблеми зайнятості населення, але втрачає стратегічний ресурс для економічного розвитку - конкурентоспроможний людський капітал. Позитивними наслідками трудової міграції є: зменшення конкуренції на ринку праці та рівня безробіття, збільшення обсягів приватних грошових переказів, що стимулює економіку країни. Пандемія COVID-19 вплинула на сферу праці і можливості населення перетинати кордони між країнами. Трудову міграцію не зупинили і ризики від пандемії. Саме у цей період загострилася необхідність у трудових ресурсах у приймаючих країнах. Ряд європейських країн вже у 2020 р. запрошували іноземців на сезонну роботу в аграрному секторі з організацією транспортування до країни. Важливість сезонної роботи демонструється тим фактом, що в рекомендаціях Європейської комісії від 30 березня 2020 року сезонна робота вважається критично важливою, мобільність працівників повинна сприяти навіть в умовах епідемії. У той же час багато країн ЄС покладаються на імпорт робочої сили у цьому секторі. У разі більш швидкого, ніж в Україні, відновлення європейської економіки міграція громадян за кордон може зрости.

Список використаних джерел:

- [1] Пандемія COVID-19 підштовхує українців до ризикованого працевлаштування. Вилучено з: <https://iom.org.ua/ua/pandemiya-covid-19-pidshtovhuye-ukrayinciv-do-ryzykovanogo-pracevlashtuvannya>
- [2] Державна служба статистики України. Вилучено з: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- [3] Національне дослідження з питань міграції, торгівлі людьми та інших форм експлуатації мігрантів. USAID, MOM. Вилучено з: https://iom.org.ua/sites/default/files/human_trafficking_and_migration_survey_2021_ukr.pdf
- [4] Walk Free Foundation: Global Slavery Index. 2018. Вилучено з: https://downloads.globalslaveryindex.org/ephemeral/GSI-2018_FNL_190828_CO_DIGITAL_P-1638794166.pdf

- [5] Динаміка міграційних настроїв українців. Вилучено з: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_migracionnyh_nastroeniy_ukraincev.html 3:
- [6] Комплексна оцінка бідності та соціального відчуження в Україні за 2016-2018 роки. Вилучено з: https://idss.org.ua/arhiv/Year_2018_Pov.pdf/
- [7] Рівень бідності в Україні. Вилучено з: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=7376> 3:
- [8] Ukraine unemployment rate 1991-2020. Вилучено з: <https://www.macrotrends.net/countries/UKR/ukraine/unemployment-rate> 3:
- [9] Мінфін України. Вилучено з: <https://index.minfin.com.ua/labour/salary/min/>
- [10] The Legatum Prosperity Index. Вилучено з: <https://www.prosperity.com/rankings>
- [11] Якими є наслідки масової трудової еміграції українців? Вилучено з: <https://www.dw.com/ru>
- [12] Перерахунок даних щодо приватних грошових переказів в Україну за 2015-2017 р. Вилучено з: <https://bank.gov.ua/ua/files/gFMAMphJCgvkHSQ>.

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.32

УКРАЇНСЬКО-ІТАЛІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ ЗА ЧАСІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Маломуж Володимир Володимирович
здобувач вищої освіти економічного факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УКРАЇНА

Італійська Республіка офіційно визнала незалежність України 28 грудня 1991 року. Дана подія стала свідченням доброї волі Італії по відношенню до нашої держави, бажання і готовності до налагодження співробітництва і стала передумовою для встановлення дипломатичних відносин між двома країнами і, отже, має усі підстави розглядатися як офіційна точка відліку у розвитку двосторонньої співпраці між Україною та Італійською Республікою.

Розвиток відносин розпочався після підписання Протоколу про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Італійською Республікою 22 січня 1992 року, який став першим офіційним документом, підписаним між двома державами - правовою основою для започаткування всього комплексу двостороннього українсько-італійського співробітництва. Дипломатичні відносини між Україною та Італійською республікою офіційно підтверджено 29 січня 1992 року у Протоколі про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Італійською Республікою [5]. Того ж дня в Києві було відкрите Посольство Італійської Республіки в Україні.

З часу встановлення дипломатичних відносин відбулося п'ять офіційних візитів Президента України до Італії, два візити президента та три візити прем'єр-міністра Італії до України [1]. Дипломатичні представництва України в Італійській Республіці відкриті у Римі, Неаполі, Мілані.

Україна спиралася на підтримку Італії у вирішенні фінансових питань в перші роки незалежності: завдяки наполегливості Італії Україні було надано фінансову допомогу країнами "Великої сімки". Саме Італія доклала зусиль щодо запобігання скороченню запропонованої нашої країні фінансової допомоги за рішенням саміту країн в Неаполі 1994 р.; проведення реструктуризації українського боргу; надання підтримки Україні з боку ЄС, Світового банку, Європейського банку реконструкції і розвитку, Міжнародного валютного фонду [2].

Особливий імпульс українсько-італійські стосунки отримали після підписання Договору про дружбу і співробітництво між Україною та Італією, яким, зокрема, було передбачено створення й діяльність спільної Українсько-італійської ради з економічного, промислового та фінансового співробітництва. Це відбулося під час державного візиту президента України Л. Кучми до Італії у 1995 р. Також під час зустрічі було підписано угоди про взаємний захист інвестицій та повітряне сполучення між двома країнами. Обидві країни надавали пріоритет співпраці у галузі енергетики, транспорту, телекомунікацій та взаємодопомоги у вирішенні технічних аспектів промислової діяльності в цих сферах.

З метою розширення двостороннього економічного співробітництва у 1998 р. Італію двічі відвідав прем'єр-міністр України В. Пустовойтенко. Під час переговорів з керівництвом Італії, а також представниками бізнесу були

детально обговорені найважливіші двосторонні питання: політичні та економічні відносини, актуальні міжнародні проблеми. Було зазначено, що запуск Спільної ради з економічного, промислового та фінансового співробітництва, перше засідання якої відбулося 9 грудня в Римі, було одним з найважливіших кроків на шляху подальшого розвитку економічного співробітництва.

Ці візити засвідчили повну підтримку з боку офіційного Риму курсу України на європейську інтеграцію, сприяли активзації торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва, а також вирішенню комплексу питань щодо правового захисту українських заробітчан, які тимчасово перебувають на території Італії.

Італія підтримує Україну в її прагненні стати повноправним членом Європейської спільноти Націй. Саме італійський міністр закордонних справ один з перших європейських політиків визнав необхідність переведення відносин між Україною та Європейським Союзом на рівні асоціації. І саме італійський Прем'єр-міністр С. Берлусконі визнав під час візиту в Україну в жовтні 2003 р., що Україна може бути готова до вступу в ЄС раніше, ніж заплановано [3].

Українсько-італійські відносини протягом 2004-2014 років характеризувалися неоднозначністю в плані динаміки їх розвитку, однією з причин чого стали політичні події в Україні 2004–2005 рр., нестабільність української економіки, проблеми крупних банківських та фінансових груп Італії на українських ринках. Італійська сторона послідовно визнавала євроінтеграційну перспективу України, не входячи при цьому до табору головних прибічників українського членства в Європейському Союзі. Не останню роль в цьому відіграє стратегічний вимір італійсько-російських відносин та значення енергетичного фактору для просування італійських національних інтересів у загальноєвропейському масштабі [4].

Загалом, Італія - сьомий торговельний партнер України серед країн світу за обсягом торгівлі товарами. За обсягом товарообігу України з країнами ЄС, Італія посідає третє місце (після Німеччини та Польщі). Італія – другий напрямок в Європі для українського експорту (більше Україна експортує тільки в Польщу) та шостий у світі.

Отже, підсумовуючи, слід зробити висновок: подальше розширення і вдосконалення двосторонніх торговельно-економічних відносин між Україною та Італією неможливе без введення в їх структури великих інвестиційних і коопераційних проектів співробітництва, які уможливають розвиток стратегічних галузей промисловості України, закріплення співпраці двох країн на довгостроковий період, залучення новітніх італійських технологій до процесів модернізації українських підприємств.

Список використаних джерел:

- [1] Двосторонні Українсько-Італійські відносини. Вилучено з: http://www.ambucraina.com/Relazioni_ucraino_italiane/Ucraino/Dvostoronka.htm
- [2] Істратій Л. Ф. Українсько-італійські відносини (1990 рр. – поч. XXI ст.) та їх роль в становленні незалежної держави. Вилучено з: http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2009/Politologia/45831.doc.htm
- [3] Нелін М. В. Зовнішня політика урядів С. Берлусконі (2001–2011 рр.) : дис. на здобуття ступеня канд. політ. наук: 23.00.04 / М. В. Нелін. – Миколаїв: [б. в.], 2014. – 231 арк.
- [4] Політичні відносини між Україною та Італією. Вилучено з: <https://italy.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/175-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-italijeju>
- [5] Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Італійською Республікою. Вилучено з: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/380_024
- [6] Торгово-економічне співробітництво між Україною та Італією. Вилучено з: <https://italy.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/3155-trade>

SECTION VII. LAW AND INTERNATIONAL LAW

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.33

COMBATING ILLEGAL MIGRATION: THE EXPERIENCE OF THE UNITED STATES AND GERMANY

ORCID ID: 0000-0003-0984-4173

Arina Lupu

4th year Law faculty student

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

UKRAINE

The global rise of illegal migration and its repercussions sometimes cast doubt on any potential advantages of the migratory flow movement. In recent years, the issue of illegal migration has transcended national borders and become transnational. The increase in the unlawful component of migratory processes causes a significant imbalance in securing the state's national security, is a genuine threat to public security, contributes to the rise of crime, the spread of deadly diseases, and generates an underground labor market.

Illegal migration is also a result of increasing financial discrepancies between groups, significant geographical variances in socioeconomic growth, social inequality, and disparities in economic development. Illegal immigration adds to the flooding of the labor market with unskilled workers, which can influence labor productivity and quality by impeding the leveling of market competition. Illegal immigration, as a phenomenon, has several negative implications that harm both the illegals and the states into which they unlawfully come [1].

High amounts of illegal migration may be seen in both developed and developing nations. According to international analysts, the United States has more than 5 million illegal migrants, while France and Germany have more than 4 million [2].

The development of the crisis in Syria and Iraq, as well as unsolved concerns in South Africa, are the grounds for migration to Europe. Afghans continue to flee poverty and oppression while criminal militants carry out their attacks. Poverty in Kosovo drives many to seek a better life elsewhere. As a result of EU nations' inability to handle this issue, European multiculturalism has crumbled. Governments are making concerted efforts to enhance migration policy and normalize the situation. Germany, as the union's locomotive, is the most engaged in resolving the migrant problem in the European Union.

Due to the lack of agreement among EU member states on how to resolve the problem, Germany is entering into bilateral agreements within the scope of unification. Germany has agreed on the concepts and norms of a single immigration and integration strategy with other nations. During the signing of the agreement, it was also emphasized that, in contrast to racists and populists who use existing worries for their own ends, Germany is the most engaged in resolving the migrant issue, aiming to fix the problem as quickly as possible. Recognizing the need for collaboration, the German government is actively participating in the formulation of a European migration strategy and in the signing of bilateral agreements.

Germany has a reasonably free immigration policy, efficient social integration, improved interethnic communication, and a strong focus on cultural equality among various peoples. It's also critical that Germany develops a more effective system of schools and courses to educate migrants on the language and culture of their new home. 34 million migrants have come to Germany during the last 45 years. The greatest flow was seen in the early 1990s. The majority of migrants that landed in Germany were Turks, Romanians, Greeks, Italians, and former socialists. The influx of migrants to this country has increased during the last two years. The number of migrants welcomed by the country nearly doubles every year [3].

The United States, in my opinion, is the most dramatic example of the process of illegal migration, where the first laws banning migration in the twentieth century led to the creation of the latter. However, the United States was overwhelmed by the large influx of illegal migration in the second half of the 1960s, when, under pressure from American unions, a bilateral agreement between the United States and Mexico to attract Mexican workers was annulled. To curb illegal migration, current US legislation offers a combination of policies aiming at widespread legalization of those working unlawfully in the US under amnesty and increasing responsibility for people who exploit illegal foreign labor. At the same time, the ineffectiveness of attempts to influence those who violate the law by using migrant labor, as well as the low cost of foreign labor, have not resulted in a permanent solution to the problem of illegal workers [4].

Thus, experience demonstrates that resolving the migration crisis requires a holistic approach, with migration policy taking into consideration all major socio-political, cultural, and ethnic values, as unsolved issues increase interethnic and societal issues. It is vital to presume that migrant integration should be gradual and that the host country should assist migrants and refugees in acquiring languages and cultures, opening job markets, providing access to education and health systems, and protecting them from prejudice. Immigrants, on the other hand, must be willing to adapt to a new community while also respecting its customs and culture. Immigration, ethnic and religious disputes, and transformation processes are all causing socio-cultural shifts that are prompting society to search for the most acceptable solutions for national collaboration.

Summing up the above-mentioned, not only does uncontrolled migration have a significant impact on global social and economic life, even with the creation of a unified space that necessitates the strengthening and differentiation of national migration laws, but it also causes a slew of organizational issues, primarily related to the creation of national and international systems to combat this phenomenon.

References:

- [1] The national policy of the world's countries to counter illegal migration in the modern period (2003), № 1, p. 103—106, Kiev, Ukraine.
- [2] Ivakhnyuk, I. V. (2005), International labor migration [navch. posibnyk], Moscow, Russia.
- [3] Karachurina L. Germany's Immigration Policy: a Successful or Unsuccessful Experience. – Access mode: <http://demoscope.ru/weekly/2008/0351analst02/php>. [in Ukrainian]
- [4] Caponi, V., Plesca, M. Empirical characteristics of legal and illegal immigrants in the USA. *J Popul Econ* 27, 923–960 (2014). <https://doi.org/10.1007/s00148-014-0524-x>

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.34

TRADEMARK DEFINITIONS: PROBLEMS OF COORDINATION IN BRITISH LAW

Alexey A. Maksurov

Candidate of Law, Professor
P. G. Demidov Yaroslavl State University

RUSSIA

Lecturer at the Law School
Sorbonne University of Paris

FRANCE

In the middle of the XX century, positivism was enriched with a functional doctrine, which brought to life the processes of cardinal improvement of the definitions of the second-generation trademark. It should be noted that the definitions of the second-generation trademark category have already been commented on and used by judicial practice taking into account the functional approach. In this sense, as an example of the definition of a second-generation trademark and its evolution, we cite art. 68 of the English Trademark Act of 1938, which required that a trademark be used or intended to be used in relation to goods to indicate the relationship between the relevant goods and the person authorized to use the trademark, that is, it is already obvious here that the problems of self-identification of the manufacturer (seller) "in the eyes" of the buyer (consumer) come to the fore.

We also believe that the evolution of the above definition of the trademark to the definition of the third generation is extremely indicative: the old definition of 1938 did not allow the registration of the form of goods or their packaging, even if the form, by virtue of its fame, had an individualizing ability [1]. For example, Coca-Cola's 1986 application for registration of the form of a well-known Coca-Cola bottle was rejected because, according to the Intellectual Property Office, it represented an attempt to register as a trademark "the product as such". The Registrar and the court came to the conclusion that the definition of a trademark under the English Trademark Act of 1938 indicates that a trademark can only be "something different from what it stands for." The House of Lords also noted that providing legal protection for the bottle itself would mean an undesirable monopoly on packaging [2], however, was this position of the court correct from the beginning? It is very doubtful based on the very tasks of this kind of category of civil law as trademarks.

The noted dissatisfaction of producers and sellers with the current situation naturally led to changes in legislation. It is not surprising that article 1 of the English Trademark Law of 1994 (the law was adopted, by the way, not on the own initiative of English parliamentarians, but in accordance with Council of Europe Directive No. 89/104/EEC on the approximation of trademark legislation [3]) defines a trademark as any designation capable of being represented graphically, which can distinguish goods or services of one enterprise from goods or services of another. A trademark may, in particular, consist of words (including personal names), images, letters, numbers, or the shape of goods or their packaging. Such a definition can be conditionally called the definition of the third generation. It is the definitions of the third

generation that are now universally contained in the laws of almost all countries, including Russia.

It is quite rightly noted in the literature that the English definition of a trademark of 1994 is much broader in its scope than the previous one, since it allows registering words, design, letters, numbers and the shape of goods or their packaging. Theoretically, it is possible to register even sounds and smells, although practice shows that it is very difficult. It is this kind of definition of a trademark that prevails today in developed legislation, as we believe, quite deservedly.

References:

- [1] Hart T., Fazzani L., Clark S. Intellectual Property Law. Houndmills; Basingstoke; Hampshire, 2009. P. 79.
 - [2] Coca-Cola Trade Mark Application [1986] 2 All ER 274.
 - [3] Directive of the Parliament and the Council of Europe N 2008/95/EC on the approximation of the laws of the Member States on trademarks.
-

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.35

ОСОБЛИВІ ПРИЙОМИ ВИСТУПУ ПЕРЕД СУДОВОЮ АУДИТОРІЄЮ

Гакало Ірина Геннадіївна

здобувач вищої освіти юридичного відділення
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

Скиба Віталій Михайлович

адвокат, викладач кафедри права
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

УКРАЇНА

В умовах сьогодення ораторське мистецтво розглядається як ефективний засіб впливу, що не поступається по своїй силі засобам масової інформації. Дійсно, майстерність усного мовлення, вміння впливати на почуття і настрої публіки – обов'язкова якість людини, професія якої пов'язана із постійним виступом перед аудиторією. Вважаємо, що майстерне володіння словом як універсальним інструментом думки і переконання важливо для багатьох галузей інтелектуальної діяльності, а саме у юриспруденції це стає визначальною умовою професійного успіху та обов'язковим атрибутом іміджу кваліфікованого і компетентного фахівця..

Судове красномовство є одним із найдавніших типів ораторського мистецтва. Виступаючи в суді з промовою, прокурор і адвокат підбивають підсумки не лише судового розгляду справи, але і всієї своєї попередньої праці, аналізують докази, висловлюють свою позицію у справі, міркування з питань, на які суду необхідно дати відповідь під час складання вироку, рішення, постанови, ухвали [1].

Уважно вислуховуючи судові промови, суддя може побачити сильні і слабкі сторони в аргументації учасників судових дебатів, зробити правильні висновки, прийняти законне і обґрунтоване рішення.

Судова аудиторія — це певна група людей у залі судового засідання, які беруть участь у розгляді справи або цікавляться нею. На нашу думку, цих людей можна поділити на такі групи:

- професійні учасники процесу (суддя, прокурор, адвокат, секретар судового засідання);

- учасники процесу, зацікавлені у вирішенні справи (підсудний, потерпілий, позивач, відповідач та їх представники), а та особи, що з'явилися для виконання покладених на них законом обов'язків (свідки, експерти, перекладачі тощо);

- та публіка, яка прийшла з різних мотивів і спонукань, але всіх їх об'єднує інтерес до процесу у даній справі [2].

Особа промовця і судова аудиторія визначають певну побудову та виклад судової промови. На нашу думку, кожній стороні судового процесу аби привернути і деяких час притримати увагу судової аудиторії слід дотримуватись декількох прийомів.

Перш за все, мова виступу має бути простою. Окрім того, пряма увага від слухача досягається виголошенням таких фраз: «Вельмишановні судді!

Послухайте, будь ласка!», «Прошу звернути на це увагу», «Я ще раз звертаю Вашу увагу на дану обставину», «Переходжу до аналізу доказів».

Сильними прийомами у виступі судового ратора є голосові прийоми. Так, аби звернути увагу аудиторії, ритор може підвищити голос чи навпаки, понизити його, змінити темп промови.

Але варто пам'ятати, що важливим моментом кожної судової промови є її моральне підґрунтя. Будь-яка професійна діяльність повинна здійснюватись на основі етичних принципів, що сформувались в суспільстві. Судова етика також містить комплекс моральних заборон і дозволів, що зумовлені специфікою розгляду і вирішення в судових засіданнях кримінальних, цивільних, адміністративних справ. Етичні засади вимагають від судового ратора індивідуального підходу до кожної справи, яка розглядається, недопустимість приниження людської гідності. Тільки моральні засади здатні забезпечити досягнення поставленої перед судовим промовцем мети [3].

Окрім того, основними принципами успішної промови є послідовність, тобто кожна думка логічно пов'язана з попередньою, і змістовне підсилення, коли переконливість аргументів підсилюється до кінця промови.

Видатний Морган зазначав: «Оратор повинен зосередити свою увагу на аудиторії, аудиторія - на змісті». Аби цього досягти слід виділити наступний прийом, такий як звернення до аудиторії з питаннями, які пов'язані зі змістом судової промови та на які промовець самостійно дає відповіді. Таким чином можна активізувати увагу судової аудиторії та спрямувати хід своїх міркувань у потрібне русло. Але нагадуємо ще раз, що зневага, зверхність, публічні зауваження, вираження своїх емоцій, налаштовують не лише публіку, але й інших учасників судового процесу проти оратора і руйнують контакт [4].

Жести, міміка, рухи, все це допомагає зосередити увагу судової аудиторії. Не варто стояти нерухомо. Погодьтеся, що скам'яніле обличчя прокурора не викликає довіри та залишає враження напруженості.

Рухи, жести, міміка, як ніщо інше, є складовими індивідуального стилю судового ратора. Виникають вони ніби самі собою, виходячи із змісту, емоційного настрою промови, пов'язані з рухом думки і почуттями виступаючого [2].

Міміка судового ратора здатна передати не лише радість і печаль, але й сумніви та іронію, рішучість та презирство. У гарного ратора «обличчя говорить разом з язиком» говорив Анатолій Коні.

Окрім того, судовому промовцю не варто забувати і про свій зовнішній вигляд. Саме зовнішній вигляд відповідає за такий важливий чинник, як перше враження. Хоче промовець чи ні, планує спеціально або нехтує, та перше враження формується завжди. Аксиома публічного виступу свідчить: у промовця ніколи не буде іншого випадку справити перше враження. Дослідження підтверджують, що в 75% випадків перше враження виявляється правильним. В судах, як правило, більш прийнятний діловий стиль [3].

Одяг юриста повинен бути зручним, акуратним і не зухвалим, тобто чистим та доглянутим, відпрасований, всі ґудзики на місці, без непередбачених для цього виду одягу дірок, без занадто яскравих та експресивних кольорів.

Висновок. Знання основних принципів і правил ораторського мистецтва впливають на комунікативно-виконавську майстерність фахівця в будь-якій галузі. Особливо це актуально для юристів. Важливо мати навички ділової комунікації, яка складається зі знання основ риторики, ведення дискусій.

З'ясувати, довести, переконати – ось три взаємопов'язані цілі, що визначають зміст судового красномовства.

Список використаних джерел:

- [1] Маложон О.І. (2018) Судове красномовство: навички оратора. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, (1), 19-22. Вилучено з: http://apnl.dnu.in.ua/1_2018/7.pdf
 - [2] Молдаван В.В. (2017) Судова риторика: теорія і практика. *Лідери XXI століття. Формування особистості харизматичного лідера на основі гуманітарних технологій*, (7), 123-126. Вилучено з: <https://core.ac.uk/download/pdf/196141198.pdf>
 - [3] Костючик М.Ю. (2019) Основи ораторського мистецтва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, (23), 133-136. Вилучено з: <http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/>
 - [4] Саган А.А. (2017) Мистецтво ділового спілкування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, (1), 27-30. Вилучено з: http://apnl.dnu.in.ua/1_2018/7.pdf
-

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.36

ПОСИЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ: ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ

ORCID ID: 0000-0001-6760-6021

Вашека Галина Володимирівна
Державна аудиторська служба України

УКРАЇНА

Одним із основних принципів, на яких ґрунтуються публічні закупівлі, є принцип запобігання корупційним діям і зловживанням. Статтею 5 Закону України «Про публічні закупівлі» [1] передбачено, що закупівлі здійснюються за такими принципами:

- добросовісна конкуренція серед учасників;
- максимальна економія, ефективність та пропорційність;
- відкритість та прозорість на всіх стадіях закупівель;
- недискримінація учасників та рівне ставлення до них;
- об'єктивне та неупереджене визначення переможця процедури закупівлі / спрощеної закупівлі;
- запобігання корупційним діям і зловживанням.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [2] Державна аудиторська служба України та її міжрегіональні територіальні органи забезпечують державний фінансовий контроль через проведення державного фінансового аудиту, інспектування, перевірки закупівель та моніторингу закупівлі.

Порядок проведення моніторингу процедури закупівель та специфіку реалізації результатів моніторингу безпосередньо визначено статтею 8 Закону України "Про публічні закупівлі".

Результати державного фінансового контролю засвідчили наявність низки проблем щодо функціонування системи публічних закупівель, зокрема, через уникнення недобросовісними замовниками публічності закупівель, необґрунтоване збільшення вартості договору про закупівлі, неврегульованість питання щодо виправлення невідповідностей у тендерних пропозиціях після їх розкриття, відсутність відповідальності замовників за вчинення порушень законодавства про закупівлі та їх не усунення, неоднозначного трактування підстав щодо застосування переговорної процедури закупівлі, які потребують нагального вирішення на законодавчому рівні.

Системність порушень підтверджується і даними Антимонопольного комітету України.

Зокрема, відповідно до Звіту Антимонопольного комітету України за 2020 рік [3], затвердженого розпорядженням Антимонопольного комітету України від 11.03.2021 № 7-рп, під час виконання функцій органу оскарження Комітетом були виявлені найбільш поширені порушення/помилки замовників та учасників процедур закупівель:

- неправомірна відміна замовниками процедури закупівлі;
- неправомірне застосування переговорної процедури закупівлі (в одного учасника);
- відхилення учасників із підстав, не визначених статтею 31 Закону України «Про публічні закупівлі»;

– неправомірне відхилення пропозицій учасників через ненадання ними зразків продукції, які відповідно до вимог Закону України «Про публічні закупівлі» не є складовою пропозиції та не можуть бути підставою для відхилення;

– неправомірне відхилення переможців торгів через ненадання / невідповідність документів, які не передбачені Законом України «Про публічні закупівлі» для їх надання після проведення аукціону переможцями;

– відхилення переможців під час проведення процедури «прекваліфікації» на другому етапі – аукціоні через невідповідність кваліфікаційним критеріям та/або невідповідність пропозиції умовам технічної специфікації.

– встановлення в тендерній документації технічних вимог до товару, яким відповідає продукція одного виробника;

– враховуючи законодавчу невизначеність поняття «належне обґрунтування», суб'єктивне трактування замовниками ненадання учасниками належного обґрунтування вказаної у пропозиції ціни або вартості призводить до неправомірного відхилення замовниками тендерних пропозицій учасників, що, у свою чергу, призводить до надходження скарг щодо оскарження таких дій замовників.

З метою удосконалення діючого законодавства, у листопаді 2021 року у Верховній Раді України було зареєстровано проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо посилення державного фінансового контролю» (№6331, від 19.11.2021), ініціаторами якого виступили народні депутати України Василевська-Смаглюк Ольга Михайлівна, Гетманцев Данило Олександрович, Лаба Михайло Михайлович, Клочко Андрій Андрійович, Безгін Віталій Юрійович, Шуляк Олена Олексіївна, Криворучкіна Олена Володимирівна, Забуранна Леся Валентинівна, Любота Дмитро Валерійович, Фріс Ігор Павлович, Кінзбурська Вікторія Олександрівна, Ковальчук Олександр Володимирович, Бондаренко Олег Володимирович, Гривко Сергій Дмитрович, Гришина Юлія Миколаївна, Наталуха Дмитро Андрійович, Ткаченко Олександр Михайлович, Торохтій Богдан Григорович, Медяник В'ячеслав Анатолійович, Салійчук Олександр В'ячеславович, Білозір Лариса Миколаївна, Кісель Юрій Григорович, Нікітіна Марина Вікторівна, Радуцький Михайло Борисович, Третьякова Галина Миколаївна.

Метою законопроекту є визначення алгоритму зупинення платежів органами казначейства та банківськими установами за процедурами закупівель, в яких органами державного фінансового контролю встановлені порушення вимог Закону України «Про публічні закупівлі».

Проектом Закону [4] передбачається внесення змін до статті 7 Закону України «Про публічні закупівлі», якою регламентовано державне регулювання, контроль у сфері закупівель та громадський контроль, та встановлюються наступні норми:

– банки під час оплати за договорами про закупівлю перевірятимуть наявність звіту про результати проведення закупівлі шляхом його перегляду в електронній системі закупівель. У разі відсутності звіту про результати проведення закупівлі, наявності оприлюдненого в електронній системі закупівель висновку про результати моніторингу процедури закупівлі із зобов'язанням про усунення порушення (порушень) законодавства шляхом відміни тендеру, розірвання договору про закупівлю у разі якщо такі порушення не усунуті замовником і висновок не скасовано у судовому порядку, платіжне доручення вважається оформленим неналежним чином;

– центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, не прийматиме платіжні доручення до виконання та припинить реєстрацію бюджетних зобов'язань і платежів за договорами про закупівлю, укладеними за результатами проведення процедур закупівель, в яких у висновку про результати моніторингу процедури закупівлі встановлені зобов'язання про усунення порушення (порушень) законодавства шляхом відміни тендеру, розірвання договору про закупівлю у разі якщо такі порушення не усунуті замовником і висновок не скасовано у судовому порядку.

Такі зміни, як свідчить Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо посилення державного фінансового контролю», зумовлені аналізом результатів моніторингів закупівель, здійснених органами державного фінансового контролю у 2020 році.

У минулому році замовники не усунули порушення, виявлені під час проведення 5,6 тис. закупівель (або 65,3 % до загальної кількості процедур, в яких виявлено порушення законодавства у сфері закупівель) загальною очікуваною вартістю 135,2 млрд гривень [5].

Головним Комітетом Верховної Ради України з опрацювання законопроекту визначено Комітет з питань економічного розвитку. Крім того, проект закону опрацьовується також в Комітеті з питань бюджету, Комітеті з питань фінансів, податкової та митної політики, Комітеті з питань антикорупційної політики та Комітеті з питань інтеграції України до Європейського Союзу.

Невідкладне внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» розширить заходи впливу за порушення законодавства із здійснення закупівель та підвищить відповідальність замовників та учасників процедур закупівель.

Список використаних джерел:

- [1] Про публічні закупівлі (Закон України). № 922-VIII (2015). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.
- [2] Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні (Закон України). №2939-XII (1993). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>.
- [3] Звіт Антимонопольного комітету України за 2020 рік (2021). Вилучено з <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/4a0/e26/6054a0e268fc0702551413.pdf>.
- [4] Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо посилення державного фінансового контролю (проект Закону). № 6331 (2021). Вилучено з <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=73250&pf35401=556044>.
- [5] Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо посилення державного фінансового контролю (2021). Вилучено з <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=73250&pf35401=556090>.

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.37

ПРОБЛЕМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЖІНОК НА РИНКУ ПРАЦІ

Пушкіна Олена Вікторівна

д-р.юрид.наук, проф.,
завідувачка кафедри цивільного, господарського та екологічного права
НТУ «Дніпровська політехніка»

УКРАЇНА

Згідно з Конституцією України чоловіки та жінки мають однакові права та свободи. Але в повсякденному житті ми часто зустрічаємося з прикладами, коли жінкам пропонується менша, ніж чоловікам, заробітна плата, коли представницям слабкої статі відмовляють у працевлаштуванні тільки тому, що вони матері малолітніх дітей.

Незважаючи на те, що XXI століття вже стало епохою встановлення гендерної рівності в суспільстві, питання це не втрачає своєї актуальності і зараз. Існують різні думки з цього приводу, інколи зовсім протилежні: одні твердять про абсолютну рівність чоловіків та жінок, інші - що рівності принципово бути не може.

В Україні питання гендерної рівності у сфері трудових відносин сьогодні є досить актуальним. Хоча Конституція нашої держави [1] та Закон України «Про працю» [2] гарантують свободу від всіх форм дискримінації, у тому числі і за ознакою статі, а міжнародні угоди, ратифіковані нашою державою, спрямовані на викорінення утисків у різних сферах суспільного життя (так, відповідно до Конвенції «Про захист прав людини та основоположних свобод здійснення прав і свобод», викладених у ній, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою - статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження тощо) [3] на практиці ситуація є іншою.

Сучасне законодавство України містить заборону щодо дискримінації за статевою ознакою. Проте на ринку праці вона все ж таки є поширеним явищем.

Одним з механізмів дискримінації, до якого вдаються роботодавці, є оголошення про вакансії. Такі оголошення з вказівкою бажаної статі працівника з'являються в газетах, журналах з працевлаштування і на сайтах з працевлаштування в Інтернеті, так само, як і в приватних рекрутингових фірмах, агенціях з працевлаштування і державних центрах зайнятості. А це, як відомо, суперечить Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [4], де вказано, що роботодавцям забороняється в оголошеннях (рекламі) про вакансії пропонувати роботу лише жінкам або лише чоловікам, за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі, висувати різні вимоги, даючи перевагу одній із статей, вимагати від осіб, які влаштовуються на роботу, відомості про їхнє особисте життя, плани щодо народження дітей.

Серед інших поширених механізмів дискримінації, з якими жінки стикаються вже на робочому місці, є відмова у наданні відпусток у зв'язку з вагітністю і пологами чи для догляду за дітьми, виплата гарантованих державою коштів, обмеження можливостей професійного зростання, сексуальні домагання. Водночас роботи, які виконують жінки, все більше зосереджуються на найневигоднішій ділянці ринку праці. Більшість низькооплачуваних робітників - це жінки. До того ж жінкам предпенсійного віку після втрати роботи дуже важко знову повернутися на ринок праці. Жінки першими порівняно з чоловіками підпадають під удар безробіття.

За статистикою ООН, 2/3 роботи припадає на частку жінок. Але тільки 1% всього майна належить жінкам, інші 99% - чоловікам. Зарплата жінок в Україні становить приблизно 80% від зарплати чоловіків, а серед скорочених їх більше 60%. Прем'єр-міністр України Д.Шмигаль під час виступу на Українському жіночому конгресі вказав на наявну дискримінацію жінок на українському ринку праці та зазначив з посиланням на інформацію Міністерства соціальної політики, що лише в питанні заробітної плати це приводить до розриву в розмірі до 25%. За його словами, жінки недоотримують чверть зарплати через упередженість керівників, поділ професій на чоловічі та жіночі, декрет, вік, зовнішність і навіть характер. Глава уряду наголосив, що для фактичного досягнення рівності можливостей жінок і чоловіків на ринку праці в Україні необхідна ще серйозна робота, хоча юридично ці права і закріплені в законодавстві [5]. У сферах, де жінки переважають (наприклад, в освіті), як не парадоксально, відсоток ще більший. На ринку праці також відслідковується вікова дискримінація. Від 20 до 29 років - пік зайнятості чоловіків, жінок - 40-44 роки. Саме в цей час вони виростили дітей, мають досвід роботи, знання і бажання працювати. На роботу, як правило, приймають жінок віком до 35 років. Питома вага жінок у складі сукупної робочої сили України перевищує 50%. Проте в процесі формування ринку праці зменшується рівень їхньої конкурентоспроможності, підвищується ризик втратити роботу, скорочуються можливості професійного зростання, підвищення кваліфікації та перекваліфікації.

На жаль, на сьогодні у суспільстві ще спрацьовує стереотип, що чоловік може виконати будь-яку роботу краще, ніж жінка. Але це не так, бо чимало керівних посад у виконавчій владі областей займають жінки. Можна стверджувати, що винними у дискримінації жінок на ринку праці є керівники на місцях. Саме через їх безвідповідальність та через те, що вони не дотримуються українського законодавства, потерпають їх підлеглі - жінки. У жовтні 2020 року місцеві вибори відбулися за новим виборчим законодавством, яке передбачає обов'язкову гендерну квоту та відповідальність за її недотримання. Так, у виборчому списку партій має бути не менше 40% представників однієї статі [6]. На наш погляд, проблеми у сфері гендерної рівності населення України необхідно вирішувати через пошуки нових підходів до забезпечення гендерної рівності на ринку праці, а кінцевою метою формування гендерної політики у сфері зайнятості населення є забезпечення рівних можливостей доступу до гідної праці відповідно до рівня освіти і професійної кваліфікації для жінок і чоловіків. Для цього необхідна реалізація ряду антидискримінаційних заходів, що спрямовані на забезпечення рівних можливостей працевлаштування в гендерному аспекті, ліквідацію гендерного професійного поділу та забезпечення рівних можливостей кар'єрного просування для жінок і чоловіків.

Список використаних джерел:

- [1] Конституція України (Закон України) № 254к/96-ВР. (2020). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- [2] Кодекс законів про працю України (Закон України) № 322-08. (2021). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
- [3] Конвенція Про захист прав людини та основоположних свобод здійснення прав і свобод (Міжнародна конвенція) № 995_004. (2013). Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
- [4] Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (Закон України) № 2866-IV (2018). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
- [5] IV Український жіночий конгрес. Від можливостей до реальних змін. 23 листопада 2021 року, Київ. Вилучено з <https://www.youtube.com/channel/UCBp0eiPDox8MYhj-WZd5NIQ>
- [6] Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення виборчого законодавства (Закон України) № 805-IX (2020). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-20#Text>

SECTION VIII. MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND SECURITY OF THE STATE BORDER

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.38

ВІЙСЬКОВО-ПОВІТРЯНІ СИЛИ БАЛТІЙСЬКИХ ТА СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО В СУЧАСНІЙ НАГОРОДНІЙ ФАЛЕРИСТИЦІ

Кривцов Артем Олегович
студент факультету підготовки офіцерів запасу за контрактом
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Кривцов Олег Володимирович
начальник групи
факультету перепідготовки та підвищення кваліфікації авіаційного персоналу
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Царенко Олена Олексіївна
канд. політ. наук,
керівник напряму розвитку молодіжної науки
Громадська організація «Молодіжний центр наукової діяльності»

УКРАЇНА

Військово-повітряні сили є одним із найважливіших видів збройних сил держав, метою яких є забезпечення безпеки повітряних кордонів, виконання бойових завдань у повітрі, прикриття підрозділів та угруповань наземних видів та родів військ збройних сил з повітря, ведення повітряної розвідки, транспортування надважких матеріальних засобів, виконання операцій з повітряного десантування. Усі країни-члени Північноатлантичного альянсу (далі – НАТО) мають військово-повітряні сили, які беруть участь у захисті територіальної цілісності своєї країни та в миротворчих операціях. Також військово-повітряні сили мають власну геральдичну та нагородну системи. Нагородна система здебільшого складається із відзнак у вигляді орденів, медалей та нагрудних знаків, які досліджує та вивчає важлива наука – фалеристика. Робота присвячена нагородам військово-повітряних сил збройних сил Литви, Естонії та Норвегії.

Рішенням Сейму Литовської Республіки від 1 липня 1993 року Nr. I-196 була запроваджена відомча нагорода – Медаль Дарюса та Гіренаса, яка названа на честь видатних військових литовських льотчиків Стяпонаса Дарюса (1896-1933) та Статіса Гіренаса (1893-1933), які загинули під час трансатлантичного перельоту за маршрутом Нью-Йорк – Каунас. Дана нагорода вручається Міністерством оборони та Міністерством транспорту і зв'язку Литовської Республіки, за заслуги перед литовською авіацією. До 2003 року Медаль мала статус державної нагороди [1].

Рис. 1. Медаль Дарюса та Гіренаса

Металева колодка медалі обрамлена блакитною стрічкою та біло-бірюзовими смужками з обох боків [1].

Лицьовий бік Медалі зроблений із жетону, виготовлений з бронзи, на якому зображено по центру портрети в профіль видатних льотчиків Стяпонаса Дарюса та Статіса Гіренаса в льотних шоломах. В нижній частині зроблено напис литовською мовою «DARIUS IR GIRĖNAS» (переклад: Дарюс та Гіренас) [1].

В 1932 році була запроваджена відомча нагорода Міністерства охорони краю Литовської Республіки – Почесний знак Литовської військової авіації «Сталеві Крила». Даною відзнакою нагороджують військовослужбовців офіцерського та генеральського складу, які є льотчиками, що особливо відзначилися під час виконання завдань та операцій. В 1930-х та 1940-х роках відзнакою нагороджували військовослужбовців сержантського складу та військових льотчиків інших держав [2].

Рис. 2. Почесний знак Литовської військової авіації «Сталеві Крила»

Знак виготовлений зі срібла та зроблений у вигляді двох стилізованих сталевих крил, які прикрашені трикутними заклепками. Сталеві крила символізують військові літаки та авіаційну сферу. По центру зображено шестикутний хрест з рівновеликими поперечинами білого кольору та чорною облямівкою. Даний хрест є головним елементом гербу великокняжої та королівської династії Ягеллонів в XIV-XVI століттях. Представники династії були великими князями литовськими в XIV-XVI століттях [2].

В 2007 році була запроваджена відомча нагорода Міністерства оборони Естонської Республіки – Хрест заслуг Військово-повітряних сил. Нагорода має три ступенів і вручається за зразкову та сумлінну службу у Військово-повітряних силах Естонії, за розвиток естонської військової авіації та міжнародне військове співробітництво [3].

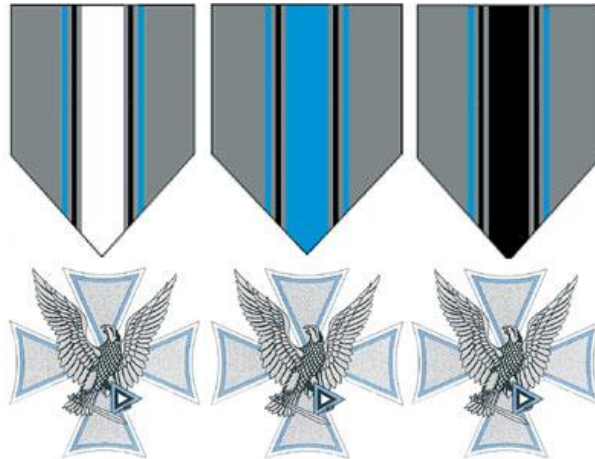

Рис. 3. Хрест заслуг Військово-повітряних сил трьох ступенів (Естонія)

Металева колодка Хреста обрамлена сірою стрічкою та трьома кольоровими смужками по центру. Кожна ступінь має власний колір центральної смужки, наприклад, хрест першого ступеню має біло-блакитні смужки, другого ступеню – блакитні смужки, а третього ступеню – чорно-блакитні смужки [3].

Лицьовий бік Хреста зроблений із жетону у вигляді срібного Мальтійського хреста із блакитною облямівкою, по центру якого зображено білого орла з мечем та стилізованим трикутним щитом. Дизайн жетону кожного ступеню є аналогічним один до одного [3].

В 1982 році була запроваджена відомча нагорода Військово-повітряних сил Королівства Норвегія – Медаль Військово-повітряних сил «За вірну службу». Медаллю нагороджуються військовослужбовці рядового складу Військово-повітряних сил Королівства Норвегія, які пройшли повну базову військову підготовку та звільнені в запас. Також відзначаються військовослужбовці офіцерського складу після здобуття військової освіти, які відслужили певний термін базової військової служби і в результаті звільнені в запас. За кожний черговий призов на військову перепідготовку на стрічку Медалі кріпиться п'ятикутна срібна зірка, але не більше трьох [4].

Рис. 4. Медаль Військово-повітряних сил «За вірну службу» (Норвегія)

Колодка Медалі обрамлена блакитною стрічкою, яка прикрашена срібними тоненькими смужками [4].

Лицьовий бік Медалі зроблений із жетону виготовленого із бронзи, на якому зображено по центру емблему Військово-повітряних сил Королівства

Норвегія. Емблема складається зі стилізованого сокола – символу неба та військової авіації, над яким зображено геральдичну корону – символу монархії та влади. В нижній стороні зображено лавровий вінок – символ слави і перемоги.

На зворотному боці зроблено по колу напис «LUFTFORSVARET – FOR FRED OG FRIHET» (переклад: Військово-повітряні сили – за мир та свободу» [4].

Базуючись на вищесказаному, можна зробити висновок, завдяки нагородній фалеристиці, можна дослідити геральдичні елементи військової авіації, історію розвитку нагородних систем військово-повітряних сил Литви, Естонії та Норвегії, а також вивчати історичні факти про військових льотчиків скандинавських та балтійських країн-членів НАТО.

Список використаних джерел:

- [1] DĖL DARIAUS IR GIRĖNO MEDALIO ĮSTEIGIMO BEI LIETUVOS RESPUBLIKOS ORDINŲ, MEDALIŲ IR KITŲ PASIŽYMĖJIMO ŽENKLŲ ĮSTATYMO PAKEITIMO IR PAPILDYMO. Į S T A T Y M A S. LIETUVOS RESPUBLIKOS. (1993). Вилучено з: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5509>
- [2] Karo Aviacijos garbės ženklas "Plieno Sparnai". (2021). Вилучено з: <https://www.plienosparnai.lt/page.php?1185>
- [3] Õhuväe teeneteristi kirjeldus ning selle andmise ja kandmise kord. (2021). Вилучено з: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12838132>
- [4] Forsvarets medaljar. (2021). Вилучено з: <https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/uniformer-grader-medaljer/medaljer>

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.39

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ВОГНЕВОГО УРАЖЕННЯ ПРОТИВНИКА

ORCID ID: 0000-0003-3418-9529

Лихольот Олександр Вікторович

ад'юнкт кафедри ракетних військ і артилерії

Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0002-9900-5930

Майстренко Олександр Васильович

доктор військових наук, провідний науковий співробітник наукового відділу

підготовки і атестації наукових і науково-педагогічних працівників

науково-методичного центру організації наукової і науково-технічної діяльності

Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

УКРАЇНА

Результати аналізу участі ракетних військ і артилерії (РВіА) у вогневому ураженні противника (ВУП) в ході ведення операції об'єднаних сил (ООС), антитерористичної операції (АТО) на окупованій частині Донбасу [1] свідчать, що процес ВУП має ряд проблем, які суттєво знизили його ефективність. Серед них: недостатність розвідувальної інформації або її надлишок, швидке старіння розвідувальної інформації в умовах швидкоплинності бойових дій, відсутність доцільного механізму визначення пріоритетності цілей, невідповідність засобів розвідки засобам ураження, відсутність (недосконалість) автоматизованих систем управління (АСУ), що призводило до обробки лише 20% розвідувальної інформації.

Загалом, ці проблеми в практиці виникли через незбалансованість сил і засобів залучених до процесу вогневого ураження, яка викликана недосконалістю науково-методичного апарату щодо визначення основних складових системи реалізації завдань ВУП [1].

Дані проблеми досліджувалися лише з деяких питань [1, 2], але питання визначення складових процесу ВУП, їх збалансованості для ефективної реалізації завдань ВУП, визначення пріоритетності цілей досліджені не повністю.

У роботі [3] проводилось визначення складових процесу ВУП методом дерева цілей за функціональною ознакою, яка притаманна процесу планування, більше акцентуючи увагу на її складових таких, як отримання відомостей про обстановку, оцінювання обстановки і розподіл сил та засобів ВУП між завданнями. Тобто в більшій мірі деталізовано планування, при цьому складові розвідки та ураження процесу ВУП досліджені не повністю.

Тому виникла необхідність у проведенні дослідження щодо визначення складових процесу ВУП та їхнього впливу на досягнення мети даного процесу. Враховуючи те, що процес ВУП є складним для вибору методу його формалізації використано метод "дерева цілей".

Для проведення дослідження з урахуванням розвитку концепції "мережецентричної війни", асиметричності майбутніх воєнних дій, тенденції зміщення акцентів збройної боротьби на недопущення надлишкових людських втрат, генеральною метою обрано досягнення потрібних ефектів ВУП щодо

впливу на противника, за допомогою яких можна буде реалізувати спроможності інших складових в досягненні мети операції [1].

Опис моделі функціонування процесу ВУП здійснено за циклом OODA (Observe – спостереження, Orient – оцінювання, Decide - рішення, Act - дія) Дж.Бойда [4], який діє у взаємодії з навколишнім середовищем, є неперервним та допускає багаторазове повторення петлі дій, тобто відбувається реалізація принципу зворотнього зв'язку. Враховуючи те, що РВіА є одним із виконавців ВУП, застосування циклу OODA до РВіА, дало змогу побачити їх функціональні зв'язки. Тобто кожний елемент відповідає за: сили і засоби розвідки – спостереження, сили і засоби управління – оцінювання і прийняття рішення, сили і засоби вогневого впливу – дію. Цілями I-го рівня визначено: розвідку, управління та вогневий вплив.

Цілі I-го рівня поділено відповідно циклу F2T2E2A (find, fix, track, target, engage, exploit, assess) [5] стандартів країн НАТО. Але враховуючи здобуті уроки під час ведення ООС (АТО) у розрізі забезпечення живучості РВіА [6], дані підрозділи не будуть постійно знаходитись в районах вогневих позицій для забезпечення безперервної підтримки загальновійськових частин(підрозділів), а будуть здійснювати маневр підрозділами після кожного вогневого нальоту, тому в циклі F2T2E2A складову ураження поділено на: preparation (підготовка) та engage (ураження), які будуть повністю описувати зміст складової “ураження”.

Метою розвідки обрано максимізацію реалізації можливостей сил та засобів розвідки щодо виявлення об'єктів противника із необхідною точністю і достовірністю та їх супроводження протягом визначеного часу. Для досягнення мети розвідки її поділено на: виявлення, фіксацію та відстеження.

За результатами виявлення потенційних цілей вирішується, чи потребує конкретний об'єкт додаткової уваги або відхилення від існуючого плану.

Фіксація полягає у виявленні та визначенні географічного положення цілі, розмірів цілі (якщо можливо), проведенні вимірювання з підтвердженням з декількох засобів.

Відстеження – це безперервний процес технічного спостереження за ціллю, який триває до успішного ураження цілі та оцінювання ведення вогню.

Метою управління обрано максимізацію рівня забезпечення обробки, трансформації та обміну інформацією між засобами розвідки та вогневого впливу на рівні, який забезпечить максимальну реалізацію їх можливостей. Для досягнення мети управління її поділено на: націлювання та оцінювання.

Націлювання передбачає остаточне затвердження плану ураження з постановкою задач відповідному засобу ураження та розвідки.

Процес оцінювання відображає зіставлення реальних результатів ВУП із запланованими, оцінюється рівень завданих збитків та рівень боєздатності цілі, приймається рішення щодо подальших дій.

Метою вогневого впливу обрано максимізацію рівня реалізації можливостей сил та засобів вогневого ураження щодо поразки об'єктів противника (досягнення ефектів). Для досягнення мети вогневого впливу її поділено на: підготовку та ураження.

Підготовка включає в себе переміщення та розгортання сил та засобів відповідно прийнятого рішення щодо ураження цілі.

Під час ураження здійснюється безпосереднє ураження цілі та організовується взаємодія для забезпечення успішного її відстеження.

Отже в загальному вигляді “дерево цілей” процесу ВУП буде мати структуру, яка наведена на рис.1.

Рис. 1. “Дерево цілей” процесу вогневого ураження противника

Таким чином, за результатами проведеного системного аналізу процесу ВУП методом “дерева цілей” визначено складові даного процесу, зв’язки між ними, їх вплив на процес та здійснено їх поділ з урахуванням рівнозначного внеску в досягненні мети ВУП.

Список використаних джерел:

- [1] Майстренко, О. В., & Лихольот, О. В. (2021). Декомпозиція процесу вогневого ураження противника. *Честь і закон*, 3(78), 30–36. doi: 10.33405/2078-7480/2021/3/78/244546.
- [2] Майстренко, О. В., Давидовський, Л. С., Прокопенко, В. В., Бубенщиков, Р. В., & Стегура, С. И. (2018). Методика збалансування сил і засобів підсистем вогневого ураження противника. *Озброєння та військова техніка*, 2(18), 27–31. doi: 10.34169/2414-0651.2018.2(18).27-31.
- [3] Майстренко, О. В., Бубенщиков, Р. В., Бондар, Р. В., & Поплінський, О. В. (2018). Декомпозиція процесу вогневого ураження противника за допомогою методу побудови «дерева цілей». *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*, 2(32), 45–50. doi: 10.33099/2311-7249/2018-32-2-45-50
- [4] Ивлев, А. А. (2008). *Основы теории Джона Бойда. Принципы, применение и реализация*. (Монография). Москва.
- [5] AJP-3.9(A)(1). Allied Joint Doctrine for Joint Targeting. NSO. (NATO standard). (2016).
- [6] Репіло, Ю. Є., & Головченко, О. В. (2021). Обґрунтування показників та критерію можливої живучості артилерійських підрозділів під час вогневої підтримки в наступальних діях. *Системи озброєння і військова техніка*, 3(67), 39–44. doi: 10.30748/soivt.2021.67.05.

SECTION IX. BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.40

IDENTIFICATION OF LUMBRICUS TERRESTRIS IMMUNE CELLS

ORCID ID: 0000-0001-9872-0484

student at the Educational-Scientific Institute of Natural and Agrarian Sciences
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

Sokolenko Yuliana

ORCID ID: 0000-0002-7341-1762

Candidate of Biology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Cell Biology and Methods of Teaching
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

Sokolenko Svitlana

ORCID ID: 0000-0003-3222-4298

Candidate of Biology, Senior Lecturer at the Department
of Biology, Ecology and Agricultural Technologies
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

Zubenko Olha

UKRAINE

The skin and digestive system of Annelids are in constant contact with the soil. Therefore, their coelomic fluid is not aseptic. Each segment of the cavity interacts with the external environment through the dorsal pores. They are the means of penetration of microbes in general [1]. Such conditions led to the active development of the immune system of Annelids, and they are considered the first animals in the phylogenetic tree that have both cellular and humoral links of the immune system [2]. Currently, only innate immunity is described in Annelids, although some scientists offer a hypothesis regarding the onset of the development of adaptive immunity. The set of immune cells in annelids is quite complex. These are coelomocytes – cells that are in a free state in the coelomic fluid of the cavity. There is no clear classification of coelomocytes for this moment, even within limited classes. This is primarily due to the fact that the main criterion of distribution is morphological characters, which are interpreted in different ways by scientists. Confusion still arises because of the terms, because in the outdated literature such a concept as "leukocytes" is used, which is not entirely true [3]. Factors of the human immune system are important bioindicators of exogenous influences [4-7]. The high sensitivity of immune factors can be used to assess the adaptive capabilities of individual systematic groups of Annelids [8]. Accordingly, the efficient detection and identification of annelid immune cells require improvements. Representatives of the group of earthworms, which form most of the lithospheric macrofauna, are considered optimal organisms for such studies.

Analysis of the literature shows that the simplest and most accessible method for isolating and determining the immune cells of Annelids is direct invasive isolation from the coelom. The isolated coelomic fluid was applied to glass slides and dried in air for an hour for adhesion of the cells to the surface. After that, the samples were stained according to Pappenheim. Microscopy was used for the morphological

comparison to identify cells. The size, shape, color of the cytoplasm and nucleus, the presence of inclusions were analyzed for identification [1]. Three types of *Lumbricus terrestris* immune cells were differentiated: granular amoebocytes, hyaline amoebocytes, and eleocytes. All identified cells had typical features of structure and color. Individual cells were fixed in a state of phagocytic activity, which indicates the potential for assessing both antimicrobial activity in representatives of *Lumbricus terrestris* and using it to determine the degree of influence of environmental factors and bioindication. Thus, the proposed method is convenient, accessible, and informative for characterizing the cellular immunity of earthworms.

References:

- [1] Engelmann P., Hayashi Y., Bodó K., Ernszt D., Somogyi I., Steib A., Orban, J., Pollak, E., Nyitrai, M., Németh, P., & Molnár L. (2016). Phenotypic and functional characterization of earthworm coelomocyte subsets: Linking light scatter-based cell typing and imaging of the sorted populations. *Developmental & Comparative Immunology*, 65, 41-52. <https://doi.org/10.1016/j.dci.2016.06.017>
- [2] Gupta S., & Yadav S. (2016). Immuno-defense strategy in earthworms: a review article. *International Journal of Current Microbiology and Applied Sciences*, 5(4), 1022-1035. <http://dx.doi.org/10.20546/ijcmas.2016.504.117>
- [3] Roubalová R., Plytycz B., Procházková P., Navarro Pacheco N.I., & Bilej M. (2018) Annelida: Environmental Interactions and Ecotoxicity in Relation to the Earthworm Immune System. In: Cooper E. (eds) *Advances in Comparative Immunology*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-76768-0_27
- [4] Sokolenko, V. L., & Sokolenko, S. V. (2010). Leukogram indicators in people who lived a long time in contaminated areas. *Herald of Cherkassy University*, 180, 112-116.
- [5] Соколенко, В., Соколенко, С., Кучер, В., Гончаренко, В., & Соколенко, Ю. (2021). Показники імунної системи та мікробіому як маркери стану здоров'я населення України. *Матеріали конференцій МЦНД*. <https://doi.org/10.36074/mcnd-11.06.2021.medicine.01>
- [6] Соколенко, В. Л., & Соколенко, С. В. (2012). Показники Т-клітинної ланки імунітету в осіб, які тривалий час проживали на радіаційно забруднених територіях. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*, 17(252), 145-151. http://anatomy.luguniv.edu.ua/ukr_sci/17_2012.pdf#page=146
- [7] Соколенко, В. Л., Соколенко, С. В., & Швед, Н. В. (2009). Аналіз показників клітинної ланки імунітету, як критерій оцінки адекватності отриманих навантажень на заняттях фізичним вихованням у ВНЗ. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, (7), 172-175. <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-07/09svleih.pdf>
- [8] Calisi, A., Zaccarelli, N., Lionetto, M. G., & Schettino, T. (2013). Integrated biomarker analysis in the earthworm *Lumbricus terrestris*: application to the monitoring of soil heavy metal pollution. *Chemosphere*, 90(11), 2637-2644. <https://doi.org/10.1016/j.chemosphere.2012.11.040>

SECTION X. AGRICULTURAL SCIENCES AND FOODSTUFFS

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.41

ВИКОРИСТАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ГЕНОТИПІВ У ПРОГРАМАХ ГІБРИДИЗАЦІЇ В СВИНАРСТВІ

ORCID ID: 0000-0003-1227-9873

Федяєва Анна Сергіївна

канд. с-г. наук, ст. викладач, ст. викладач кафедри генетики,
розведення та селекційних технологій в тваринництві
Державний біотехнологічний університет

Хохлов Анатолій Михайлович

проф. кафедри генетики,
розведення та селекційних технологій в тваринництві

ORCID ID: 0000-0002-6747-5487

Шевченко Оксана Борисівна

канд. вет. наук, доцент,
доцент кафедри генетики, розведення та селекційних технологій в тваринництві
Державний біотехнологічний університет

УКРАЇНА

Вступ. Інтенсифікація свинарства та покращення якості свинини значною мірою залежить від стану й розвитку племінної бази, кількості племінних тварин різних порід, рівня їх продуктивності, генетичного потенціалу та цілеспрямованої селекційно-племінної роботи. Підвищення продуктивності тварин у товарних стадах – є кінцевою метою селекційного процесу. Для вирішення даного питання розроблені регіональні системи розведення свиней, які включають три методи розведення: чистопородне, схрещування, і гібридизація [1].

Матеріали і методи дослідження. Експериментальна частина проведена в умовах племінного репродуктора по великій білій породі свиней ДП «НАЦІОНАЛ ПЛЮС» Дніпропетровська область. Для проведення експериментальної частини роботи з поголів'я племінного репродуктора було відібрано 30 голів свиноматок великої білої породи та 10 голів помісних свиноматок з генотипом велика біла х ландрас. Всі відібрані тварини були поділені на групи за принципом аналогів з урахуванням походження, віку та розвитку тварин [1]. У досліді були використанні кнури великої білої породи (I група), ландрас (II група), дюроч (III група), і помісні свиноматки велика біла х ландрас з термінальними кнурами (IV група).

Результати досліджень. Най кращими виявились поєднання, де були використанні кнури породи дюроч (III група) та термінальні (IV група) у нащадків яких були найвищими показниками абсолютні та відносні прирости, як на початку періоду досліджень так і в кінці досліду. Результати матеріалів, що до лінійних промірів тіла будови є підставою зробити висновки, що тварини вивчених нами генотипів мали не однакову будову тіла в різні вікові періоди найбільша інтенсивність росту спостерігалась за промірами довжини тулуба,

обхват грудей, на пів обхвату заду. Менш інтенсивно змінювались показники обхвату п'ясті та показники росту в висоту. Найкращими виявились поєднання, де були використанні кнури помісної свиноматки з термінальними кнурами. Вивчення відтворювальних якостей чистопородних свиноматок велика біла та помісних (ВБ х Л) свиноматок з кнурами різних порід української та закордонної селекції показали суттєві відмінності між різними показниками, які характеризують їх репродуктивні якості. Аналіз даних свідчень, що за багатоплідністю найвищий результат отриманий від поєднання помісних (ВБ х Л) свиноматок з термінальними кнурами (IV групи) які переважали контрольну групу на 12%. Молочність свиноматок склала $54,4 \pm 2,3$ кг в той час як багатоплідність свиноматок контрольної групи $10,5 \pm 0,3$ голів при молочності $49,7 \pm 1,6$ кг (I групи), а при поєднанні свиноматок великої білої породи з кнурами ландрас відповідно $10,8 \pm 0,5$ голів та $55,5 \pm 2,4$ кг. Збереженість поросят при відлученні 26 днів для свиноматок I групи 85%, II групи 93%, III групи 91%, IV групи 90%. Найбільша маса гнізда при відлученні отримана у піддослідних тварин II та IV групи, відповідно на 12 та 7% виші ніж в контрольній групі.

Висновки. Результати проведених досліджень їх аналіз показує, що за репродуктивними якостями кращими були чистопородні свиноматки велика біла породи в поєднанні з чистопородними кнурами ландрас, а також помісні свиноматки велика біла-ландрас з термінальними кнурами. За індексами відтворювальних якостей кращими були свиноматки II та IV групи – на рівні 36,9 та 36,8 відповідно. Використання кнурів різних генотипів сприяло зміні пропорції тіло будови. Розраховані індекси тіло будови свідчили, що усі тварини дослідних груп переважали чистопорідний молодняк великої білої породи контрольної групи.

Список використаних джерел:

- [1] Онищенко, А.О. (2008) *Вивчити ефективність використання свиней української м'ясної породи в якості материнської форми при чистопородному розведенні і схрещуванні* (автореф. дис.. Онищенко А.О.) Інститут свинарства ім. О.В. Квасницького УААН. Полтава. Україна
- [2] Зоотехнічна та економічна оцінка племінної цінності свиней. (2018). Вилучено з <http://agro-business.com.ua/agro/suchasne-tvarynystvo/item/11677-zootekhnichna-ta-ekonomichna-otsinka-pleminnoi-tsinnosti-svynei.html???history=0&pfid=1&sample=9&ref=0.html>

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.42

ІННОВАЦІЇ З ПРОГНОЗУВАННЯ ФІТОСАНІТАРНОГО СТАНУ ПОСІВІВ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

ORCID ID: 0000-0003-4575-5039

Круть Михайло Володимирович

канд. біол. наук, ст. наук. співроб., в.о. зав. відділу наук. досліджень
з питань інтелектуальної власності та маркетингу інновацій*Інститут захисту рослин Національної академії аграрних наук України*

УКРАЇНА

Анотація. Частина створених Науково-методичним центром «Захист рослин» інновацій розкривають можливості щодо вирішення низки широкопрофільних питань щодо розробки прогнозів фітосанітарного стану зернових культур: 1) прогнозування змін в агросфері на основі аналізу багаторічної бази даних гідротермічних умов та показників фітосанітарного стану агроценозів; 2) упередження надзвичайних ситуацій в агросфері на підставі сучасної системи моніторингу із застосуванням GPS-навігації та розробки регламенту проведення захисних заходів; 3) прогнозування розвитку небезпечних шкідників та збудників хвороб зернових культур; 4) прогнозування недоборів урожаїв та визначення економічної доцільності хімічного захисту посівів.

Вступ. Стратегічною і найбільш ефективною галуззю вітчизняної економіки є зернове господарство. Очікується, що протягом найближчих 10 років Україна посилюватиме свої позиції на світовому ринку зерна і, можливо, ввійде до ТОП-5 країн-експортерів зернових, збільшивши свою частку до 14 % [1].

Програмою «Зерно України» передбачено найближчим часом вийти на щорічний обсяг виробництва зерна в країні на рівні 80 млн тонн. Це цілком реально, якщо врахувати посівні площі основних зернових культур (пшениця озима – 6 млн га, ячмінь озимий і ярий – 3,3, кукурудза – 3,5 млн га) та їхню потенційну продуктивність у межах 70 % [2].

В той же час зміна клімату, яка останніми десятиліттями в Україні проявляється через вирівнювання температурного поля, підвищення середньої річної температури та збільшення суми ефективних температур, призводить до зміни тривалості сезонів року, оптимізує характеристики екологічних чинників довкілля для комах, сприяє їх розмноженню та поширенню. Разом із тим змінюється екологічний оптимум різних видів шкідливих організмів рослин, зони оптимуму для них поширюються на північ, в зв'язку з чим щільність популяції шкідників збільшується. Господарські чинники (виведення сотень тисяч гектарів землі з господарського використання, порушення сівозмін, нестача техніки й пально-мастильних матеріалів, хімічних та біологічних засобів захисту тощо) часто також є причиною загострення фітосанітарного стану агроценозів. Як наслідок недобори врожаїв сільськогосподарських культур, зокрема зернових, можуть сягати майже 30 і навіть 50 % [3–5].

Зважаючи на відмічене, захист зернових культур від шкідливих організмів є важливим резервом для отримання значної частини додаткової продукції покращеної якості. Основою для планування та проведення захисних заходів, визначення потреби в хімічних засобах, а також матеріальних і трудових затрат є прогноз.

Мета роботи. Традиційні методи й способи прогнозування фітосанітарного стану агроценозів є ще недосконалими. Тому наша мета і полягала у розробці та впровадженні нових теорій, методів, технологій та моделей, які б дозволили більш достовірно прогнозувати розвиток шкідників та збудників хвороб зернових культур.

Матеріали і методи. Матеріалами для дослідження служили інноваційні розробки Інституту захисту рослин Національної академії аграрних наук України та інших установ Науково-методичного центру «Захист рослин» за 2001–2020 рр. З них виділялися ті, які мають відношення до питань стосовно прогнозування фітосанітарного стану агроценозів зернових культур. В подальшому здійснювався аналіз цих інновацій для визначення їх ролі в вирішенні проблем щодо захисту даної групи культур від шкідливих організмів.

Результати й обговорення. На підставі проведених наукових досліджень Інститутом захисту рослин Національної академії аграрних наук України та іншими установами Науково-методичного центру «Захист рослин» впродовж 2001–2020 рр. сформовано інвестиційно-інноваційну базу даних із захисту рослин. Із величезного арсеналу інновацій близько 20 безпосередньо стосуються питань прогнозування розвитку шкідників та збудників хвороб зернових культур.

Розроблено теорію динаміки чисельності саранових та упередження надзвичайних ситуацій в агросфері України. Так, концептуально обґрунтовано сучасну систему моніторингу саранових із застосуванням GPS-навігації та регламент протисаранових заходів. GPS дозволяє з величезною точністю визначати географічні координати вогнищ підвищеної чисельності саранових та створювати базу даних щодо екологічних характеристик стацій (склад фітоценозу, фізико-хімічні властивості ґрунту, характер рельєфу), що в подальшому сприяє скороченню трудовитрат на проведення моніторингу в 5 разів, підвищенню надійності контролю динаміки популяцій даної групи шкідників і разом із тим уникненню спалахів масового їх розмноження [6]. Таким чином, здійснюючи на належному рівні протисаранові заходи, можна надійно захистити й зернові культури.

Багато зроблено в плані вдосконалення методики діагностики фітосанітарного стану агроценозів України із застосуванням новітніх технологій. Так, у сучасних системах інтегрованого захисту рослин рекомендовано широке застосування феромонних пасток [7]. Для цього на посівах пшениці озимої, кукурудзи, сої в першій половині травня виставляють атрактивні пастки з феромоном лускокрилих шкідників. За їх допомогою можна своєчасно встановити строки початку та тривалість льоту озимої совки, кукурудзяного метелика. Порівняно із застосуванням коритець із шумуючою мелясою продуктивність праці обліковців підвищується в 10 разів за рахунок збільшення денної норми обліку до 250 га, а також селективного вилову певних видів метеликів. Отримана достовірна інформація відносно динаміки розвитку шкідників дозволяє своєчасно спланувати проведення ефективних заходів щодо захисту зернових культур.

Застосуванням феромонних пасток вдосконалено методи моніторингу та прогнозу розвитку шкідників кукурудзи й сої в різних підзонах Лівобережного Лісостепу України, а також у Закарпатті. Сформована багаторічна база даних стосовно шкідників кукурудзи та сої може бути підставою для проведення робіт щодо оперативної сигналізації та прогнозування ентомологічного стану агроценозів. Розроблена програма щодо визначення доцільності застосування

засобів захисту рослин може використовуватись на практиці. При цьому відмічено високий рівень достовірності визначення недоборів урожаю зерна кукурудзи й сої, відхилення від реальних показників – у межах 7,5–11%.

Встановлено циклічність спалахів масового розмноження хлібного жука-кузьки, кукурудзяного метелика залежно від величини сонячної активності. Розроблено алгоритми оцінки стану популяцій та ступеня загрози для посівів сільськогосподарських культур від личинок та імаго хлібних жуків, що ґрунтуються на систематичних обліках та розрахунках, удосконалено методи багаторічного та довгострокового прогнозування цих шкідників.

Вивчено можливість застосування ГІС-технологій для аналізу багаторічних даних. Для цього сформовано електронну базу даних десятирічного моніторингу шкідливих комах (клоп шкідлива черепашка, західний травневий хрущ, озима совка) в агроценозах зернових культур, проаналізовано базу даних показників щодо впливу абіотичних факторів (температура повітря, кількість опадів) на розвиток даних шкідників, створено електронні карти, які відображають територіальні зональні особливості України, екологічну специфіку регіонів (поєднання багаторічної інформації фітосанітарної діагностики з гідротермічним режимом).

Розроблено інтерактивну програму «Захист рослин», яка включає пакет комп'ютерних програм недоборів урожаю кукурудзи, пшениці озимої й інших культур від комплексу шкідників. Програма представляє собою таблицю, в яку заносяться відомості щодо чисельності тих чи інших шкідників за сезонними комплексами, автоматично підраховуються недобори врожаю від них та визначається економічна доцільність використання захисних засобів. Комп'ютерна програма дозволяє в режимі реального часу трансформувати оперативну екологічну інформацію щодо поточного фітосанітарного стану в економічні категорії – можливі недобори врожаю (в натуральному або грошовому виразах) та визначити економічну доцільність хімічного захисту зернових культур від шкідників.

Розроблено алгоритм застосування програм інформаційних технологій для аналізу багаторічної динаміки фітосанітарного стану агроценозів, складовими якого є: 1) трансформування інформаційної бази багаторічних показників чисельності та поширення шкідників у багаторічну електронну базу; 2) трансформування інформаційної бази багаторічних показників у картографічне її відображення за допомогою комп'ютерних програм; 3) послідовний аналіз динаміки чисельності та поширення шкідників з метою створення прогнозу фітосанітарного стану агроценозів та уникнення епіфітотійних ситуацій.

Комп'ютерна модель розвитку плямистостей листя зернових культур базується на використанні функції температурної чутливості збудників хвороб (*Septoria tritici*, *Puccinia recondita*, *Erysiphe graminis*, *Puccinia triticina*) за мінімального та оптимального значення тривалості зволоження поверхні листя, розрахунку точки переходу розвитку тієї чи іншої хвороби в зону експоненціального зростання. Тим самим визначається момент для найбільш ефективного застосування фунгіцидів.

Проведено моніторинг токсигенності та патогенності грибів *Fusarium* sp. на зернових культурах. Його складові – це визначення видового складу збудників фузаріозу колоса пшениці, здійснення фітопатологічного аналізу зерна та аналізу синтезу токсинів у збудників хвороби. Отримані результати можуть бути підставою для розробки прогнозів розвитку фузаріозу колоса та планування проведення захисних заходів.

Розроблено систему прогнозування фітосанітарного стану агроценозів України в умовах року та планування проведення захисних заходів, яка включає в себе: 1) аналіз агрокліматичних показників: температура, вологість, опади, гідротермічний коефіцієнт, сума ефективних температур; 2) аналіз показників стану шкідливих організмів: чисельність, поширення, ступінь ураження рослин; 3) щотижневі оперативні інформації щодо фітосанітарного стану агроценозів України; 4) рекомендації щодо доцільності застосування засобів захисту; 5) прогноз розвитку шкідливих організмів на наступний рік. При цьому можна скоректувати систему захисту зернових та зернобобових культур, оптимізувати строки застосування хімічних засобів, зберегти 10-50% урожаю, покращити його якість та значною мірою зберегти в чистоті довілля [8].

Висновки. Інноваційні розробки Науково-методичного центру «Захист рослин» на чолі з Інститутом захисту рослин Національної академії аграрних наук України дають можливість на сучасному рівні вирішити такі питання стосовно розробки прогнозів фітосанітарного стану посівів зернових культур:

- прогнозування змін в агросфері на основі аналізу багаторічної бази даних гідротермічних умов та показників фітосанітарного стану агроценозів;
- упередження надзвичайних ситуацій в агросфері на підставі сучасної системи моніторингу із застосуванням GPS-навігації та розробки регламенту проведення захисних заходів;
- прогнозування розвитку небезпечних шкідників та збудників хвороб зернових культур;
- прогнозування недоборів урожаїв та визначення економічної доцільності хімічного посівів.

Інновації з питань прогнозування фітосанітарного стану агроценозів зернових культур можуть широко використовуватись управлінням фітосанітарної безпеки Державної служби України з безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, а також науковими установами аграрного профілю для ефективного вирішення наукових, господарських, економічних та екологічних проблем.

Список використаних джерел:

- [1] Україна ввійде в ТОП-5 країн-експортерів зерна. Вилучено з <https://agreview.com/content/ukrayina-vviyde-v-top-5-krayin-eksporteriv-zerna?page=97>.
- [2] Трибель, С.О., Ретьман, С.В., Борзих, О.І. & Стригун, О.О. (2012). *Стратегічні культури*. Київ : Фенікс, Колобід.
- [3] Борзих, О.І., Ретьман, С.В., Неверовська, Т.М., Чайка, В.М., Федоренко, А.В., Бахмут, О.О., Котова, А.В. & Пилипенко, Л.А. (2015). Фітосанітарний стан агроценозів в Україні в умовах зміни клімату. *Землеробство*. Київ : ВП «Едельвейс», (1), 93–97.
- [4] Федоренко, В.П. (2014). Перспективи ентомологічних досліджень в Україні. *Захист і карантин рослин*. Київ : ІЗР НААН, (60), 415–425.
- [5] Чайка, В.М., Сядриста, О.Б., Бакланова, О.В., & Мельник, П.П. (2001). Шкодочинність фітофагів на озимині. *Захист рослин*, (12), 1–2 .
- [6] Чайка, В.М., Мельничук, М.Д., Бакланова, О.В. & Сердюк, І.С. (2009). *Саранові. Екологія популяцій, моніторинг, прогноз*. Київ : НУБіП.
- [7] Борзих, О.І., Федоренко, А.В., Неверовська, Т.М., Доля, М.М., Сикало, О.О., Челомбітко, А.Ф., ... Чекан, К.В. (2019). *Методичні рекомендації щодо застосування феромонних пасток для виявлення регульованих та шкідливих організмів*. Київ : Держпродспоживслужба.
- [8] Борзих, О.І., Ретьман, С.В., Чайка, В.М., Трибель, С.О., Федоренко, А.В., Бахмут, О.О., ... Чекан, К.В. (2018). *Методичні рекомендації щодо складання прогнозу розвитку та обліку багатодітних шкідників, шкідників та хвороб зернових, зернобобових культур та багаторічних трав*. Київ : Держпродспоживслужба.

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.43

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕДПОСІВНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ВИСІВУ ГОЛОНАСІННОГО ГАРБУЗА НА НАСІННЯ

Мурач Оксана Миколаївна

завідувач відділу рослинництва

Інститут сільського господарства Північного Сходу НААН

ORCID ID: 0000-0003-0411-1157

Оничко Тетяна Олександрівна

старший викладач кафедри селекції і насінництва

Сумський національний аграрний університет

УКРАЇНА

Серед ряду "нішевих" культур особливе місце займає гарбуз [1]. Його використання набуває все більшого значення. Це пов'язано з тим, що в останній час особливу поживну і дієтичну цінність представляє його насіння, яке містить 46-54% жиру. Олія, яку отримують під час переробки є, багатою на вітаміни та білкові речовини [2]. Особлива цінність насіння гарбуза полягає в тому, що насіння містить сантоніном - антиоксидант, який не тільки інгібує процеси радикалоутворення в організмі, але і нейтралізує токсичні продукти аутоокислення (епокси-, оксисполуки) ліпідів тканин, що утворюються при цьому.

Розуміючи перспективи вирощування цієї цінної культури постає питання збільшення площ під гарбузами та нарощування врожайності насіння. Для вирішення поставленої проблеми існує необхідність в розробці та уточненні елементів агротехніки, що сприяють підвищенню виходу насіння з одиниці площі. Особливий інтерес в останні роки представляють сорти гарбуза твердокорого (*Cucurbita pepo* L.), плоди яких формують насіння, що не має шкірки, це є перспективним напрямком в культурі гарбуза [3]. Такі сорти одержали назву – голонасінні. В Україні голонасінні гарбузи на значних площах розпочали вирощувати з 2008 року, в основному на експорт.

Проблема вирощування голонасінного гарбуза полягає в особливостях будови насінини. Зазвичай насіння гарбуза покрите щільною оболонкою, а в голонасінного воно покрите лише тонкою напівпрозорою плівкою. Ця особливість вимагає особливої уваги на етапі передпосівної підготовки та висіву насіння.

До загальноприйнятих вимог, які запропоновані, як рекомендація для отримання високих врожаїв плодів та насіння гарбуза слід віднести вимогу використовувати насіння високих сортових та посівних властивостей, які не містять домішки карантинних бур'янів. Слід враховувати, що насінню гарбуза властива висока життєздатність, воно може зберігати високу схожість протягом 4-5 років. Тому для сівби використовують насіння, яке зберігалось від 1 до 4 років.

Іншою важливою умовою високого врожаю є отримання повних, швидких та дружніх сходів. Підвищення польової схожості насіння гарбуза, дружньої появи сходів, стійкості рослин до несприятливих умов зовнішнього середовища, ураження рослин хворобами і ушкодження шкідниками досягають різними

способами передпосівної підготовки і обробки насіння. До заходів передпосівної обробки насіння слід віднести: механічні, фізичні, термічні та гідротермічні, передпосівне збагачення насіння, протруювання насіння [4].

До механічних методів відносять - шліфування, калібрування, сортування. До фізичних - барботування насіння. Це процедура, під час якої насіння витримують у воді при 20–25°C, яка в свою чергу постійно, протягом 18 годин, продувається киснем з балону або повітрям від компресору. А також, до фізичних методів відносять обробку насіння ультразвуком, ультрафіолетовим і інфрачервоним промінням, які позитивно впливають на енергію та схожість насіння та посилюють обмінні процеси.

До термічних та гідротермічних методів відносять:

- намочування в воді з температурою 30–35°C до повного їх набубнявіння;
- пророщування - зволожене насіння вкривають мішковиною і витримують в теплому приміщенні (22-25°C) з дворазовим їх перемішуванням щодоби до наклёвування 3-5% насінин (підготовлене такими способами насіння підсушують в тіні до повної сипучості);

- прогрівання на сонці (за 7-10 діб до сівби) або в сушарках – при 30–40°C протягом 3-4 діб (шар насіння – 8-10 см, під час прогрівання насіння часто перемішують), в термостаті (тільки сухого насіння) – при 50-60°C впродовж 3-4-х годин (два рази по 1,5-2 години з інтервалом 1 година);

- загартування насіння на протязі 4-5 діб, витриманого в воді або розчинах мікроелементів при 18-20°C обробляють протягом 12-24 годин змінними температурами (по 12 годин при 0-2°C і 18-20°C) протягом 4-6 діб. Після загартування постійною пониженою температурою (0–2°C) насіння пророщують при 18–20°C до наклёвування 1–2% насінин, а вже потім його витримують в холодильнику при 0–2°C впродовж 2–3 діб;

- ошпарювання насіння гарячою водою (температурою 60-65°C) упродовж 3-4 хвилин на решетах при безперервному перемішуванні з подальшим пророщуванням насіння.

До передпосівного збагачення насіння відносять замочування насіння на 18-24 години в розчинах сульфату цинку, сірчаноокислого марганцю (0,5-1,0 г/л), борної кислоти (0,1-0,3 г/л), молібденовоокислого амонію (0,2 г/л) та інших. А також це обробка насіння фізіологічно активними речовинами (0,04%-ний розчин янтарної кислоти), регуляторами росту. Підвищити схожість і знезаразити насіння від зовнішньої грибної флори можна шляхом обробки 2–3%-ним водним розчином перекису водню, нагрітим до 38–45°C градусів.

Протруювання насіння (сухе і напівсухе) з метою захисту від хвороб можна проводити лише протруйниками дозволеними для гарбузових рослин (Апрон XL 350 – 2,5 г/кг насіння), Іншур Профі (1,0–2,0 г/кг).

Загальною вимогою є те, що при всіх способах підготовки не повинні допускати пошкодження насіння. Перед посівом насіння доводять до сипучості і висівають в теплу погоду при достатній вологості ґрунту.

Слід зазначити, що більшість заходів не можливо якісно провести в умовах господарства, враховуючи особливості будови голонасінного насіння, а тому перевагу слід віддавати посівному матеріалу, який пройшов передпосівну обробку в умовах насінневих заводів, враховуючи те, що для сівби краще використовувати відкаліброване насіння.

Перед сівбою поле культивують для створення посівного ложа на глибину 5-8 см та прикочують різними типами котків залежно від гранулометричного складу та стану ґрунту. Не можна прикочувати перезволожені ґрунти. Бажано

проведення передпосівної обробки комплексними агрегатами для передпосівного обробітку ґрунту такими, як Компактор (kompaktor) АКПК-9.

Глибина загортання насіння безпосередньо впливає на схожість та час появи сходів. При глибокій сівбі насіння попадає в менш прогрітий шар ґрунту і проростає повільно, дрібне загортання можливе лише після хороших весняних дощів, але ризиковане при швидкому висушуванні ґрунту.

Строки сівби гарбуза голонасінного коливаються залежно від погодних умов весни і визначаються основними факторами – температурою і вологістю ґрунту на глибині загортання насіння (6-8 см) та датою останніх весняних заморозків. Кращим строком посіву гарбуза в північному-східному Лісостепу є перша–друга декади травня. Посів гарбуза доцільно розпочинати, коли температура ґрунту в шарі 0-10 см досягне 10-12°C, а краще +13...14 °C.

Ранній висів насіння в холодний ґрунт призводить до загнивання насіння, зрідження посіву чи й повної втрати його, особливо це має значення для гарбуза голонасінного в зв'язку з тим що не захищені щільною оболонкою зародки в недостатньо прогрітому ґрунті швидко загнивають. Дату висіву слід розрахувати так, що б масові сходи не попали під останні весняні приморозки, аби не пересівати гарбузи.

На посів добирають сортове насіння. Сіють гарбуз механізованим способом (баштанні сівалки СБУ–2-4 М, СБН-3, кукурудзяні і зернові –СУПН-8, СУПН-12, СПЧ-6 та інші, в тому числі і сучасні сівалки точного висіву Maschio Gaspardo, Great Plains та ін). При посіві на сівалках встановлюють рекомендовані для гарбуза розподільчі диски з певними кількістю і діаметром отворів та передаточним числом. Найбільш поширений спосіб сівби – широкорядний, з міжряддями 140, 180, 210, 280, 360 і 420 см. Для кращого механізованого обробітку міжрядь доцільно застосовувати також квадратно-гніздову та прямокутно-гніздову схеми сівби.

До вибору схеми сівби і площі живлення підходять диференційовано. Оптимальна площа живлення визначається біологією сорту (ранній чи пізній, кущовий чи довгостебловий), родючості ґрунту, способом сівби, кліматичними особливостями зони та іншими. Із збільшенням числа рослин на 1 га до певної межі дозрівання плодів прискорюється та зростає урожай насіння. При дуже сильному загущенні рослини пригнічуються, збільшується процент дрібних і нестандартних плодів з мілким або навіть нестиглим насінням. При надмірно великій площі живлення валовий урожай насіння невиправдано знижується [5].

Норма висіву залежить від розміру насіння і габітусу рослин різних сортів: для довгостеблових (плетистих) сортів виду твердокорого (Український багатоплідний) і мускатного (Доля, Бальзам) вона складає 3-4 кг/га; для виду крупноплідного, сорти якого мають більш крупне насіння (Народний, Славути, Ждана, Ювілей) – до 5 кг/га. Кущові сорти (Валок, Світень, Лель, Гамлет) висівають нормою в 5-6 кг/га (при загущенні до 15-18 тис. рослин на 1 га), голонасінний Гляйсдорфер Олкюрбіс 4-5 кг/га [5].

Науковці Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН в 2021 році в ДП ДГ "Іскра" при науковому супроводженні вирощування гарбузів на насіння визначилися з технологічними особливостями проведення посівної компанії. Для сівби було використане якісне відкаліброване насіння сорту гарбуза голонасінного Гляйсдорфер Олкюрбіс підготовлене до сівби заводським способом. Сівбу проводили з міжряддями 1,4 м та кількістю насінин 3,5 шт. на 1 погонний метр (5 кг/га). Для сівби використовували 8 рядну сівалку Great Plains.

Сівбу проводили на початку 3 декади травня (21-23.05.2021 р.). Враховуючи достатню забезпеченість верхнього шару ґрунту вологою та біологію сорту глибина загортання насіння була 3-4 см. Одночасно з сівбою вносили у міжряддя комплексне добриво (N₉P₁₄K₂₇) з розрахунку 140 кг/га. Дана технологія дозволила забезпечити врожайність сирого насіння (безпосередньо від комбайна Moty) на рівні 1268 кг/га.

Список використаних джерел:

- [1] Бойко, Л. (2021). Нові ніші підприємницької діяльності в аграрній галузі. *Ефективна економіка*. (10).
- [2] Гончаров, А. В. (2012). Перспективы использования тыквы твердокорой масличного направления. *Вестник Российского государственного аграрного заочного университета*, (13), 27-29.
- [3] Гончаров, А. В. (2019). Селекция, семеноводство и технология выращивания тыквы. *Наука сегодня: фундаментальные и прикладные исследования*, 21.
- [4] Сировицький, К. Г., & Харченко, С. О. (2019). Актуальність вирощування гарбуза в Україні. *Інноваційні розробки в аграрній сфері*. 191.
- [5] Ерин, И. В. (2011). Сортовые особенности семенной и масличной продуктивности тыквы. *Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета*, (72).
- [6] Скорина, В. В., Гончаров, А. В., Старых, Г. А., & Пивоваров, В. Ф. (2016). Семенная продуктивность различных видов тыквы в условиях Московской области. *Овощи России*, (1), 40-43.

SECTION XI. VETERINARY SCIENCES

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.44

BABESIOSIS OF DOGS

Slipchenko Victoria Olexandrivna

5th year student of the Faculty of Veterinary Medicine
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

UKRAINE

Among the large number of invasive animal diseases, one of the most dangerous is babesiosis. Every year in Ukraine recorded more cases in diseases of dogs with the disease.

Piroplasmosis or babesiosis of dogs – Seasonal dog diseases caused by protozoan parasites of the genus blood of *Babesia*, carriers of which are ixodid ticks. In dogs, the causative agents of babesiosis are *Babesia canis*, *Babesia gibsoni*, *Babesia conradae*[1]. The main intermediate hosts of *B. canis* are dogs. After a tick bite, the pathogen enters the bloodstream, where it destroys red blood cells. There are profound changes in the blood - acidosis, hypoglycemia, hypoproteinemia, progressive hemolysis of erythrocytes. The number of red blood cells drops sharply and the hemoglobin of the blood decreases[2].

The most common babesiosis symptoms are hemoglobinuria, anemia of mucous membranes of the eyes and gums, which later become yellowish tint, increased body temperature of the animal (41-42 C), general intoxication and, as a consequence, refusal to feed, animals find it difficult to move, especially suffering hind limbs. When the parasite infects the most damaged parenchymal organs, namely the liver and kidneys.

To diagnose babesiosis , microscopic examination of capillary blood is used, due to which you can see the inclusion of parasites in erythrocytes and outside them, which indicates that the pathogen destroyed the erythrocyte and left it. General and biochemical blood tests are also important indicators in the diagnosis. In the general analysis of blood of sick animals pay attention to increase of ESR, leukocytosis and monocytosis, thrombocytopenia[1]. In the acute course of the disease there is an increase in the content of unconducted white ruby, increased activity of transferases, increased urea and creatinine [3].

To combat the causative agent of babesiosis in Ukraine such drugs as "Pyro-stop" and "Azidin-vet" are used. Also during treatment, measures are taken to relieve intoxication and symptoms of the disease.

A number of complications may occur during the treatment of piroplasmosis. Some of them require a blood transfusion. Indications for this are chronic anemia with hematocrit below 12-15%, thrombocytopenia, leukopenia and hypoproteinemia.

Unfortunately, there are currently no effective prophylactics against tick bites, there are only drugs that protect against its parasitism on the body of the animal.

The greatest activity of mites can be observed in spring (after snowfall and temperatures from 0°C and above), summer (after heavy rains), and autumn (before the first cold weather).

According to the registration of sick animals in the veterinary clinics "Velika Vedmeditsa" and "Red Fox" in Kyiv, the first reported cases babesiosis were under temperature conditions around 0°C, sunny, but wet weather.

Conclusion. Babesiosis of dogs is an urgent problem that needs to be studied more widely. In Ukraine, there is an urgent need to develop the latest diagnostic methods for the diagnosis, treatment and prevention of piroplasmosis. To improve the diagnosis of certain types of pathogen babesiosis should take into account all the symptoms of the animal and perform additional studies on the specific identification of the pathogen for the appointment of the appropriate protocol of care.

References:

- [1] Harvey W. John. (2012) Veterinary Hematology. A Diagnostic Guide and Color Atlas. ISBN 978-1-4377-0173-9
 - [2] Защепкіна В.В. (2014) «Піроплазмоз собак» (Курсова робота студентки 4го курсу) Московський Державний Університет Харчових Виробництв. Москва, Росія.
 - [3] Ковальчук І. І. (2015) "Патоморфологічні зміни в собак за гострого перебігу бабезіозу" (Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата ветеринарних наук) Національний Університет Біоресурсів і Природокористування України. Київ, Україна.
-

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.45

ПАТОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕЙДИГОМИ

Чумак Катерина Сергіївна

магістрант ветеринарного факультету

*Національний університет біоресурсів і природокористування України***НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:****ORCID ID: 0000-0001-8024-0810****Колич Наталія Богданівна**

кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри анатомії, гістології і патоморфології тварин ім. акад. В.Г.Касьяненка

*Національний університет біоресурсів і природокористування України***УКРАЇНА**

Важливим ендogenous фактором ризику виникнення пухлин є вік тварин: факт підвищення захворюваності із віком добре і давно відомий. Щодо вікового діапазону діагностування, то пухлини собак можуть виявлятися упродовж усього їх життя, навіть на першому його році [1], проте, найбільша частка хворих тварин спостерігається у віці 7-12 років.

Один із факторів, який підвищує ризик виникнення новоутворень сім'яників - крипторхізм з паховим або черевним розташуванням. Більшість авторів відзначають, що в сім'яниках, які не опустились, частіше розвиваються сертоліоми та семіноми [2]. Описана породна схильність до цієї патології. Частіше ураження сім'яників реєструють у собак таких порід як сибірська лайка, фокстер'єр, афганська борза і шелті.

Прогноз захворювання залежить від багатьох чинників. Розглядають значення величини первинної пухлини, її локалізації, наявності регіонарних та віддалених метастазів, гістологічного типу та ступеня диференціювання пухлинних клітин, інфільтрації в оточуючі тканини, клінічної стадії захворювання [3].

Матеріал для досліджень був отриманий під час планових операцій з приводу видалення новоутворень сім'яників у собак в клініці ветеринарної медицини «Animal health».

Новоутворення сім'яників легко піддаються хірургічному видаленню із подальшим гістологічним дослідженням. Пухлини до 1 см в діаметрі досліджували повністю. При однорідній пухлині відбирали 3 зразки по лінії, яка проходить через центр пухлини. При макроскопічній неоднорідності зразки брали з усіх ділянок, а також по лінії серединного зрізу. В усіх випадках необхідно обов'язково відбирати зразок на межі здорової та ураженої тканини.

У дрібних домашніх тварин частіше всього виявляли три типи пухлин сім'яників: пухлину із клітин Лейдига – лейдигому, пухлину з клітин Сертолі – сертіліому та пухлину сперматогенного епітелію сім'яних каналців – семіному.

Лейдигома – інтерстиційно- клітинна пухлина, що розвивається з клітин Лейдига. Клітини Лейдига – гормонпродукуючі клітини, які розміщені між сім'яними каналцями в сім'яниках. Продукують гормон тестостерон. Також, у невеликих кількостях, синтезують жіночі статеві гормони естрогени і прогестини. Клітини Лейдига стимулюються лютеїнізуючим гормоном, що продукується гіпоталамо-гіпофізарною системою. Лейдигоми можуть виділяти тестостерон, надлишок якого призводить до гіперплазії передміхурової залози і до утворення аденом гепатоїдних залоз.

Пухлина відноситься до негерміногенних, здатна викликати синдром фемінізації. У самців згасає лібідо, розвивається мастопатія, набрякають

тканини препуція, сім'яники зменшуються в розмірі, стають в'ялими, але сперматогенез збережений.

Зміни на шкірі і зміни волосяного покриву починаються, зазвичай, зі збільшення періоду линьки. Шерсть стає тьмяною і ламкою, розвиваються алопеції, які, переважно, локалізуються на боках. Пухлина в більшості випадків протікає доброякісно, дуже рідко метастазує.

Лейдигоми частіше всього не супроводжуються збільшенням сім'яників в об'ємі, але можуть виявлятися при ультразвуковому дослідженні мошонки. Лейдигоми складали 12 % від усіх новоутворень сім'яників та займали третє місце після семіноми та сертоліоми. Виникають лейдигоми, як правило, в опущеному сім'янику і в 15% випадків можуть бути уражені обидва сім'яники. Якщо уражений тільки один сім'яник то інший атрофується.

Новоутворення, переважно, були представлені одним вузлом, але були і випадки, коли ураження було у формі декількох вузлів на одному сім'янику.

Консистенції пухлини - м'яка, сірого кольору без ознак виразок чи некрозу.

Мікроскопічно пухлина складається з атипичних клітин, які дуже схожі на свої «нормальні клітинні аналоги». Клітини пухлини великі, округлі або полігональні, іноді шестигранні мають еозинофільну зернисту цитоплазму, а також дрібне або середнє ядро, яке розміщене в центрі (рис.1). Хроматин сітчастий, добре виражені ядерця. Межі клітин часто не помітні. Іноді відмічали великі клітини з одним, двома або декількома ядерцями. В деяких випадках виявляли веретеноподібні клітини з невеликими ядрами та еозинофільною зернистою або вакуолізованою цитоплазмою. Відмічали виражений плеоморфізм клітин та мітотичну активність.

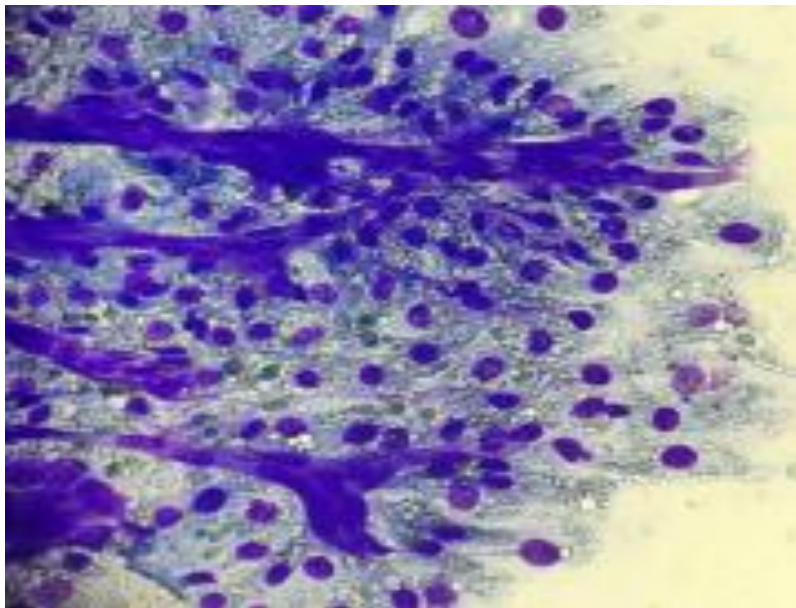

Рис. 1. Цитологічна картина лейдигоми. ТІАБ

Цитологічна діагностика пухлин сім'яників добре розроблена і має високу чутливість для діагностики кожного окремого типу

Список використаних джерел:

- [1] Dobson J.M., Lascelles B.D.X. Manual of Canine and Feline Oncology. — BSAVA. 2003, 160 p.
- [2] Moulton E. Tumors in Domestic Animals. - 4th.Ed.Revised.Univ. of California Press Berkeley Los Angeles, London, 2002. – 202 p.
- [3] Villalobos Alice Canine and feline geriatric oncology : honoring the human-animal bond / by Alice Villalobos with Laurie, Oxford. 2010, 381 p.

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.46

ПАТОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕМІНОМИ У СОБАК

Чумак Катерина Сергіївна
магістрант ветеринарного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0001-8024-0810

Колич Наталія Богданівна
кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри анатомії, гістології і
патоморфології тварин ім. акад. В.Г.Касьяненко,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

УКРАЇНА

Причини ризику виникнення пухлин собак назагал подібні до таких у людини, хоча багато питань в цьому ключі залишається нез'ясованими.

Найпоширенішим клінічним проявом пухлин сім'яників є синдром фемінізації. Розвиток синдрому фемінізації залежить від локалізації новоутворення, в 16% при локалізації в мошонці, в 50% - паху, і в 70% при інтраабдомінальному розташуванні [1]. При цьому відмічають гіпоплазію кісткового мозку з тромбоцитопенією, кровотечу з анемією і гранулоцитопенією, гінекомастію і галакторею, привабливість для самців, атрофію протилежного сім'яника, атрофію пенісу з висячим препуцієм, двосторонню симетричну алопецію в зоні геніталій, внутрішньої поверхні стегон, черева, грудної клітини [2].

Прогноз захворювання залежить від багатьох чинників. Розглядають значення величини первинної пухлини, її локалізації, наявності регіонарних та віддалених метастазів, гістологічного типу та ступеня диференціювання пухлинних клітин, інфільтрації в оточуючі тканини, клінічної стадії захворювання [3].

Матеріал для досліджень був отриманий під час планових операцій з приводу видалення новоутворень сім'яників у собак в клініці ветеринарної медицини «Animal health».

Семінома – високо злоякісна пухлина, частіше всього зустрічається у крипторхів. У запущених випадках пухлина займає великий об'єм черевної порожнини, спаяна з оточуючими тканинами і метастазує у регіонарні лімфатичні вузли. Можливе білатеральне ураження або ураження одного з сім'яників. Запідозрити наявність семіноми можна за зовнішнім виглядом ураженого органу. Пальпується вузол або вузли, розташовані в тканині сім'яників під зовнішньою оболонкою або в товщі органу. Переважно пухлина болюча, супроводжується вторинним запаленням і характеризується обмеженим ростом у вигляді вузла або дифузним розростанням з повним ураженням органу.

Початкова локалізація новоутворення – сім'яні каналці, але при інвазії в строму сім'яника набуває дифузної форми.

Макроскопічно сім'яник збільшений, пухлина не має чітких контурів, поверхня горбиста, під капсулою пальпували тонкостінні кісти. Консистенція залежить від наявності і числа вогнищ некрозу. На розрізі новоутворення було рихле, набрякле, мало вигляд множинних порожнин, що на периферії були заповнені в'язким сірувато-білим гноєм, а в центральній частині - темно-

червоною кров'янистою рідиною. Центральна частина була із значними ділянками крововиливів та некрозу. Васкуляризація тканин – скудна. Відзначаєи набряк строми (від помірного до яскраво вираженого) з ділянками крововиливів. У відносно збереженій тканині поблизу місця локалізації пухлини сперматогенез в канальцях значно ослаблений або повністю відсутній.

У зоні росту пухлинної тканини виявляються атипові, поліморфні клітини епітеліоїдної або полігональної форми з округлими, часто великими ядрами з різними фігурами мітозу, в тому числі і атипового. У деяких місцях в клітинах проглядаються множинні ядерця. В інших полях зору, місцями в капсулі, місцями за її межами, розташовуються поля і групи мономорфних клітин зі світлою цитоплазмою, чіткими межами клітинної стінки. Цитоплазма вакуолізована або оптично прозора. Вакуолізація цитоплазми свідчить про наявність дистрофічних змін в клітинах. Клітини розташовуються дифузно або у вигляді невеликих комплексів, обмежених волокнистою тканиною, в яких визначається велика кількість зрілих лімфоцитів і дрібні вогнища некрозу.

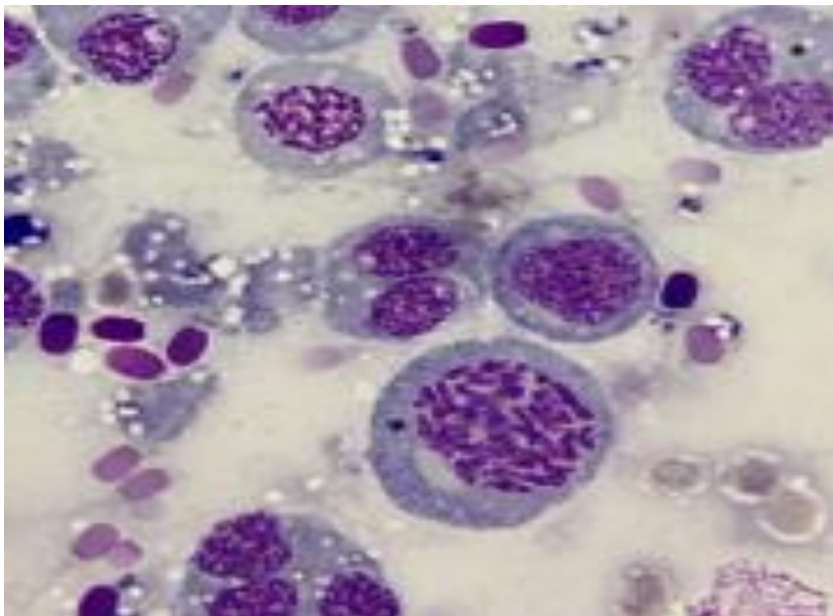

Рис. 1. Цитологічна картина семіноми

В процесі прогресуючого розростання тканини пухлини відмічали порушення стромально - паренхиматозного співвідношення. Виявляли лімфоцитарні скупчення в стромі пухлини.

В результаті розростання семіноми змінам піддаються поруч розташовані ділянки органу. В результаті тиску з боку пухлини на здорову тканину в останній розвиваються порушення кровообігу, набряк, з подальшим порушенням структури сперматогенного епітелію і втратою його функціональної активності. У ряді випадків також відзначено проростання тканини пухлини в капсулу. При цьому спостерігається інвазія елементів пухлини в шкіру мошонки, пухлина стає нерухомою, в шкірних покривах простежуються ділянки запалення і виразки.

Список використаних джерел:

- [1] Henry C. J, Higginbotham M. L., eds. (2010). Cancer Management in Small Animal Practice. MO: Saunders Elsevier Maryland Heights.
- [2] Sereda, S. V. (2009). Sovremennue yssledovanya v khyrurhyy y onkolohyy zhyvotnukh, M. (in Russian)
- [3] Villalobos A. (2010). Villalobos Alice. Canine and feline geriatric oncology: honoring the human-animal bond. Oxford

SECTION XII. CHEMISTRY, CHEMICAL ENGINEERING AND BIOENGINEERING

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.47

COMPARISON OF ARTIFICIAL NEURAL NETWORKS AND TRADITIONAL CLUSTERING METHODS

ORCID ID: 0000-0001-9856-7846

Pushkarova Yaroslava

Candidate of Chemical Sciences, Associate Professor
Bogomolets National Medical University (Kiev)

Kholodniuk Paul

Head of Production Laboratory and Research Department
Firm Soyuz Ltd, LLC (Kharkiv)

UKRAINE

Actuality. Classification of objects proceeding from their numerical characteristics is considered to be the main tool of modern qualitative chemical analysis. Classification is widely used to extract useful information from multivariate experimental data for foodstuff, drugs, environmental objects, materials, substances, industrial wastes, etc. Artificial neural networks have received much attention recently. Thanks to their adaptive structure and learning capability, they are successfully used to solve classification, identification and prediction tasks [1, 2].

Theoretical details. A new clustering procedure based on the combination of the unsupervised Kohonen and supervised probabilistic artificial neural networks (PNN) was created like M-script program in the software package MATLAB 7.11b. The approach has been demonstrated to be efficient for the classification of a large set of solvents. The additional use of the leave-one-out cross-validation procedure has improved the results. The final solvent classification is meaningful and chemically interpretable [3]. The main steps of the proposed procedure are as follows:

- 1) to classify objects with the use of the Kohonen neural network at different assigned numbers of classes;
- 2) to reveal groups of objects which were assigned to the same classes independently of the prescribed number of classes; these objects form the first set for training the PNN;
- 3) to form testing sets of approximately equal sizes from the remaining objects;
- 4) to classify objects from each testing set (handled in turn) with the use of PNN; to include classified objects from the testing set into the training set;
- 5) to verify the obtained classification with the use of a leave-one-out cross-validation procedure.

The aim of this work was to compare effectiveness of proposed procedure with effectiveness of popular clustering methods [4] like hierarchical cluster analysis and k-means. Capability of discussed methods has been demonstrated for the data sets for testing clustering and classification algorithms: data with two-level hierarchical structure, iris flower data set, wine data set (<http://archive.ics.uci.edu/ml/datasets>). For clustering these data sets number of neurons from 3 till 9 was used.

The unreliability of clustering was calculated based on the percentage of samples classified wrongly as follows:

$$P = \frac{n}{N} \times 100\%$$

where n is the number of wrongly classified samples, N is the total number of samples.

Results. The unreliability of clustering of three data sets resulting from use proposed algorithm, different algorithms of hierarchical cluster analysis, k-means and fuzzy k-means algorithms are shown in Table 1.

Summary. Proposed procedure is more effective than widely used clustering methods, namely, k-means, fuzzy k-means, different types of hierarchical cluster analysis. The approach based on the combination of the Kohonen neural network and probabilistic neural network can be considered a prospective tool for the solution of ill-posed chemical classification tasks.

Table 1

Results of clustering

Data set	P, %									
	Algorithm of hierarchical cluster analysis							Algorithm of k-means		Proposed procedure based on combination of artificial neural networks
	intergroup relations	intragroup relations	single linkage	complete linkage	centroid method	median method	Ward's method	standard algorithm	fuzzy k-means	
Wine samples	49.9	37.6	69.1	32.5	49.4	33.1	32.6	35.95	32.6	29.2
Data with two-level hierarchical structure	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	13.5	0.0
Iris flower samples	49.4	16.7	32.6	15.3	32.0	10.0	9.3	11.3	10.2	2.6

References:

- [1] Pushkarova, Ya.N., Sledzevskaya, A.B., Panteleimonov, A.V., Titova, N.P., Yurchenko, O.I., Ivanov, V.V. & Kholin, Yu.V. (2013). Identification of water samples from different springs and rivers of Kharkiv: comparison of methods for multivariate data analysis. *Moscow University Chemistry Bulletin*, (68, 1), 60-66.
- [2] Cárdenas, S. & Valcárcel, M. (2005). Analytical features in qualitative analysis. *Trends Anal. Chem.*, (24, 6), 477-487.
- [3] Pushkarova Ya. & Kholin Yu. (2014). A procedure for meaningful unsupervised clustering and its application for solvent classification. *Centr. Eur. J. Chem.* (12, 5), 594-603.
- [4] Golalipour, K., Akbari, E., Hamidi, S.S., Lee, M. & Enayatifar, R. (2021). From clustering to clustering ensemble selection: a review. *Engineering Applications of Artificial Intelligence*, (104), 104388.

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1.48

SUBJECT COMPETENCES – AN IMPORTANT COMPONENT OF MODERN EDUCATION OF CHEMISTRY IN THE SECONDARY EDUCATIONAL SCHOOL (KEY COMPETENCES OF THE “NEW UKRAINIAN SCHOOL”)

Lidiia Bazilevska

chemistry teacher, higher category
*Cherkasy secondary school of I-III levels № 25 Cherkasy city council
of Cherkasy region*

UKRAINE

In modern pedagogy, a new strategic concept has appeared – subject competences. This is the very foundation on which complete learning is built. Subject competencies are links in one pedagogical chain. In a generally accepted sense, competence is a range of issues in which a person is well aware. Accordingly, a competent person is knowledgeable, even authoritative in a certain area of knowledge.

However, subject competences have a different, albeit related, but still purely specific meaning. To understand what subject competences are, you must first understand their key components [3]. So, subject competence is the norm for the educational preparation of a student, which is necessary for his further full-fledged activity in a certain area. This is a kind of reference point, perspective, vector for the student’s mastering of knowledge useful to him [2, 44].

Competence is a student’s possession of a specific competency or competencies, including his personal attitude to learning activities. These are the student’s personal qualities, conditioned by the experience he has accumulated in the educational field of activity. Competence approach. This is not just the assimilation of knowledge, skills and abilities, but the mastery of a certain store of knowledge in a complex. Moreover, such knowledge that will certainly be useful to him in the future [1, 68].

In preparation for writing this article the author had to study the works of many scientists related to this topic. In their scientific publications, they argue that a student in a secondary general education school masters the competence of a citizen and fully uses it after leaving school. This happens, for example, when a high school graduate starts running for elections, is called up to serve in the army, or when he gets married.

Let’s return to the concept of “subject competences” we are researching. For the formation of subject competencies in a chemistry lesson, you can use a variety of forms, which, of course, are well known to everyone. For example, for myself, I have identified as the most productive research activities and various master classes. This is what I use most often in his work – teaching chemistry in secondary schools [2, 49].

In the modern state educational standard, there is a special classification of subject competences at both the basic and general educational levels. Let’s dwell on some of them, namely: drawing up chemical equations of reactions and carrying out calculations on them; recognition of substances and materials on the basis of external signs and the most important characteristic reactions; awareness and explanation of the need for environmentally sound behavior in the environment; identification and

description of the causes and consequences of chemical pollution of the environment, its effect on living organisms and directly human health; the ability to apply the knowledge gained to explain the chemical phenomena in the surrounding life: in everyday life, in wildlife, in industrial and agricultural production; ability to use the Periodic Table of Chemical elements of D. Mendeleev; mastering the rules of safe handling of substances, methods of first aid in case of injuries and poisoning [1, 73].

At one of the non-standard chemistry lessons, I held a press conference on the topic: "Innovations in industry and service". The 9th grade pupils present at the lesson most of all liked the report of their classmate on the topic: "Chemistry in everyday life. Home dry cleaning". The speaker developed a special business plan that allows dry cleaning to work in the highest quality and most profitable way. And if ever some of those students who were present during the speech, becoming adults, decide to associate their profession with dry cleaning, they will be able to use this business plan. Since the speaker, during the preparation for the press conference, carefully carried out all the necessary calculations, which provided for both positive and negative prospects.

In addition to teaching at school, the main thing for a chemistry teacher is participation in scientific activity and the introduction of students to it. For example, this is participation in conferences of a chemical profile. For the last theses, I chose the topic of the study, which is relevant for our days and the urban environment, "Chemical pollutants of the atmosphere of peripheral cities". A group of 10th grade students worked on this report. I am sure that all those students who developed this topic, who listened to the speakers, will do everything in the future not to cause any environmental harm to the atmosphere.

Let me give you an example. You, of course, know that in the modern world the world community pays great attention to the development of the agricultural sector. And this is true, since the global consumer, which means you and me, really needs products without chemical additives and pollutants, that is, grown on agricultural land under the supervision of specialists. I know that several of my students are planning to become specialists in the agro-industrial field of activity [2, 51].

To popularize chemistry as a future profession for students, I held a master class "Chemist is a modern wizard" and two open events: "The role of chemistry in the modern world" and "Why the profession of a chemist is prestigious in the modern world?".

While students study in chemistry lessons the topics "Acids and Alkalis", "Solutions" and their safe use at home. For example, what is acetic acid? Its use in everyday life. Instructions are given on the application of the knowledge gained: for example, to make the necessary calculation for the preparation of a vinegar solution for canning with marinade, or to calculate according to the method of the proportions of obtaining a furacilin solution for gargling in the treatment of a sore throat. The knowledge gained by students while studying the topic "Gaseous substances" warns them against careless handling of household gas [1, 76].

When refueling a car, my already adult students will not allow them to lull their vigilance and pour gasoline of inadequate quality into the car's tank, determining this by the color, degree of transparency and greasy stains on a clean sheet of paper after evaporation or when rubbed on their fingers, by the color of the stains after combustion, by color change in the presence of dyes, by the presence of a sulfur odor. Students know that in this case, the fuel contains an excess or, conversely, a lack of chemical elements, resins, naphthalene, diesel oil, hydrogen sulfide, and water impurities [2, 55].

When buying, for example, a suit, students of synthetics will prefer makher, wool, cashmere in winter season, as in such things it is well preserved warmly. In the summer they will prefer viscose and cotton, because these products will absorb moisture well. They will rarely buy synthetics, because they know that artificial fiber is harmful to health, since the raw materials are the products of oil and coal processing – benzene and phenol. And most importantly, synthetics do not create real comfort for the body.

So, it is obvious that without chemical competence, the formation of health preservation is impossible: knowledge and adherence to the norms of a healthy lifestyle, the rules of personal hygiene. Chemical competence provides freedom and responsibility in choosing a lifestyle, profession, civic position, which includes not only the manifestation of love for the Fatherland, but also responsibility for a safe environment for the world around us, by handling substances and materials.

How can we, teachers of chemistry, form the necessary subject competences within the framework of the lesson? This requires such a structure of the lesson, where an important stage is the moment of setting goals and objectives, as well as a high-quality organization of upcoming practical activities. That is, a forward-looking beginning of the lesson, providing a productive ending. In other words, we need to start the lesson in such a way that each student has the realization that this topic is for him will definitely come in handy, and not formally, but in practice. It is necessary to achieve a real interest in this from each student. If you want to, even intrigue him: today you are working for your own benefit, not in vain. As a result, you will definitely become an intelligent person, including a competent one.

References:

- [1] Bertosh, A. (2016). Group educational activities in chemistry lessons as a leading form of development of student competencies: “*Pedagogy in the system of humanitarian knowledge*”. *Materials of the II International Scientific and Practical Conference* (Khmelnitsky, November 18–19, 2016). Kherson. 192 s. [in Ukr.].
- [2] (2012). *Chemistry: interactive learning: grades 7–11* / Compiled by G. Malchenko, I. Filonenko. Kiev: Editors of newspapers of natural-mathematical cycle. 120 s. [in Ukr.].
- [3] (2021). *New Ukrainian school* [Electronic version]. Access mode: <https://mon.gov.ua/ru/tag/nova-ukrainska-shkola> [in Ukr.].

SCIENTIFIC PUBLICATION

ΛΌΓΟΣ

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE III INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

**«THEORETICAL AND EMPIRICAL
SCIENTIFIC RESEARCH: CONCEPT
AND TRENDS»**

December 10, 2021 • Oxford, UK

VOLUME 1

English and Ukrainian

*All papers have been reviewed
Organizing committee may not agree with the authors' point of view
Authors are responsible for the correctness of the papers' text*

Published (PDF): 10.12.2021. Signed for printing: 13.12.2021.
Format 60×84/16. Offset Paper. The headset is Arial. Digital printing.
Conventionally printed sheets 8,60.

Circulation: 100 copies. Printed from the finished original layout.

Contact details of the organizing committee:

21037, Ukraine, Vinnytsia, Zodchykh str. 18, office 81

NGO European Scientific Platform

Tel.: +38 098 1948380; +38 098 1956755

E-mail: info@ukrlogos.in.ua | URL: www.ukrlogos.in.ua

Certificate of the subject of the publishing business: ДК № 7172 dated 21.10.2020.

Publisher [PDF]: P.C. Publishing House
EC3V 0BG, United Kingdom, London, 20 Gracechurch Street.

Publisher [printed copies]: Sole proprietorship - Gulyaeva V.M.
08700, Ukraine, Obuhiv, Malyshka str. 5. E-mail: 5894939@gmail.com
Certificate of the subject of the publishing business: ДК № 6205 of 30.05.2018.

УДК 001(08)
Т 44

<https://doi.org/10.36074/logos-10.12.2021.v1>

Голова оргкомітету: Голденблат М.А.

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Конференцію включено до Каталогу міжнародних наукових конференцій *ResearchBib*, зареєстровано в базі *УкрІНТЕІ* (Посвідчення № 204 від 25/02/2021); та сертифіковано *Euro Science Certification Group* (Сертифікат № 22349 від 21/11/2021).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії *Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)*.

Всі роботи збірника відображені та/або індексуються в *CrossRef*, *ORCID*, *Google Scholar*, *ResearchGate*, *OUCI* і *OpenAIRE*.

Т 44

Theoretical and empirical scientific research: concept and trends: збірник наукових праць «ΛΟΓΟΣ» з матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (Т. 1), м. Оксфорд, 10 грудня 2021 р. – Вінниця-Оксфорд: Європейська наукова платформа, P.C. Publishing House, 2021. 148 с.

ISBN 978-617-8037-25-3

ISBN 978-617-8037-26-0 (ТОМ 1)

ISBN 978-1-8380555-8-5 (PDF)

DOI 10.36074/logos-10.12.2021.v1

«Європейська наукова платформа», Україна

«Європейська наукова платформа», Україна

«P.C. Publishing House», Велика Британія

В збірнику викладено статті та тези учасників III міжнародної науково-практичної конференції «Theoretical and empirical scientific research: concept and trends», що відбулась 10 грудня 2021 року в м. Оксфорд, Великобританія.

УДК 001 (08)

ISBN 978-617-8037-25-3

ISBN 978-617-8037-26-0 (ТОМ 1)

ISBN 978-1-8380555-8-5 (PDF)

© Учасники конференції, 2021

© ГО «Європейська наукова платформа», 2021

© P.C. Publishing House, 2021

© Oxford Sciences Ltd., 2021

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ΛΟΓΟΣ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

З МАТЕРІАЛАМИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
**«THEORETICAL AND EMPIRICAL
SCIENTIFIC RESEARCH: CONCEPT
AND TRENDS»**

10 грудня 2021 • Оксфорд, Великобританія

ТОМ 1

Англійською та українською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Опубліковано (PDF) 10.12.2021. Підписано до друку 13.12.2021.
Папір офсетний. Гарнітура Arial. Цифровий друк. Формат 60×84/16.
Умовно-друк. арк. 8,60. Замовлення № 25703.

Тираж: 100 екземплярів. Віддруковано з готового оригінал-макету.

Видавець та організаційний комітет конференції:
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81
ГО «Європейська наукова платформа»
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1956755
E-mail: info@ukrlogos.in.ua | URL: www.ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020.

Видавець [PDF]: P.C. Publishing House
EC3V 0BG, United Kingdom, London, 20 Gracechurch Street.

Виготовлювач [друковані копії]: ФОП Гуляєва Вікторія Михайлівна.
08700, Україна, м. Обухів, вул. Малишка, 5. E-mail: 5894939@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 6205 від 30.05.2018 р.